

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUR'AN'DA CEHENNEMLİKLER

Hazırlayan
Yılmaz YASSITAŞ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı.
Tefsir Bilim Dalı.
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman PAK

TOKAT –2019

KUR'AN'DA CEHENNEMLİKLER

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 22/01/2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZDEMİR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Süleyman PAK

Üye : Doç. Dr. Recep Orhan ÖZEL

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 16/01/2019 tarih ve 04-04 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:

Prof.Dr.Mustafa ÇOLAK
Enstitü Müdürü

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Süleyman PAK danışmanlığında hazırlamış olduğum "Kur'an'da Cehennemlikler" adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

22/01/2019
Yılmaz YASSITAŞ

ÖNSÖZ

Hamd yalnızca alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Salat ve selam Hz. Muhammed (s.a.v.)' e âline, ashabına ve kıyamete kadar gelecek tüm inananların üzerine olsun.

Cennet ve cehennem olgusu insanlık tarihi kadar eski olduğu kadar, insanoğlunun en çok merak ettiği, zihnen meşgul olduğu ve hakkında bilgi sahibi olmak istediği en mühim konulardan biridir. İnsan yaratılışı gereği içindeki ebediyet arzusuna ahirete inanmakla cevap bulabilmiştir.

Allah Teâlâ insanları bir gaye için yaratmış ve başıboş bırakmamış, Kur'an'ı Kerîmde bu cinlerin ve insanların, ancak Allah'a kulluk etsinler diye yaratıldığını." ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda gayret edenlerin cennetle ödülendirileceği, bunun aksinin ise cehennemle cezalandırılacağı ifade edilmiştir.

Bu çalışma Allah'ın emirlerini yerine getirmeyip, yasaklarından kaçınmayarak Kur'an'ı Kerîm'de cehennemle tehdit edilenlerle ilgili bir araştırmayı kapsamaktadır. Bütün konularda olduğu gibi, cehennemliklerle ilgili detaylı bilgileri Kur'an bize vermektedir. Bundan dolayı konu Kur'an üzerine bina edilmeye çalışılmış, eski ve yeni tefsirlerden, diğer kaynaklardan, günümüzde mevcut olan Tevrat ve İncil'den de istifade edilmiştir.

Giriş bölümünde, İslam dışındaki semavi ve beşeri dinlerde cehennem telakkisi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde; İslam inancında cehennem ve azabı ikinci bölümde; Kur'ân'da geçen cehennemlikler ve karşılaştıkları durum incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; cehennemlik oldukları dünyada iken işaret edilenler değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada emeği geçen hocalarıma, özellikle danışman hocam Dr.Öğr. Üyesi Süleyman PAK'a şükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

Cennet ve cehennem inancı, insanlığın inanç tarihinde, yaratıcıya imandan sonra önemli bir yer teşkil etmektedir. İnsanı iyi işler yapmaya sevk eden, kötülüklerden sakındıran sebeplerden biri cehennem azabı korkusudur.

Cehennem azabı korkusuna rağmen, isyan edip cehennemi hak eden insanların çokluğu da Kur'an'ı Kerim'in bildirdiği bir gerçektir. Bu çalışmada; Kur'an'da cehennemle tehdit edilenler ve onların vasıfları izah edilmiştir. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; semavi ve bazı beşeri dinlerde cehennem tasavvuru; ikinci bölümde Kur'an'da cehennemle tehdit edilenler ve üçüncü bölümde dünyada iken cehennemlik olduğuna işaret edilenler açıklanmıştır. Bu çalışmayı yaparken kutsal metinlerden, eski ve yeni tefsir kaynaklarından yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, İnsan, Cehennem, Dünya.

ABSTRACT

After faith in the creator, the belief of heaven and hell is an important place in the history of the faith of humanity. One of the reasons that out of harm's way and lead humans to do good works is the fear of hell.

However the fear of hell, number of people who against and to deserve hell is a reality to announce by Quran. In this study, humans who threatened with hell in Qur'an and their traits explained. This study consists of three parts. In the first part, the heavenly and some human religions of the imagination of hell; in the second part, humans who threatened with hell in Quran and in the third part, infernal humans who pointed out when they are in world to explained. While did this study, holy texts, old and new sources of exegesis have benefited.

Key Words: Quran, Human, Hell, World.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Önsöz	ii
Özet	iii
Abstract	iv
İçindekiler	v
Kısaltmalar	ix

GİRİŞ: DİNLERDE CEHENNEM İNANCI..... **1**

A) İLÂHÎ DİNLERDE CEHENNEM İNANCI **1**

1. Yahudi İncasında Cehennem	1
2. Hıristiyan İncasında Cehennem	2
3. İslam İncasında Cehennem	3

B) BEŞERÎ DİNLERDE CEHENNEM İNANCI **4**

1. Mecûsîlik'te Cehennem	4
2. Hinduizm'de Cehennem	4
3. Budizm'de Cehennem	5

BÖLÜM 1: CEHENNEM..... **6**

1.1. KUR'AN'DA CEHENNEM VE TABAKALARI **6**

1.1.1. Cehennem	6
1.1.2. Lezâ	6
1.1.3. Hutame	7
1.1.4. Saîr	7
1.1.5. Sakar	8
1.1.6. Cahîm	8
1.1.7. Hâviye	9

1.2. CEHENNEMİN NASILLIĞI **10**

1.2.1. Kapıları	10
1.2.2. Genişliği.....	10

1.2.3. Sıcaklığı	10
1.3. CEHENNEM AZABI	11
1.3.1. Fiziksel Azap	11
1.3.1.1. Yiyecekler	12
1.3.1.1.1. Zakkum	12
1.3.1.1.2. Darîg	13
1.3.1.2. İçecekler	13
1.3.1.2.1. Hamîm	13
1.3.1.2.2. Sadîd	14
1.3.1.2.3. Gassâk	14
1.3.1.2.4. Mühl	14
1.3.2. Diğer Bazı Azap Şekilleri	15
1.3.2.1. Azâb'ül- harîk	15
1.3.2.2. Yahmûm	16
1.3.2.3. Semûm	16
1.3.3. Psikolojik Azap	16
1.3.3.1. Allah'ın Cemalini Görmekten Mahrum Kalma	17
1.3.3.2. Azabın Bitmemesi	17
1.4. CEHENNEMİN YARATILMIŞLIĞI, EBEDİLİĞİ, FANİLİĞİ MESELESİ.18	
1.4.1. Cehennemin Yarattılmışlığı Meselesi	18
1.4.2. Cehennemin Ebedîliği ve Faniliği Meselesi	19
1.4.3. Cennetin Ebedi, Cehennemin Fani Olduğu Meselesi	24
1.4.4. Cehennemde Azabın Ruhanîliği ve Cismanîliği Meselesi	27
BÖLÜM 2: CEHENNEMLİKLER	30
2.1. KUR'AN'DA CEHENNEMLE TEHDİT EDİLENLER	30
2.1.1. İnkâr Edenler	31
2.1.1.1. Kâfirler	31
2.1.1.2. Rablerini İnkâr Edenler	36
2.1.1.3. Allah'ın Âyetlerini İnkâr Edenler	38

2.1.1.4. İnkâr Edip Allah'ın Ayetlerini Yalanlayanlar	39
2.1.2. Kötülük İşleyip Suçu Benliğini Kaplamış Olanlar	41
2.1.3. Âyetleri Geçersiz Kılmak İçin Çaba Gösterenler	43
2.1.4. Bedbaht Olanlar	45
2.1.5. Zalimler	47
2.1.6. Azgınlar (Tuğyan İçinde Olanlar).....	50
2.1.7. Nankörlük ve Şirk'e Düşenler	55
2.1.8. Kitabı ve Elçileri Yalanlayanlar, Allah'ın Ayetleri Hakkında Tartışanlar	57
2.1.9. Allah Düşmanları	59
2.1.10. Gürültü Yapararak Kur'an'ı Susturmak İsteyenler	62
2.1.11. Kendini Çok Güçlü Ve Değerli Sananlar	63
2.1.12. İnatçı, Hayrı Hep Engelleyen, Haddi Aşan Şüpheci Kâfir	65
2.1.13. Dünya Zevki İçine Dalıp Eğlenip Oyalanan Yalanlayıcılar	67
2.1.14. Kötülüğe Batıp Büyük Günah Üzerinde Israr Edenler	70
2.1.14.1. Amel defteri soldan verilenler	70
2.1.14.2. Dünyada Refah İçinde Şımarıp Azanlar	73
2.1.14.3. Büyük günah üzerinde ısrar edenler	74
2.1.15. Hakka İmandan Yüz Çeviren ve Servet Toplayıp Yığanlar	78
2.1.16. Büyüklük Taslayıp Dönüp Gidenler	81
2.1.17. Günahkârlar (Sapkınlar)	86
2.1.18. Faiz Yiyenler	89
2.1.19. İşkence Yapanlar	91
2.1.20. Cimrilik Edip Kendini Müstağni Sayan Kimseler	93
2.1.21. Namaz Kılanı Engelleyen kimseler	95
2.1.22. Sevap Tartısı Hafif Gelenler	98
2.1.23. Haksız Yere Cana Kıyanlar	99
2.1.24. Münafıklar	100
2.1.25. Kıyameti Yalanlayanlar	102

BÖLÜM 3:KUR'AN'DA CEHENNEMLİK OLDUKLARI DÜNYADA İKEN İŞARET EDİLENLER	106
3.1. Ebû Leheb	106
3.2. Ümmü Cemil	107
3.3. Ebû Cehil	108
3.4. Ümeyye b. Halef	109
3.5. Utbe b. Rebia	109
3.6. As b. Vail	110
3.7. Velid b. Muğire	111
3.8. Ukbe b. Ebi Muayt	112
3.9. Ka'b b. Eşref	112
3.10. Müseylemetü'l-Kezzâb.....	113
SONUÇ	114
KAYNAKÇA	116
ÖZGEÇMİŞ	121

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı geçen eser
- as.** : Aleyhisselam
- Bkz.** : Bakınız.
- b.** : Bin- ibn
- cc** : Celle Celaluh
- c.** : Cilt
- Çev.** : Çeviren
- DİA.** : Diyanet İslam Ansiklopedisi
- DİB.** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- H.z.** : Hazreti
- K.K.** : Kur'an'ı Kerim
- Ktsk** : Kutsal Kitap
- Neşr.** : Neşreden
- s.** : Sayfa
- sav.** : Sallallahu Aleyhi Ve Sellem
- Say.** : Sayı
- TDV.** : Türkiye Diyanet Vakfı
- Tvr.** : Tevrat
- vd.** : Ve diğerleri
- Yay.** : Yayınları

GİRİŞ

DİNLERDE CEHENNEM İNANCI

Cehennem, inkârcıların ve günahkârların ahirette cezalandırılacakları yer olarak bilinen ve yüce Allah'ın kızartılmış ateşinin¹ adlarından biri, derin kuyu, hayırsız, uğursuz² anlamlarını taşıyan aslı Farsça ve sonradan Arapçalmış bir kelime olan cihnam³ olduğu lügatlerde ve kayıtlarda geçmektedir. Bir kısmı da İbranice “ge hinnom” (hinnom vadisi)’ veya Grekçe “geenna” dan geçmiş olabileceği söylemiştir.⁴

Dinî inanışların çoğunda, kötü olanların ahirette cezaya çarptırılacağı bir yer olarak tasavvur edilmektedir. Bu yerin nasıl ve ne şekilde olacağı değişiklik arz etse bile, sonuçta bir ceza yeri olabileceği konusunda ittifak etmişlerdir. İlahi kaynaklı dinlerde bu özellik daha da belirginleşmektedir. Mecûsîlikte inanmayan insanın sinvat köprüsünden geçemeyip derinliklere düştüğü yerde ifadesini bulan cehennem inancı Budizm’de yeryüzünün altında kötü davranışta bulunanların işkencelere maruz kaldıkları acılarıyla dolu yer olarak ifade tasavvur edilmektedir.⁵

A) İLÂHÎ DİNLERDE CEHENNEM İNANCI

1. Yahudi İnancında Cehennem

Tevrat’ta, Kur’an’da olduğu şekliyle cehennem tasviri yoktur. Ölüm olayı ise ilk insanın hatasıyla irtibatlandırılarak anlatılmaktadır.⁶ Fakat ölüm sonrası hayat izah edilmemiş “Atalarına selametle gideceksin ve güzel ihtiyarlıkta gömüleceksin.”⁷ “Ve İbrahim yaşlanmış ve günlere doymuş bir şekilde iyice ihtiyarlıkta son nefesini verdi ve kavmine dâhil oldu.⁸ “Ve Rab Musa ya dedi: işte sen atalarınla uyuyacaksın”⁹ gibi

¹ Râğıp el-İsfehânî, “Cehennem”, *el-Müfredât fi garîbil Kuran*, Neşr. Muhammed Halîl Aytânî, Beyrut, Daru'l-Marefah, 2010, s.109.

² Ömer Faruk Harman, “cehennem”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, VII, 225.

³ Râğıp El-İsfehânî, “Cehennem” *a.g.e.*, s.109.

⁴ Ömer Faruk Harman, “cehennem”, *DİA*, VII, 225.

⁵ *A.g.e.*, VII, 225.

⁶ *Tevrat*, Terc. Yayına Hazırlayan: Hasan İLHAN, Andaç Yay., Ankara, 2015 (Tekvin,2/17; 3/19) s.6,8.

⁷ *Tvr.*, Tekvin, 15/ 15.

⁸ *Tvr.*, Tekvin, 25/ 8.

⁹ *Tvr.*, Tesniye, 31/ 16.

dolaylı ifadelerle ölüm anlatılmıştır. Ölüm sonrası yaşam ise ölümler diyarı manasındaki “şeoil” kelimesiyle dile getirilmiştir.¹⁰

Tevrat'ta cehennem azabı ateş, susuzluk, karanlık ve duman şeklinde ifade edilmektedir. Geri dönüşü olmayan gizli, derin, her şeyin toz koyu karanlıklarla karartılmış bir yer olarak geçmektedir.¹¹

Yahudilikte cehennemden denizde, çölde ve Kudüs'te kapılarının var olduğu girişlerinden birinin Kudüs'e yakın olan Hinnom adında bir vadide olduğu, cehennemden semada veya karanlık dağların ötesinde bulunduğu ifade edilerek oranın bir azap yurdu olduğuna vurgu yapıp azaba veya işkenceye hangi organ sebep olduysa ondan başlanacağı, yakılarak veya dumanda boğularak azap edileceğinden bahsedilerek azabın şekline de atıf yapılmıştır.¹²

2. Hristiyan İnancında Cehennem

Hristiyan inancında cehennem, Yahudilikte var olduğu gibi şeoilün kötü olanlara hususileşmiş bölümüdür. Hristiyan düşüncesine göre İsa (as.)'ın çarmıha gerilme olayının ardından yerin altındaki şeoilün iyiler bölümünden iyi olanları çıkarıp onlara semanın kapılarını açmış ve oradan onları kurtarmıştır. Artık cehennem semada değil ölenlerin ikamet yeri olmuştur.¹³ İnciller'de cehennemden, “Cehennem”¹⁴ “Cehennem ateşi”¹⁵ “Fırın ateşi”¹⁶ “Sönmez ateş”¹⁷ diye bahsedilmektedir. Ayrıca kutsal kitabın vahiy bölümünde (19/20; 20/9; 21/8) cehennem kükürt ve ateş gölü olarak nitelendirilmektedir. Cehennemden bahsedilen her yerde ateşin de var olduğu görülmektedir. Hristiyan kutsal metinlerinde de cehennemdeki azabın ateşle olacağı, ruh ve bedenlerle azap çekileceği, azabın ebedî olacağı, sönmeyen ateşle azap olunacağı ve cezanın suçlara göre şekil alacağı ifade edilmiştir.¹⁸

¹⁰ Ömer Faruk Harman, “cehennem”, *DİA*, VII, 225, 226.

¹¹ *Tvr.*, Eyup,10/21;11/8;14/13;24/19;27/6.

¹² Ömer Faruk Harman, “cehennem”, *DİA*, VII, 225, 226.

¹³ *A.g.e.*, VII, 225, 226.

¹⁴ *Kutsal Kitap*, Terc, Yeni Yaşam Yay., İstanbul, 2014, Matta, 5/ 29,30.

¹⁵ *Ktsk.*, Matta, 5/ 22.

¹⁶ *Ktsk.*, Matta, 13/ 42,50.

¹⁷ *Ktsk.*, Matta, 18/ 8, 25/ 4, Markos, 9/ 43.

¹⁸ *Ktsk.*, Matta, 18/ 8, 25/ 41, Yahuda'nın Mektubu,7, Vahiy,19/ 3.

3. İslam İnancında Cehennem

Kur'an'da yetmiş yedi yerde geçmekte olan cehennem kelimesi herhangi bir sözlük anlamı taşımaktan ziyade Allah'tan sakın dendiğinde gururu kendisini günaha sürükleyenlerin¹⁹, kâfirlerin;²⁰ bir mü'mini kasten öldürenlerin,²¹ dini yaşama fırsatını aramadan kötülüğe boyun eğip çaresizliklerini mazeret gösterenlerin;²² kendileri için açıkça doğru yol belli olduğu halde peygambere itaat eden mü'minlerin yolunu tercih etmeyip başka yola girenlerin;²³ şeytana aldananların;²⁴ münafıkların;²⁵ inkâr edip zulmedenlerin;²⁶ duyu organlarını, yani hakikati kavramak için kalbini, hakikati görmek için gözlerini, hakikati duymak için kulaklarını kullanmayan hayvandan daha aşağı gafillerin; halkın mallarını haksız yere yiyenlerin, mal ve servet biriktirip Allah yolunda harcamayanların;²⁷ Peygambere tuzak kurup ikili oynayan kâfirlerin, toplumda tefrika için ibadethane yapanların, Allah'ın verdiği irade, düşünce ve inanç özgürlüğünü kötüye kullananların, Allah'ın emrine uymayanların, ifade ve inanç özgürlüğünü engelleyen ve eğitim ile öğrenim haklarını ayaklar altına alanların;²⁸ büyüklük taslayanların;²⁹ günahkârların;³⁰ mahşerde tartıları (sevapları) hafif gelenlerin;³¹ Allah'a ve Resûlüne karşı gelenlerin;³² kısacası küfre düşenlerin, münafıkların, zulüm yapanların, hakikata boyun eğmeyenlerin azaba çekilecekleri ve içerisinde ebedî kalacakları yakıtı insanlar ve taşlar olan,³³ elem verici, aşağılayıcı çok şiddetli azabı olan kötülerin yurdu olarak tasvir edilen yerdir.

İslam inanç sisteminde ve kaynaklarda genel anlamda cehennemi ve onun azap türlerini, bölümlerini ifade etmek üzere çeşitli kelimeler deyimler ve benzetmeler kullanılmıştır.³⁴ Cehennemin katmanlarının veya ayrı kapılarının olduğu Kur'an-ı

¹⁹ *Kur'an'ı Kerim*, Bakara, 2/ 206.

²⁰ *K.K.*, Âl-i imrân, 3/ 12.

²¹ *K.K.*, Nisâ, 4/ 93.

²² *K.K.*, Nisâ, 4/ 97.

²³ *K.K.*, Nisâ, 4/ 115.

²⁴ *K.K.*, Nisâ, 4/ 120.

²⁵ *K.K.*, Nisâ, 4/ 140.

²⁶ *K.K.*, Nisâ, 4/ 168, 169.

²⁷ *K.K.*, A'râf, 7/ 179.

²⁸ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay., İstanbul, 2004, X, 361.

²⁹ *K.K.*, Nahl, 16/ 29.

³⁰ *K.K.*, Meryem, 19/ 86.

³¹ *K.K.*, Mü'minun, 23/ 103.

³² *K.K.*, Cin, 72/ 23.

³³ *K.K.*, Tahrîm, 66/ 6.

³⁴ Bekir Topaloğlu, "Cehennem", *DİA*, VII, 227.

Kerimde “Cehennemin yedi kapısı vardır, onlardan birer grup her kapıdan girmek üzere seçilmiştir”³⁵ şeklinde ifadesini bulmuştur. Bu konuda çeşitli görüşler beyan edilmiştir: Girecek kişilerin çokluğu sebebiyle cehennemin yedi giriş kapısı vardır. Günah işleyenler, işledikleri suçlara göre cehennemin kapılarından girecekleri şekilde değişik gruplara ayrılacaklardır. Her grup veya topluluk işledikleri suça göre kendileri için ayrılmış kapılardan cehenneme gireceklerdir. Örneğin: nifak içinde olanlar, şirke düşenler, nefsin isteklerine uyanlar, zalimler, riyakârlar, küfrün önderleri hepsi kendileri adına ayrılan kapıdan cehenneme gireceklerdir.³⁶ Yoldan sapmışların derece ve sınıfları vardır. Sapıklığın da değişik şekilleri, anlayışları, renkleri ve akımları mevcuttur. Bunların da cehenneme girecekleri kapıları belirlenmiştir. Bu ise onların davranış ve niteliklerine göre yapılmıştır.³⁷ Azmışlığın çeşit ve derecelerine göre, Cehennem, Lezâ, Hutame, Saîr, Sekar, Cehîm ve Hâviye adlarında yedi katmanı mevcuttur. Her bir azgın grup adına ayrılmış kapı vardır.³⁸

B) BEŞERÎ DİNLERDE CEHENNEM İNANCI

1. Mecûsîlik'te Cehennem

Öldükten sonraki diriliş ile ilgili inanç genellikle bütün dinlerde mevcut olduğu gibi Mecûsîlikte de inanmayan kişi, sinvat köprüsünden geçemeyerek cehenneme düşer. Bu düşeceği yere “yalancının evi” anlamına gelen drüjôdemâna veya yalancının çukuru drüzôtmân denmektedir. Mecûsîliğe göre karanlık, ıstırap, rahatsızlık, acı ve keder dolu bir yeraltı dünyası olan bu yerde kötülerin gıdası pislikten ibaret olduğu söylenmektedir.³⁹

2. Hinduizm'de Cehennem

Hinduizm'de tenâsüh inancı cehennemle ilgili motiflerin gelişmesini engellemiştir. Bu dünyada dini kurallara aykırı hareket edenlerin yaptıkları eyleme denk düşecek şekilde cezalandırılacakları yerin adı Naralokadır Bu inançta arınmanın olacağı

³⁵ K.K., Hicr, 15/ 44.

³⁶ Ebu'l Alâ, Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, Çev. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İnsan Yay., İstanbul, 1996, II, 573.

³⁷ Seyyid Kutup, *Fi Zilâli'l-Kur'an*, Dâr-i İhyâit Turâsi'i-Arabi, Beyrut, 1971, V, 207.

³⁸ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Camiu'l-Beyan an-Te'vili'l-Kur'an*, Neşreden, Abdullah b. Abdilmuhsin, Dari Hicr, Kahire, M. 2001H. 1422, XIV, 73.

³⁹ Ömer Faruk Harman, “Cehennem”, *DİA*, VII, 225.

bir yerdir cehennemdir. İnsanın cezasını burada çekip temizlendikten sonra başka bir bedende hayata başlamak üzere yeryüzüne döneceği belirtilmektedir.⁴⁰

3. Budizm’de Cehennem

Siddharta Gautama Sakyamuni’nin öğretilerine dayalı olarak gelişen⁴¹ Budizm inancında cehennem kötü davranışta bulunanların parçalanarak, alevli silahlarla kesilerek, ezilerek, ağaçlara asılıp yakılarak, acılarının dinmediği, alevlerin sönmediği uzun süreli çeşitli işkencelere maruz kalacakları yeryüzünün altında bir yer olduğu ifade edilmektedir.⁴²

⁴⁰ Ömer Faruk Harman, “Cehennem”, *DİA*, VII, 225.

⁴¹ Ali İhsan Yitik, “Budizm” *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yay., Ankara, 2010, s. 307.

⁴² Ömer Faruk Harman, “Cehennem” , *DİA*, VII, 225.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEHENNEM

1.1. KUR'AN'DA CEHENNEM VE TABAKALARI

1.1.1. Cehennem

Sözlükte derin kuyu, ıstılahta ise iman etmeyenlerin devamlı kalacakları ve ceza görecekleri yer anlamına gelmektedir.⁴³ Kur'an'da yetmiş yedi yerde yer almaktadır. Buradan da anlaşılmaktadır ki cehennem kelimesi geneli ifade eden bir kavram olmaktadır.⁴⁴ Son ilahi kitap Kur'an'da da bu konuyla alakalı bilgi bulunmaktadır. Ahiretteki azabın görüleceği yerlerin genel adı olmakla birlikte Hicr 15/44'e dayanarak yapılan cehennemin derekelerine ait yedili tasnifte onun katmanları içinde en hafif azabı olan katman ve en üstünde bulunan tabakası olduğu anlaşılmaktadır.

Ehl-isünnet ulemasına göre cehennemin katmanlarından olan cehennem, günah işleyen mü'minlerin azap göreceği azap sonunda da boş kalacağı yerdir. Böylelikle bütüncül olarak bakıldığında cehennem, Ahiret âlemindeki azap mekânının tamamının, hususi olarak düşünüldüğünde ise en üst tabakasının ismidir.⁴⁵

1.1.2. Lezâ

Lezâ, cehennemin isimlerinden biri olmakla beraber, Hicr 44. ayete göre cehennemin kapılarından veya cehennemin katmanlarından, türlerinden birinin adıdır.⁴⁶ "Halis ateş",⁴⁷ "yalın alev"⁴⁸ anlamına gelen lezâ kelimesi Kur'an'da Meâric sûresinde geçmektedir.⁴⁹ Lügat olarak alevlendirmek anlamına gelmektedir.⁵⁰ Kâfir ve müşriklerin azaptan kurtulma karşılığında neyi varsa hepsini feda etmek istediği alevler saçan, hem de derileri kavurup soyan, Allah'ın çağrısına sırtını dönüp Kur'an'dan yüz

⁴³ Fikret Karaman, "Cehennem", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yay., Ankara 2006 s. 87.

⁴⁴ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, X, 360.

⁴⁵ Bekir Topaloglu, "cehennem" *DİA*, VII, 227.

⁴⁶ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, X, 361.

⁴⁷ Bekir Topaloglu, "cehennem" *DİA*, VII, 227.

⁴⁸ Râğıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, "Lezâ", s.454.

⁴⁹ *K.K.*, Me'âric, 70/15

⁵⁰ İbn Manzur, *Lisanu'l Arap*, Daru sadr, Beyrut, 1990, XV, 249.

çeviren ve sürekli durmadan servet biriktirip üstüne oturan herkesi kendine çağırır⁵¹ cehennemın bir tabakasıdır.

1.1.3. Hutame

Hutame, bir şeyi kırmak anlamına gelen *حطم* hatame fiilinden türemiş⁵² kırıp geçmek⁵³ anlamına gelen cehennemın geneline verilen ad olabileceği gibi, bir tabakasını işaret etmek içinde söylenmiş olabilir. İçine düşen herkesi un-ufak eden, değirmen gibi öğüten, kırıp- geçiren; Arkadan çekiştirenlerin, ayıp kusur arayanların, servet toplayıp onu sayıp duranların, malının kendini sonsuzca yaşatacağını zannedenlerin,⁵⁴ içine atılacağı Allah'ın tutuşturulmuş ateşi olan cehenneme hutame denmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki açıklaması ile kelimenin sözlük anlamı arasında uygunluk tamdır. Çünkü şiddetli tutuşturulmuş ateş, karşısına çıkan her nesneyi yakarak tahrip eder ve yaktığı şeyin derinliklerine varana kadar nüfuz eder. Tutuşturulmuş cehennem ateşinin madden değil de manen olduğunu söyleyenler, Hutame kelimesinin Kur'an'daki açıklamasına bakarak, kalpleri saran ateşli kaygı manasında bir yorum getirmektedirler. Fakat cehennemın azabını konu edinen Kur'an âyetlerinin geneline bakarak böyle bir anlayışı kabul etmek imkânsızdır.⁵⁵ Mevdûdî, Hutame'nin Kur'an'da "Allah'ın ateşi" şeklinde tarif edilmesine şu şekilde açıklık getirmektedir: "Burada ateş Allah'a nispet edildiği görülmektedir. Bunun nedeni de sadece o ateşin korkunçluğunu dile getirmek için değil aynı zamanda dünyada mal varlığı nedeniyle övünen ve büyüklük edenlerin Allah nazarında ne kadar nefretle karşılandıklarını belirtmek içindir" söz konusu kişiler bu ateşe atılacaktır.⁵⁶

1.1.4.Saîr

Saîr; "tutuşturmak, karıştırmak, alevlendirmek, kızıştırmak"⁵⁷ anlamına gelen saîr kelimesi Kur'an-ı Kerimde on yedi ayette geçmektedir. Kur'an ayetlerinde genellikle cehennemın ismi olduğu, kimi zaman da alevli tutuşturulmuş ateş anlamında ifade

⁵¹ Mustafa Öztürk, *Kur'an'ı Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2014, s. 643, 644, K.K., Me'âric, 70/ 11-18.

⁵² Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, X, 364.

⁵³ Râğıp el-İsfehânî, "Hutame", *a.g.e.*, s.130.

⁵⁴ K.K., Hümeze, 104/ 1-3.

⁵⁵ Bekir Topaloğlu, "cehennem", *DİA*, VII, 227.

⁵⁶ Mevdûdî, *a.g.e.* VII, 234.

⁵⁷ Râğıp el-İsfehânî, "Saîr", *a.g.e.*, s. 238.

edilmektedir.⁵⁸ Saîr olarak geçtiği yerlerde cehennem bir çeşidini ifade etmektedir.⁵⁹ Yetimin malını haksız yere yiyenlerin;⁶⁰ peygambere yüz çevirenlerin;⁶¹ beşer olduklarından dolayı peygambere inanmayanların;⁶² şeytanı yoldaş edinenlerin;⁶³ kıyameti yalanlayanların;⁶⁴ Allah'ın indirdiğine uymayıp, atalarından gördüklerine uyanların;⁶⁵ cezalandırılacağı cehennem bir derekesi olarak geçmektedir.

1.1.5.Sakar

Sakar, yakan, kavuran ısı manasındaki sakr kökünden bir isim olarak geçmektedir. Kur'an'da dört yerde cehennem sözcüğü karşılığında kullanılmakta olup, Müddesir suresinde her şeyi yok edercesine yakan, tahrip eden, insanın tenini kavuran ve sönmeden yanmaya devam eden bir ateş olarak nitelendirilmektedir.⁶⁶ Sakar, Kur'an'ı Kerim de "Namaz kılmayanların, yoksulu doyumayanların, günaha dalanlarla birlikte günaha dalanların, ceza gününü asılsız sayanların."⁶⁷ yeri olarak belirtilmektedir.

1.1.6.Cahîm

Cahîm kelimesi, kat kat yanan, alevli şiddetli tutuşturulmuş ateş, derin vadi veya çukurda yanan ateş,⁶⁸ alevi ve ısısı yüksek derecede olduğu halde kat kat yanmakta olan ateş,⁶⁹ şiddetli kızışan ateş, aşırı sıcak yer⁷⁰ anlamlarına gelmektedir. Kur'an âyetlerinden yirmi altı ayette genellikle cehennem yerine bazı ayetlerde de yakıcı ateş manasında geçmektedir. Cahîm kelimesi Kur'an'da "O, tomurcukları sanki şeytanın kelleleri gibi olan ve cehennem derinliklerinde, dibinde yetişen ağaçtır."⁷¹ şeklinde cehennemliklerin yemeği olan ve şeytanların kafalarına benzeyen zakkum ağacının çıktığı yer olarak ayette belirtilmektedir, yani cehennem dibi tabiri de burada kullanılmaktadır.

⁵⁸ Bekir Topaloğlu, "Cehennem", *DİA*, VII, 227.

⁵⁹ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, X, 362.

⁶⁰ *K.K.*, Nisâ, 4/ 10.

⁶¹ *K.K.*, Nisâ, 4/ 55.

⁶² *K.K.*, İsrâ, 17/ 94-97.

⁶³ *K.K.*, Hac, 22/ 4.

⁶⁴ *K.K.*, Furkân, 25/ 11.

⁶⁵ *K.K.*, Lokmân, 31/ 21.

⁶⁶ Bekir Topaloğlu, "cehennem", *DİA*, VII, 227.

⁶⁷ *K.K.*, Müddesir, 74/ 43-46.

⁶⁸ A. Saim Kılavuz, "cahîm", *DİA*, VII, 19.

⁶⁹ Bekir Topaloğlu, "cehennem", *DİA*, VII, 227.

⁷⁰ Ragıp el-İsfahânî, "Cehîm", *a.g.e.*, s. 95.

⁷¹ *K.K.*, Sâffât, 37/ 64, 65.

Cehennemden bir tabakası olarak cahîm; Bilgiden yoksun olup, Allah'ın kendileri ile konuşmasını veya Allah'tan kendilerine mucizeli bir işaret, bir âyet gelmesini isteyenlerin⁷², Allah'ın âyetlerini inkâr edip yalanlayanların⁷³, müşriklerin⁷⁴; Allah'ın âyetlerini tesirsiz hale getirmek için bir biri ile yarışanların⁷⁵; azgınlık edenlerin⁷⁶; zalimlerin, onların yoldaşlarının ve Allah'ın dışında taptıklarının⁷⁷; öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin⁷⁸; kendini güçlü ve değerli görüp ve ahreti şüphe ile karşılayanların⁷⁹; yalancı ve sapıkların⁸⁰; kitabı sol tarafından verilenlerin⁸¹; azan ve dünya hayatını ahrete tercih edenlerin⁸² Fuccâr denen kötü ruhların⁸³; Ceza gününü yalanlayanların, haddi aşan günahkârların, Allah'ın ayetlerine eskilerin masalları diyenlerin, kalpleri kararırıp kirlenenlerin,⁸⁴ ahirette atılacakları yerin adı olduğu Kur'an'da anlatılmaktadır.

1.1.7. Hâviye

Haviye, yakarıdan aşağıya düşmek manasındaki hüviy kökünden isim olarak gelen haviye kelimesi, derin çukur, uçurum anlamına gelir⁸⁵. Kur'an'da bir âyette “Onu kucaklayacak olan Hâviye'dir”⁸⁶ şeklinde geçmektedir. Amelleri hafif olanların⁸⁷ gideceği yer olan Hâviye, anne gibi kucağına alan,⁸⁸ adeta sarıp sarmalayan yani çocuğun korunma yerinin annesinin kucağından başka yer olmayacağı gibi, ahirette de cehennemlikler için cehennemden başka sığınacakları kucak olmayacaktır.⁸⁹ Hâviye,

⁷² K.K., Bakara, 2/ 118-119.

⁷³ K.K., Mâide, 5/ 10.

⁷⁴ K.K., Tevbe, 9/ 113.

⁷⁵ K.K., Hac, 22/ 51.

⁷⁶ K.K., Şu'arâ, 26/ 91.

⁷⁷ K.K., Sâffât, 37/ 22, 23.

⁷⁸ K.K., Sâffât, 37/ 52-55.

⁷⁹ K.K., Duhân, 44/ 47-49.

⁸⁰ K.K., Vâkı'a, 56/ 92-93.

⁸¹ K.K., Hâkka, 69/ 25-31.

⁸² K.K., Nâzi'ât, 79/ 37-39.

⁸³ K.K., İnfîtâr, 82/ 14.

⁸⁴ K.K., Mutaffifin, 83/ 11-16.

⁸⁵ Bekir Topaloğlu, “cehennem”, *DİA*, VII, 227.

⁸⁶ K.K., Kâri'a, 101/ 9.

⁸⁷ K.K., Kâri'a, 101/ 8.

⁸⁸ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, X, 364.

⁸⁹ Mevdûdî, *a.g.e.*, VII, 216.

derin bir çukurdan ibaret olmadığı gibi, “Yakıp kavuran bir ateş”⁹⁰ ve körüklenmiş ateşle de doludur.⁹¹

1.2. CEHENNEMİN NASILLIĞI

1.2.1. Kapıları

Kur'an'da cehennemın yedi kapısı olduğu bildirilmektedir: “Kuşkusuz ki tümüne vaat onların olunan mekân cehennemdir. Oranın yedi adet kapısı, her kapının onlara ayrılmış birer nasibi mevcuttur.”⁹²

“Her kapının onlara ayrılmış birer nasibi vardır” âyetinden, suça göre muamele yapılacağı herkesin ameline göre birer kapıdan gireceği ve yine yapmış oldukları eylemlerin durumuna göre bir derecelendirme yapılacağı anlaşılmaktadır.⁹³

1.2.2. Genişliği

Kur'an'da insanlar ve cinlerden birçoğunun cehenneme gideceği⁹⁴ anlatılmakta, cehennemliklerin fiziksel durumunu, onlar çok büyük bedenlere sahip olacaklardır ifadesi kullanılmakta cinler ve insanlarla doldurulacak olan cehennem, doldun mu? sorusuna, daha var mı? diye karşılık vereceği şeklin ifade edilmektedir.⁹⁵ Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere cehennemın dolmak ve doymak bilmeyecek kadar büyük, devasa bir mekân olduğunu söyleyebiliriz.

1.2.3.Sıcaklığı

Allah Teâlâ cehennemın sıcaklığı hakkında Kur'an âyetlerinde şöyle buyurmaktadır: “İçlerine işleyen kaynar ve sıcak bir su ve bir de simsiyah dumandan bir gölge içinde olacaklar ki, o ne faydalı ne de serindir.”⁹⁶ Cehennemın sıcaklığı içlere işleyen bir sıcaklık olarak tarif edilmiş yani dıştan yakmakla kalmayıp içleri de yakan

⁹⁰ K.K., Kâri'a, 101/ 11.

⁹¹ Mevdûdî, *a.g.e.*, VII, 216.

⁹² K.K., Hicr, 15/ 43-44.

⁹³ Ebu'l-Fida İsmail İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'an'il Azim*, Müesseseti Kurtuba, Kahire, 2000, XIV, 259

⁹⁴ K.K., A'râf, 7/ 129.

⁹⁵ K.K., Kâf, 50/ 30.

⁹⁶ K.K., Vâkı'a, 56/ 42- 44.

bir azap olduğu belirtilerek, “Onlar ateş'e karşı ne de sabırlıdırlar!”⁹⁷ buyruğuyla ateşin şiddetinin dayanılmayacak bir sıcaklığa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Cehennemın sıcaklığı Kur'an-ı Kerim'de, Saîr: “Çılgınca yanan bir ateş”⁹⁸ şeklinde geçmektedir. Saîr: ateşin alevlendirilmesi, tutuşturulması,⁹⁹ yani âdetâta ateşin cehennemlikleri yakmak için çıldırmasıdır. Hâmiye: Ateş ve Güneş gibi kızgın cevherlerden ve canlıların bedenlerindeki kuvveden doğan sıcaklık¹⁰⁰ manasına gelen Hâmiye kelimesi, Kur'an'da “Kızışmış bir ateş'e yaslanırlar”¹⁰¹ şeklinde geçmektedir.

1.3. CEHENNEMİN AZABI

Azap, Kur'an ve hadislere göre, azaba layık olan kimseler için farklı şekillerde uygulanacaktır. Kur'an'da, yaptıkları iyi ve kötü işlere göre her insanın bir derecesinin olduđu¹⁰² ve işledikleri suçlara uygun cezaların verileceği haber verilmektedir.

Cehennemliklere uygulanacak azabın farklı biçimlerde olacağı anlaşıldıktan sonra, bedene uygulanacak azaplara fiziksel azap; cehennem ehli üzerinde oluşturduğu üzüntü ve derin hasreti ortaya koyması açısından da psikolojik azap olmak üzere iki şıkta incelemek mümkün olacaktır.

1.3.1. Fiziksel Azap

Fiziksel azap insanın bedeniyle hissedip acı çekeceği bir azaptır. Cehennem hayatının içindeki en büyük fiziki azap şüphesiz ateştir. Ateşin cehennemın karakteristik özelliği olması onun diğer işkencelere nazaran insanın benliğini temelinden sarsan, yok eden bir unsur olmasından kaynaklanır. Ateş, insan vücudunun en ücra noktalarına, Kur'an'ın ifadesiyle “hücrelerine” kadar işleyen bir azaptır. Elbette cehennemdeki fiziki azap sadece ateş değildir, bununla birlikte başka fiziki azaplarda vardır; örneğin cehennemliklerin “Ellerinin boyunlarından bağlanması”, “Zincirlere vurulması”,

⁹⁷ K.K., Bakara, 2/ 175.

⁹⁸ K.K., İnsan, 76/4.

⁹⁹ Ragıp el-İsfehânî, a.g.e., “Saîr” s.238.

¹⁰⁰ A.g.e., S.139, 140.

¹⁰¹ K.K., Gâşiye, 88/4.

¹⁰² K.K., En'âm, 6/ 112.

“Elbise ve yataklarının ateşten olması”¹⁰³ ve büsbütün sistemlerini alt eden yiyeceklerden yemeleri cehennemde görecekleri fiziksel azaplardır.

1.3.1.1. Yiyecekler

İnsanın yapısı bir şeyler yemek suretiyle devam edebilecek bir özellikte yaratılmıştır. Bu özelliğin ahirette de devam edeceği ayetlerden anlaşılmaktadır. Cennetliklerin hoşlanılan, haz ve tat veren yiyeceklerine karşılık cehennemliklerin acı veren istenmeyen yiyecekleri yemek suretiyle azap görecekleri, cezalandırılacakları Kur'an'da beyan olunmaktadır.

1.3.1.1.1. Zakkum

Zakkum, “zakm” kökünden türemiştir. “Zakm” lügatte, bir şeyi lokma yapıp yutmaktır. Öldüren her yiyeceğe zakkum denir.¹⁰⁴ Cehennemliklerin cehennemdeki yiyecekleri kötü bir yiyeceğin adıdır. Kâfirler, cehenneme girdiklerinde kendilerine “nüzul”¹⁰⁵ olarak ilk verilecek olan yiyecek, cehennemin dibinden çıkan ve tomurcukları şeytanların başı gibi iğrenç bir ağaç olan zakkum’ dur.¹⁰⁶

Kur'an-ı Kerim'de belirtildiğine göre mücrimler, cehennemde öyle acıkırlar ki karınlarını dolduruncaya kadar zakkumdan yerler. Zakkum onları öyle susatır ki; iç organlarını parçalayacak derecede kaynar bir içecek olan Hamim'den, hüyam hastalığına¹⁰⁷ yakalanmış develer gibi içmelerine rağmen yine de kanmazlar.¹⁰⁸ Ayrıca Kur'an'da “Muhakkak ki o zakkum ağacı günaha meyilli olanın yemeğidir” şeklinde buyrulmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰³ K.K. Furkân, 25/13.

¹⁰⁴ Mustafa Öz, “Zakkum”, *DİA*, XLIV, 108.

¹⁰⁵ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Zakkum, Nuzul”, s.218, 491.

¹⁰⁶ K.K., Sâffât, 37/ 62-68.

¹⁰⁷ M.Hamdi Yazır, *a.g.e.*, VII, 4713.

¹⁰⁸ K.K., Vâkı'a, 56/ 52-55.

¹⁰⁹ K.K., Duhân, 44/ 43-44.

1.3.1.1.2. Darîg

Darîg kuru bir diken yahut denizin sahile vurduğu kötü kokulu bir bitkidir.¹¹⁰ Âyette: “Yiyecekleri sadece bir dikenden ibarettir.”¹¹¹ şeklinde geçmektedir. Sonraki âyette de “dariğ” ile ilgili, kıyamet günü cehennem ehli onu yediğinde; onu ne semirtir ve ne de açlığını giderir şeklinde geçmektedir.¹¹²

Yazır, “Darig” hakkında bir takım rivayetlere temas ettikten sonra şöyle demiştir: Arapça ’da Dari, değil insanın hayvanın bile yemesi mümkün olmayan, dikenli, fena kokulu, zehir zemberek birkaç türlü dikene ve bitkilere verilen isimdir. Bu özellikleri bir yana, mühim olan bu yiyeceğin yenilip yutulmak ihtimali olmayan elim vasfıdır.”¹¹³ İşte elem verici bu yiyecekleri yemek suretiyle cehennemliklerin azap görecekları anlaşılmaktadır.

1.3.1.2. İçecekler

İnsan hayatında suyun veya içilecek şeylerin önemi çok büyüktür. Su adeta hayatın idame şartıdır. İçme güdüsünün insanda ahirette de devam edeceği bir gerçektir. Cehennemlikler istenmeyen, zarar veren, içini ve dışını yakıp paramparça eden cehennem içeceklerinden, kaynar su ve irinden içerek azap görecekları Kur’an’da geçen ifadelerden anlaşılmaktadır.

1.3.1.2.1. Hamîm

Kur’an-ı kerimde “o kimseler iliklerine kadar sirayet eden bir kaynar su ve ateş içerisindeyler. Faydası ve serinliği olmayan bir gölge içinde”¹¹⁴ buyurulmaktadır. Kaynar su anlamına gelmekte olan Hamîm kelimesi, cehennem azabının çeşitlerinden olmak üzere, cehennemliklerin başlarından aşağı döküleceği ve onlara içirileceği beyan edilmektedir.¹¹⁵ Hamîm kelimesini Bayraktar Bayraklı şöyle yorumlamıştır: “Hamîm bu dünyada bâtılı, çirkini, kötüyü, yanlış davranışları kaynatan, gerçeğin zirvesine dökmek için gayret edenlere verilecek olan cezadır. Onlara da cehennemde kaynar su ile karşılık

¹¹⁰ Ragıp el-İsfahânî, *a.g.e.*, “Darig”, s.298

¹¹¹ *K.K.*, Ğaşıye, 88/ 6.

¹¹² *K.K.*, Ğaşıye, 88/ 7.

¹¹³ M.Hamdi Yazır, *a.g.e.*, VIII, 5776.

¹¹⁴ *K.K.*, Vâkı’a, 56/ 42-44.

¹¹⁵ Bekir Topaloğlu, “cehennem”, *DİA*, VII, 227.

verilecektir.”¹¹⁶ Cehennemlikler, cehennemde susadıkça çeşmelere koşacaklar ama boşuna çünkü oranın çeşmelerinden hep kaynar su akacak ve o çeşmelerde başka bir şey bulamayacaklardır. Bundan dolayı o kaynar sudan içmek zorunda kalacaklar içecekler fakat yine susayacaklardır. Böylece zamanları ateş ile çeşme arasında koşarak geçecek ateşte yanacaklar kaynar su içip gene yanacaklar cezalarını bulacaklardır.¹¹⁷

1.3.1.2.2. Sadîd

Sadîd, lügatte, yaradan akan sarı su,¹¹⁸ et ve deri arasında oluşan irindir.¹¹⁹ Cehennemliklerin yanmalarından dolayı oluşan bu irin ve su birikintisi onlara içirilmek suretiyle azap edilecek ve Kur'an'ın diliyle: “Peşinden de o inatçı zorbaya cehennem haktır. Ona boğazından yudumlayarak geçiremeyeceği irinli su içirilecektir.”¹²⁰ Âyetinin beyanına göre cehennem ehlinin içeceğini temsil eden iğrenç bir içki olduğu anlaşılmaktadır.

1.3.1.2.3. Gassâk

Gassak, bozuk, pis kokulu ve çok soğuk bir içeceğe denilmiştir.¹²¹ Bu su kâfirlerin derileri ile etleri arasından çıkan bilimum akıntılar, cerahat, irin, gözyaşı ve kanları gibi şeylerden oluşmuş olup cehennem ehlinin içeceğidir.¹²²

1.3.1.2.4. Mühl

Lügatte mühl; bedenden akan sarı su eritilmiş maden, duru katran, zeytinyağı tortusu veya ağıya denir.¹²³

Mühl, Kur'an'da üç yerde geçmektedir.¹²⁴ Kehf suresi 29. âyetinde mühl şöyle anlatılmıştır: “... Eğer onlar (susuzluktan) feryat ve imdat dileyecek olsalar buna erimiş

¹¹⁶ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVIII, 532.

¹¹⁷ Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 83.

¹¹⁸ Mevlüt Sarı, *el- Mevarid*, İstanbul, Bahar Yay., 1982, S.859.

¹¹⁹ Rağıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Sadîd”, s.279.

¹²⁰ K.K., İbrahim, 14/ 16-17.

¹²¹ Mevlüt Sarı, *a.g.e.*, s.1093.

¹²² Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 29,30.

¹²³ Mevlüt Sarı, *a.g.e.*, s.1467. İlhami Günay, Kur'an-ı Kerim'e Göre Cehennem Suları ve İçecekleri, *Ekev, Akademi, Dergisi* Say. 61, 2015/123.

¹²⁴ K.K., Kehf, 18/29; Duhân, 44/ 45; Me'âric, 70/ 8.

maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena içecek ne kötü bir barınaktır.”

Burada anlatmaya çalıştığımız cehennemliklerin temel içeceklerinin özellikleri sıcaklık, soğukluk, kan, irin, kokuşmuşluk gibi daha duyar duymaz insanın canını sıkan, yüzünü buruşturup, keyfini kaçıran Şeylerdir. Nihayetinde gnahkrları diğer âlemde çok korkunç Şekilde tasvir edilen içeceklerin beklediği görülmektedir. Kur'an'da "(Bu, amellerine) uygun bir cezadır. Çünkü onlar hiçbir hesap ummuyorlardı”¹²⁵ Şeklinde ifade edilmektedir

1.3.2. Diğer Bazı Azap Şekilleri

Kur'an'da yüzleri üstünde sürüklenerek cehenneme atılacak kimselerin olduğundan bahsedilir. Bu kimselerin kitabı ve peygamberlerin getirdiklerini yalanlayanlar olduğu bildirilmiştir. Bu kimseler, inkâr, inat ve byklenmelerinin karşılığında, boyunlarına kızgın demir halkalar takılmış bir halde zincirlerle yüzükoyun önce hamime, daha sonra da ateşe srkleneceklerdir.¹²⁶

1.3.2.1. Azâb'l- harîk

Kur'an'da cehennemliklerin azabı ile ilgili, çeşitli kelime ve terkiplerin de mevcut olduğu görülmektedir. Bunlardan biri de azb'l-harîk terkididir ki yakıcı azap anlamındadır. Kur'an'da: “Muhakkak ki Allah, Biz zenginiz Allah fakirdir diyenlerin sözünü işitti. O kimselerin söylediklerini ve haksız olarak peygamberlerini öldürmelerini yazacağız ve yangın azabını tadın diyeceğiz.”¹²⁷ Melekler, kâfirlerin sırtlarına ve yüzlerine vura vura ve haydi yangın azabını tadın diyerek canlarını alırken bir görseydin.¹²⁸ Istimraptan dolayı oradan çıkmaya her teşebbüslerinde oraya geri dndrlecekler ve onlara tadın bakalım bu yakıcı azabı denilecek.”¹²⁹ Şeklinde geçtiği gibi Bürûc suresinde de: “Muhakkak ki mü'min kadınlarla mü'min erkeklere işkence yapıp, daha sonrada tövbe etmeyenlere yangın ve cehennem azabı vardır.” Şeklinde geçerek cehennem azabının ateşe olacağına vurgu yapılmaktadır.

¹²⁵ K.K., Nebe', 78/ 26-27.

¹²⁶ K.K., Mü'min, 40/ 70-72; Kamer, 54/48.

¹²⁷ K.K., l-i İmrân, 3/ 181.

¹²⁸ K.K., Enfâl, 8/ 50.

¹²⁹ K.K., Hac, 22/ 22.

1.3.2.2. *Yahmûm*

Buradaki azapta da gölge vardır ancak bu gölge siyah ve boğucu bir dumanın gölgesidir. Gölge denmesindeki amaç onlarla alay etmek içindir. O gölgenin okşayışı ve serinliği olmayacaktır. Bu bir sözde gölge olup, nefesleri tıkayan, genizleri yakan kapkara bir karanlık ve insanların davranışlarına uygun düşen bir cezadır.¹³⁰

1.3.2.3. *Semûm*

Kur'an-ı Kerimde şöyle geçmektedir: Şimdi ise Allah bize lütfuyla muamele etti de kavurucu azaptan korudu;¹³¹ Mevdûdî, Semûm kelimesini çok sıcak bir rüzgâr diye yorumlamıştır. Bu kelimeyle anlatılmak istenen, cehennemden yükselecek olan yakıcı alevlerin sıcak rüzgârlarıdır.¹³² Dokunduğu her bir kimseyi etkileyip içlerine kadar geçen sıcak rüzgâr¹³³ yakıp kavurucu zehir gibi vücuda sızan semûm azabı,¹³⁴ Sam yeli” kapsamına giren her şeyi kavuran verimsiz ve etkisiz hale getiren cehennem azabıdır.

1.3.3. Psikolojik Azap

İnsanın bedenine uygulanan fiziksel bir azabın yanında, onun en önemli tarafını oluşturan iç dünyasını da etkileyen psikolojik bir azap vardır. Bu azap, ruhu saran hasret, pişmanlık, terk edilme şeklinde olup Allah'ın ayetlerinden yüz çeviren ve onları umursamayarak terk edenlerin ahiret âleminde aynı muameleyle karşılaşacaklarını ve cehenneme terk edileceklerini ifade etmektedir. Kur'an bu konuda şöyle haber vermektedir: Âyetlerimiz sana ulaştığında nasıl ki onları unuttun, şimdide sen unutuluyorsun.¹³⁵

İnsan, bedenine uygulanan korkunç azaplara kendisinin sebep olduğunu, ahirette elde edeceği ebedi nimet ve zevkleri geçici dünya zevklerine feda ettiği için cehennem ateşi bedenini yakıp dururken hasret ve nedamet ateşi de onun yüreğini yakıp

¹³⁰ Seyyid Kutub, *a.g.e.*, V, 588.

¹³¹ *K.K.*, Tûr, 52/ 27.

¹³² Mevdûdî, *a.g.e.*, V, 539.

¹³³ Bekir Topaloğlu, “cehennem”, *DİA*, VII, 227, Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Semûm”, s.250.

¹³⁴ Seyyid Kutub, *a.g.e.*, VII, 603.

¹³⁵ *K.K.*, Tâ-hâ, 20/ 126.

kavuracaktır. Cehennem ehlini psikolojik açıdan rahatsız edip onu derin bir pişmanlığın içine sürükleyecek olan durumlar güzelliklerden uzak kalmak, yaratanın cemalinden mahrum olmak ve bitmeyecek olan bir azabın olduğu anlaşılmaktadır.

1.3.3.1. Allah'ın Cemalini Görmekten Mahrum Kalma

Cennetteki her türlü nimetin içinde en üstün olanı, Allah'ın mü'min kullarından razı olması, en büyüğü ise tecelli etmek suretiyle kullarına cemalini göstermesi ve böylece cennetlik kullarını mutlu etmesidir. Tıpkı bunun gibi cehennem azabının da en büyüğü, Allah'ın cehennem ehline görünmemesi, onları kendisinden uzaklaştırıp yüz çevirmesi ve onları cemalinden mahrum bırakarak onlardan hoşnut olmamasıdır.

Kur'an'da bu konu şöyle geçmektedir: “Onların işlemiş oldukları kötü ameller sebebiyle kalpleri kirlenmiştir. Ve onlar kirli kalpleriyle birlikte rablerini görmekten mahrum kalarak cehenneme gönderilecekler.”¹³⁶

1.3.3.2. Azabın Bitmemesi

Şüphesiz, cehennem azabının insanı ürperten ve içine düşenlerin psikolojisini alt üst eden en şiddetli tarafı hiçbir zaman bitmeyecek ve ateşinin sönmeyecek olmasıdır. Allah, sapık kimseleri kıyamet gününde yüzükoyun, kör, sağır ve dilsiz olarak haşr edeceğini ve onları hiç sönmek bilmeyen ateşle cezalandıracağını belirtmektedir. Öyle bir ateş ki sönmeye yüz tutsa bile alevi Allah tarafından artırılacağı Kur'an âyetlerine hatırlatılmaktadır.¹³⁷ Ateşin sönmemesi azabın devamlılığına işaret etmektedir ki bu da cehennemlikler için ruhsal bir yıkımdır. Ölecek bu azaptan kurtulmak isteyecekler ama bu mümkün olmayacaktır. Bu konuda “Ölümü isterler fakat azapları devamlıdır, ölmezler.”¹³⁸ buyurularak ahirette ölümün olmayacağı ifade edilmektedir.

¹³⁶ K.K., Mutaffifin, 83/ 14-17.

¹³⁷ K.K., İsrâ, 17/ 97.

¹³⁸ K.K., Fâtır, 35/ 36.

1.4. CEHENNEMİN YARATILMIŞLIĞI, EBEDİLİĞİ, FANİLİĞİ MESELESİ

1.4.1. Cehennemin Yaratılmışlığı Meselesi

Sünnî İtikadına göre Kur'an ayetlerinde geçmiş zaman kipi kullanılarak anlatılan: kâfirler için cehennem hazırlandı.¹³⁹ küfredenler için hazırlanmış ateşten sakının¹⁴⁰ manasındaki ayetler cehennemin şu anda var ve yaratılmış olduğunu gösterir şeklinde ifade edilmektedir. Haşr'in ve ahiret hayatındaki cezanın cismani değil de ruhani olduğunu fikrini savunan Müslüman filozoflarına karşı Ehl-i sünnet uleması âyetlere dayanarak azabın ruhani ve cismani şeklinde olacağını savunmuşlardır.¹⁴¹ Ehl-i sünnet kelmacıları ise orada ebedi kalıcıdır¹⁴² anlamındaki Kur'an âyetlerine dayanarak cehennem azabının ebedi olduğu fikrini savunmuşlardır. İslam âlimlerinin çoğu cennet ile cehennemin şu anda varlığını kabul etmekte iken, Cehmiyye, Mu'tezile ve bir kısım Hâriciler daha sonra yaratılacağını ileri sürmektedirler. Bu görüşe göre, hesap gününden önce bu varlıkların yaratılması abestir; çünkü bunların yaratılmasında bir yarar yoktur.¹⁴³ Kur'an-ı Kerîm'de kuşkusuz mutlak güç, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah ayetlerini inkâr edenleri ateşe atacağını, azabı iyi tatsınlar diye derileri yanıp döküldükçe tekrar yenileceği ifade edilmektedir.¹⁴⁴ Âyet-i kerîmeleri inkâr edenlerin ileride ateşe atılacağı ifade edilerek ceza ve iskân yerlerinin kıyametin kopmasından sonra yaratılacağı ifade edilmiştir. Başka bir âyette ise kıyametin kopacağı günde sabah akşam Firavun ve ailesini azabın en şiddetlisine sokun şeklinde ifade edilmektedir.¹⁴⁵ Firavun ve taraftarlarının kıyametin koptuğu zaman azaba duçar olacağı belirtilerek ceza ve iskân yerlerinin kıyametin kopmasından sonra yaratılacağı anlaşılmaktadır.

Kur'an âyetlerinde cehennemim tasviri yapılırken, yapısından daha ziyade işleyişi, azap çeşitleri konu edilmektedir. Fakat nifak içinde olanların cehennemin en alt

¹³⁹ K.K., Bakara, 2/ 24; Al-i İmrân, 3/ 131.

¹⁴⁰ K.K., Al-i İmrân, 3/ 131.

¹⁴¹ K.K., Nisâ, 4/ 56.

¹⁴² K.K., Nisâ, 4/169; Ahzâb, 33/ 65.

¹⁴³ Bekir Topaloğlu, "cehennem", *DİA*, VII, 228, Erkan Yar, Diriliş Kuramları ve Gerçeklik Bağlamında Kur'an'ın Ahiret Hakkındaki Anlatımları, *Dini Araştırmalar Dergisi*, c. 9, Sayı: 25, 2006/57.

¹⁴⁴ K.K., Nisâ, 4/ 56.

¹⁴⁵ K.K., Mü'min, 40/ 46.

katmanında olacağını¹⁴⁶ ve oranın yedi kapısının bulunduğunu¹⁴⁷ anlatan âyetlerde cehennem hakkında bazı bilgilerde verilmiştir.¹⁴⁸

Bu konuda birçok ayet ve hadis-i şerif mevcuttur. Cehennem azabının hak oluşu kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Aksini iddia etmek kişiyi küfre götürür.

Bu konu Kur'an'da şöyle dile getirilmektedir: “Ey mü'minler, Başında Allah'ın kendilerine vermiş olduğu emirlere sadık kalıp emredildikleri şeyleri tereddüt etmeden yapan görevlilerin bulunduğu, yakıtının insanlardan ve taşlardan olacağı cehennem ateşinden kendinizi ve ailenizi koruyun” denilmektedir.¹⁴⁹ “Muhakkak ki kullarım üzerinde senin bir hâkimiyet kurman mümkün değildir, azmış olanlardan sana tabi olanlar hariç, şüphesiz ki onların hepsine vaat olunan yer cehennemdir.”¹⁵⁰

Cehennem yaratılış ve varoluş sebebi, dünyada iken Allah'ın emrettiği gibi yaşamaktan uzak duranları, yapması gerekenleri yapmayanları, yapmaması gerekenleri yapanları, zalimleri hainleri cezalandırmaktır. Haklıyı ve haksızı meydana çıkarmak, haksızlık yapanın yaptıklarının karşılığını bulma mekânı olarak belirlenen yerdir. Kur'an-ı Kerîm'de geçen ayetlerden de de anlaşılacağı üzere, cehennem dünya hayatında dokunulduğunda acı veren ateş ile tasvir edilerek, insanoğlunun düşüncesine, akıl ve idrakine sunulmuştur. İnsanların da cehennem azabını düşünerek ömürlerini buna göre tasarlamaları için çok sayıda ayetlerde cehennem azabının türleri ifade edilmektedir. Cehennem azabının yokluğunu savunmak kötülüğün hesabının sorulmayacağı anlamına gelir ki, bu da haklı ile haksızın eşit tutulmasını ifade eder ve bu da yapanın yaptığının yanına kar kalması demektir, Oysa Allah'ın adaleti, haksızın cezalandırılmasını gerekli kılacağı Kur'an'da birçok ayette geçmektedir.

1.4.2. Cehennem Ebediliği ve Faniliği Meselesi

Yaratılış olarak insanda sonsuzluk arzusu vardır. Allah (cc.) insanoğlunu yaratırken onun benliğine ebediliği istemeyi koymuştur. Şöyle ki ilk insan ve

¹⁴⁶ K.K., Nisâ, 4 / 145.

¹⁴⁷ K.K., Hicr, 15 / 44.

¹⁴⁸ Bekir Topaloğlu, “cehennem”, *DİA*, VII, 229.

¹⁴⁹ K.K., Tahrîm, 66 / 6.

¹⁵⁰ K.K., Hicr, 15 / 42-43.

Peygamber olan Hz. Âdem'e, iblisin ebedilik ağacını ve sonsuzluk saltanatını göstereceğini¹⁵¹ söylemesi onu hataya zorlamak için olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵²

İslam'dan önceki inanç sistemlerinde cehennem ve azabının sonsuzluğu tartışılmıştır.¹⁵³ Kur'an'da bildirildiğine göre “Bir de dediler ki: Ateş bize, sayılı birkaç gündün başka asla dokunmayacaktır. Sen onlara de ki: Siz bunun için Allah'tan söz mü aldınız? Eğer böyle ise, Allah vermiş olduğu sözünden dönmez Yoksa siz Allah'a karşı bilemeyeceğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?”¹⁵⁴ Yahudiler, kendilerinden cezayı hak edenleri belli bir süre azap gördükten sonra cehennemden çıkarılacağını dile getiriyorlardı. İncil'de de cehennem azabının ebediliği konusunda net bilgi olmadığı halde, Bedeni öldürüp de ruhu öldürmeye gücü bulunmayanlardan korkmayın; fakat daha çok cehennemde hem bedeni hem de ruhu yok etmeye gücü mevcut olandan korkun” şeklinde ifade de bulunmaktadır.¹⁵⁵ Söz konusu bu ifadeden anlaşılması gereken cehennemliklerin ölmesi sonucunda azabın sona ereceği düşüncesidir.¹⁵⁶

Kur'an âyetlerinde inkâr ehlinin sonsuz bir şekilde cehennemde olmaya devam edecekleri, hususiyetle “hulûd” ve “ebet” sözcükleriyle anlatılmış,¹⁵⁷ azap ve eziyetin hafifletilmeyeceği, tersine artırılacağı daha iyi azabı tatmaları için derilerinin veya bedenlerinin devamlı bir şekilde yenilenerek azaplarının devam edeceği ve cennete giremeyecekleri belirtilmiştir.

وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

“Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz onlar için, içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır.”¹⁵⁸

¹⁵¹ K.K., Tâ-hâ, 20/ 120.

¹⁵² Hidayet Aydar, Ölümsüzlük Arzusu veya Uzun Süre Yaşamak Meselesi, *Diyanet İlmî Dergi*, Say. 1, 2005, s. 85.

¹⁵³ Bekir Topaloğlu, “cehennem”, *DİA*, VII, 231.

¹⁵⁴ K.K., Bakara, 2/ 80.

¹⁵⁵ *Ktsk.*, Matta, 10/ 28.

¹⁵⁶ Bekir Topaloğlu, “cehennem”, *DİA*, VII, 231.

¹⁵⁷ Hasan Rıza ÖZDEMİR, Müslüman Olmayanların Cehennem'de Görecekları Azâbın Ebediliği Sorunu, *Dini Araştırmalar Dergisi*, c.20, Sayı:51, 2017/157. Mustafa Altundağ, Kur'an'da Müşkil Bir Mesele Cehennem Azabının Ebediliği, *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası*, Say.7, 2007/43. Ahmet Çelik, Kur'an'a Göre Cehennem 'de Kalmanın Semantik Tahlili, *Ekev Akademi Dergisi*, Say.11, 2002/85, 86.

¹⁵⁸ K.K., Cin, 72/ 23.

Allah ve Resulüne isyan halinde olanları, içerisinde ebedi olarak iskân edilecekleri cehennem ateşi beklemektedir.¹⁵⁹ Âyeti bu şekilde yorumlayan Kutup, burada cehennem ve azabın sürekli olacağına atıf yapmaktadır. Çünkü Allah'ın, peygamberlerin, çağrısını reddederek inkârdan vazgeçmeyen kimsenin kalacağı yer sonsuz olarak cehennemdir¹⁶⁰ Bu vasıftaki kimselerin kaçıp kurtulma ve çıkış imkânları yoktur¹⁶¹ ve orada bu yaptıkları dolayısıyla ebedi olarak ikamete mecbur edileceklerdir.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا

“Hiçbir dost ve yardımcı olmadan, onlar orada sonsuza dek kalacaklardır.”¹⁶²

يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ

“Ateşten çıkmak isterler, ama ondan çıkabilecek değillerdir. Onlara sürekli bir azap vardır.”¹⁶³

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا نُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ

“Bizim âyetlerimizi asılsız sayanlar, büyüklenip onlardan yüz çevirenler var ya, işte onlara göğün kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!”¹⁶⁴

Yukarıda geçen ve daha başka ayeti kerimeler¹⁶⁵ cehennemın sonsuzluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple cehennemın ve azabının sonsuz olmadığını belirtmek Kur'an âyetlerine ters düşmektedir. Nebe suresinde geçen “ahkab”¹⁶⁶

¹⁵⁹ Seyyid Kutub *a.g.e.*, VIII, 335.

¹⁶⁰ Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 491.

¹⁶¹ İbn Kesir, *a.g.e.*, XIV, 159.

¹⁶² K.K., Ahzâb, 33/ 65.

¹⁶³ K.K., Mâide, 5/ 37.

¹⁶⁴ K.K., A'râf, 7/ 40.

¹⁶⁵ Bkz. K.K., Bakara, 2/ 181, 217; Âl-i İmrân, 3/ 116; Nisâ, 4/ 93; Mâide, 5/ 80; En'am, 6/ 128; Tevbe, 9/ 63; Yûnus, 10/ 27; Hûd, 11/ 107; Ahzâb, 33/ 14; Fussilet, 41/ 28; Muhammed, 47/ 15; Haşr, 59/ 17.

¹⁶⁶ K.K., Nebe', 78/23.

kelimesini İsfehânî belirsiz bir zaman dilimi olarak açıklamıştır.¹⁶⁷ Ahiret hayatı ebedî olduğuna göre orada görülecek işler de ebedîdir.

Müslüman bilginler, cehennem ve onun azabının sonsuzluğu konusunda sahabeden itibaren ittifak etmemekle beraber, Cehm b. Safvan dışında, cennetin sonsuzluğu hususunda fikir birliğine varmışlardır.¹⁶⁸

Cehm'in düşüncesine göre cehennem ve cennetin ikisinin de fani olup, cennet ve cehennem henüz var edilmemiştir. Cennet ve cehennem ahiret âleminde yaratılıp içinde kalacak uzun bir zaman kaldıktan sonra başka tüm varlıklarla beraber yok olacaktır.¹⁶⁹

Allah'ü Teâlâ'nın istediği dışında, onlar, gökler ve yer durdukça o sonsuza dek ateşte kalacaklardır. Zira Allah dilediğini hakkıyla yapandır.¹⁷⁰ Âyetinde geçmekte olan şart ve istisna bunu gösteriyor. Şart ve istisnanın ifade edilmediği tahlîd âyetlerinden¹⁷¹ kastedilen anlam ise, uzun bir zaman kalmaktır. Ayrıca bütün varlıkların yok olması Allah'ın Ahir isminin tecellisinin gereğidir.¹⁷²

Bu görüş Allah'ın ilim, kudret ve rahmet sıfatlarını sınırlandırır bunun sonucunda sonsuzluk kavramını da ortadan kaldıracağı için bu görüşün kabul edilmesi mümkün değildir.¹⁷³

Kur'an âyetlerinde bütün canlıların öleceği¹⁷⁴ ve her şeyin helak olacağı¹⁷⁵ buyrulmaktadır. Ölümsüzlük ve değişmezlik manasına gelmekte olan beka ise Allah'a mahsustur. Yine Kur'an'da cennet ile cehennem ahâlisinin oldukları yerlerde sonsuz kalacakları,¹⁷⁶ yani ölmeyecekleri bildirilmektedir.

Naslarda dikkat çeken bu ifade farklılıkları, Cehm b. Safvan gibi kimseleri, ebediliğin inkârına sevk etmiştir. Çünkü Cehm b. Safvan, Allah'tan başka her şeyin fâni

¹⁶⁷ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, "Ahkab", s.133.

¹⁶⁸ Bekir Topaloğlu, "Cennet", *DİA*, VII, 385.

¹⁶⁹ Bekir Topaloğlu, "Cehennem", *DİA*, VII, 232

¹⁷⁰ *K.K.*, Hûd, 11/107.

¹⁷¹ Bkz. *K.K.*, Bakara, 2/ 25, 39.

¹⁷² Şerafeddin Gölcük, "Cehmiyye" *DİA*, VII, 235.

¹⁷³ Bekir Topaloğlu, "Cennet", *DİA*, VII, 386.

¹⁷⁴ *K.K.*, Âl-i İmrân, 3/ 185.

¹⁷⁵ *K.K.*, Kasas, 28/88.

¹⁷⁶ *K.K.*, Nisâ, 4/ 47, 122, 169; Ahzâb, 33/ 65.

olduğunu ifade eden âyet ve hadislerden yola çıkarak Allah’u Teâlâ’dan başka hiçbir şeyin baki olamayacağını savunmuştur.¹⁷⁷ Onun bu görüşü diğer İslam ulemasının çoğunluğu tarafından hem naslara, hem de akla aykırı görülerek reddedilmiştir. Çünkü ahiret hayatı ile ilgili âyet ve hadisler bu hayatın ebedî olduğunu açıkça ifade etmektedir.¹⁷⁸

Bu konu bağlamında Bayraktar Bayraklı da tefsirinde cennet ile cehennemin ebedi olup olmadığına ilişkin delilleri sıraladıktan sonra kendi görüşünü şöyle ifade etmektedir: Hadîd suresinde geçen “O ilktir, sondur, zahirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir”¹⁷⁹ ayetlerine göre Yüce Allah’ın ahir son olduğu sıfatı gerçekleşecektir. Her şey yok olacak, tek O kalacaktır. Bunun anlamı cennet ile cehennemin sonsuz olmaması, ama sonlu olmasıdır. O zaman Kur’an-ı Kerîm’de cehennem için geçen “hulûd” ve “ebet” kelimelerine uzun süreli manasını vermek ama sonsuz manasını vermemek gerekir.¹⁸⁰

Görüldüğü üzere Bayraklı, Allah Teâlâ’dan başka hiçbir varlığın sonsuz olamayacağını temel alarak, bizi yoktan var eden, bizlere sayısız nimetler veren Yüce Yaratan’ın cennetin ebedîliğini açıkça ortaya koyan ayetlere rağmen, ebedî bir mükâfatın olmayacağını söylemektedir.

Hâlbuki Allah’u Teâlâ’ya nispet edilen sıfatıyla cennet ile cehennemin bekası mahiyet itibariyle birbirinden farklıdır. Allah’a nispet edilen beka değişmeyen ve kendisiyle özdeşleşmeyen anlamına gelir. Cennet ile cehennemin içindeki halkın, nimet ve azabın bekası ise kendiliğinden olmayıp, Allah’ın yaratmasıyla mümkün olacağından ve daima değişerek varlığını devam ettirmek zorundadır. Yani Allah Teâlâ’dan başka varlıklar kendi kendine yeterli olarak ve değişmeyerek aynıyla varlığını sürdürmez. Dünyadaki canlıların hücrelerinin yenilenerek devam etmesi gibi, Allah Teâlâ her an bir cennet ile bir cehennem meydana getirir. Anlatılmak istenen, bir şeyin aynıyla devam

¹⁷⁷ Metin Yurdagür, “Bekâ ” *DİA*, V, 359, Veysel, Kaya, İzmirli İsmail Hakkı’nın Cehennemin Sonluluğu Hakkındaki Risalesi, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Say. 1, 2009, s. 530.

¹⁷⁸ Bekir Topaloğlu, “Âhir ”, *DİA*, I, 542. Hasan Hüseyin Tunçbilek, İslam Düşüncesinde Cehennemin ve Cehennemin Azabının Ebediyeti ve Fenası Problemi, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 6, Say. 1, 2006, S. 19. Hasan Rıza ÖZDEMİR, Müslüman Olmayanların Cehennem’de Görecekları Azabın Ebediliği Sorunu, *Dini Araştırmalar Dergisi*, c.20, Say. 51, 201, s./161, Cafer, Kaysıcı, *Kur’an-ı Kerim’de Mükâfat ve Ceza*, Hüner Yayınları, Konya 2006, s. 311.

¹⁷⁹ K.K., Hadîd, 57/ 3.

¹⁸⁰ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, IX, 315.

etmesi değil, benzerinin, devamı söz konusudur. Bu ise gerçek değil, zahiri bir bekâdır ki buna, “teceddüt-i emsal” denmektedir.¹⁸¹

1.4.3. Cennetin Ebedi, Cehennem Fani Olduğu Meselesi

Sonsuza dek var olma fitratıyla yaratılan insanın, sonu gelmeyecek bir cenneti istemesi gayet doğaldır. Zira cennet ile cehennem sonsuzluğu tartışılırken üzerinde en çok tartışılan konu, cennetin değil, cehennem sosuz olup olmadığı konusudur. Buna gerekçe olarak da insanlarda fitrî olarak cennet özlemi ve onun sonsuz olması isteğinin, cehennem korkusu ve cehennem sonlu olması ümidinin varlığı gösterilmektedir. Çünkü ateistler hariç tutulursa genelde insanlar, ahiret hayatı ile ilgili kaygılar taşımakta ve belki de bu kaygılarını bir nebze de olsa böyle bir düşünce ile asgariye indirmektedirler denebilir.

Öbür taraftan insan ne kadar mutluluk içinde olsa da, yaşadığı mutluluğun bir gün son bulabileceğini düşünmesi, onu psikolojik yönden huzursuz eder ve o kişi bulunduğu vaziyetten yeterli tadı alamayacaktır. İnsanlardaki sonsuzluk arzusu da göz önünde tutulduğunda bu durum daha iyi anlaşılmaktadır.¹⁸²

Müslüman bilginler sonsuzluğu yetkinlik, fenayı da eksiklik olarak kabul etmişlerdir. Ebediyet, rahmet ve saadet, fena ise gazap ve felâkettir. Seçkin kullara nihayetsiz saadet vaat edildiğine göre cennet, rızayı ilâhî, Hakk’ın cemalinin müşahede edilmesi gibi mutluluk vesileleri hiçbir zaman kesintiye uğramamalı, sona ermemelidir. Hz. Âdem’e üflenen ilâhî ruh ile varlık sahnesine çıkarılan insanlık âlemi yokluğa mahkûm edilmemelidir.¹⁸³ Kur’an’ı Kerim’de geçen çeşitli âyetlerde cennetliklerin oradan çıkarılmayacağı, ölümü tatmayacakları, cennet nimetlerinin tükenmeyip sürekli olacağı ifade edilmiştir.¹⁸⁴

İslam âlimlerinin, cennetin ebedîliği konusunda bir görüş birliği içerisinde olduklarını söyleyebiliriz. Bu âlimlerin içerisine, Ehl-i Sünnet, Mû’tezile, Havâric ve diğerlerini de almak mümkündür. Dolayısıyla cennetin ebedî olduğunu sadece Ehl-i

¹⁸¹ Metin Yurdagür, “ Bekâ ”, *DİA*, V, 359-360.

¹⁸² Ahmet Yaşar Ocak, “Âb-ı Hayat ”, *DİA*, I,1.

¹⁸³ Bekir Topaloğlu, “Cennet”, *DİA*, VII/385.

¹⁸⁴ Bkz. *K.K.*, Hicr, 15/ 48; Duhân, 44/ 56; Ra’d, 13/ 35; Sâd, 38/ 54.

Sünnet 'in değil, diğer itikadı mezheplerin de kabul ettiğini görmekteyiz. Daha önce de belirtildiği gibi, cennetin ebedî olmayacağını sadece Cehm b. Safvan ve Ebu'l-Huzeyl el-Allâf iddia etmiştir.¹⁸⁵

Cehennem ve azaplarının ebediliği konusu İslam'dan önceki inanç sistemlerinde tartışılmıştır.

Sâbiîler'le Brahmanizm'e mensup olanların cehennem azabının 700 devir (asır) devam edeceği ve bir gün kuşkusuz son bulacağına inandıkları nakledilmektedir.¹⁸⁶ Kur'an'da, Yahudilerin azabın sayılı günler sürdükten sonra son bulacağına inandıkları haberi geçmektedir.¹⁸⁷ Ancak bu akide Tevrat'ta olmayıp, Hz. Musa'dan yedi asır sonra meydana gelen Bâbil esaretinde ve sonrasındaki zamanlarda Hristiyanlıktan, İran kültüründen ve İslam'dan etkilenmesiyle oluşan ahiret inancının neticesidir.¹⁸⁸

Hristiyanlıkta ahiretin varlığı ve azabı sonsuz olacağı kabul edilmektedir. İncil'de Fani olan yiyecekler için değil, ebedî hayatta bâki olan yiyecekler için çalışın¹⁸⁹ denilmiştir.

İslam düşünce sistem ve tarihinde bize ulaşan müktesebat ve kaynaklarda cehennem ve azaplarının ebediliği ile ilgili olarak ileri sürülen görüşleri sekiz bölümde toplayarak incelemek mümkün gözükmemektedir:

1) Cehenneme giren kimse bir daha oradan çıkamayacak, ebedi olarak orada bırakılacaktır.

2) Cehennemlikler ebediyen orada kalırlar, fakat belli bir vakit azap gördükten sonra, bir nevi bağışıklık kazanarak elem duymayacak hale gelirler.

3) Cehennemdekiler belli bir vakit azap görecekler, daha sonra oradan çıkacaklar ve yerlerine oraya başkaları gelecektir.

¹⁸⁵ Bekir Topaloğlu, "Cennet", *DİA*, VII, 385.

¹⁸⁶ Yusuf Şevki Yavuz, "Azap", *DİA*, IV, 305.

¹⁸⁷ Bkz. *K.K.*, Âl-i İmrân, 3/24.

¹⁸⁸ Yusuf Şevki Yavuz, "Azap", *DİA*, IV, 305.

¹⁸⁹ *Ktsk.*, Yuhanna, 6/ 27; Matta, 25/ 31-34.

4) Cehennemliklerin tamamı cehennemden çıkar, cehennemde azap gören kimse kalmamasına rağmen cehennem, ateş olarak devam eder.

5) Cennet ve cehennem fanidirler çünkü sonradan yaratılmışlardır.

6) Mutlak bir yok oluş gerçekleşmeyecek, fakat cennet ve cehennem ehlinin hareketleri bir gün son bulacak ve onlar bu hareketsizlik (sükûn) içerisinde ebediyen kalacaklardır.

7) Allah Teâlâ cehennem için belli bir süre tayin etmiştir. Sonunda cehennem sona erecek ve azabı ortadan kalkacaktır.

8) Müminler cehennemden çıkar, kâfirlerin azabı ise sonsuza kadar devam eder.¹⁹⁰

Burada şunu da ifade etmek gerekir: cehennemini ila nihayet sonsuz olmayacağını iddia edenler aslında ebedî olduğunu kabul etmekte, fakat ebed kelimesine atfettikleri manada ayrışmaktadırlar zira onlar cennet ve cehennem için kullanılan ebed kavramının sonsuzluk olmadığını söylemektedirler.

Cehennemini fâni olduğunu iddia edenler Kur'an'daki şu âyetleri iddialarına mesnet olarak göstermektedirler:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ قَدِ اسْتَكْبَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا
بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا آلَئِنَّا الَّذِي أَجَلْتُمْ لَنَا قَالُوا نَارُ مَثُوبِكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

Onların tamamını bir araya getireceği gün şöyle diyecektir: Ey cin topluluğu İnsanlardan birçoğunu saptırıp aranızda kattınız. Onların insanlardan olan dostları: Ey Rabbimiz! Bizler birbirimizden faydalandık ve bize belirlediğin müddetin sonuna vardık diyecekler. Allah da diyecek ki: Allah'ın bağışlayacakları dışında, içerisinde sonsuza dek kalmak üzere bulunacağınız mekân ateştir. Ey Muhammed Şüphesiz senin Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.”¹⁹¹

¹⁹⁰ Bekir Topaloğlu, “cehennem”, *DİA*, VII, 231-232.

¹⁹¹ *K.K.*, En'âm, 6/ 128.

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ. خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ
إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ

“Mutsuz olan kimselere gelince; cehennemdedirler. Onların orada şiddetli bir soluyuşları vardır. Onlar, sema ve arz var oldukça orada sonsuza dek kalacaklardır. Fakat Rabbinin dilemesi başka. Şüphesiz Rabbin dilediğini yapandır.”¹⁹²

Cehennemin fâni olduğu fikrini savunanlar gerek En’âm gerek Hûd suresinde geçen “Allah’ın dilemesi hariç” lafzından gerekse “yerler ve gökler durdukça” ifadesine dayanarak cehennemin bir gün son bulacağı fikrini beyan etmektedirler, ancak buradaki gökler ve yerler durdukça ifadesi Arap dilinde bir şeyin sonsuzluğunu ifade eden bir deyimdir. Araplar bir şeyin sonsuzluğunu ifade etmek istediklerinde bu deyim kullanırlar, doğal olarak Kur’an Arap lisanı ile indiğinden Arapların deyimlerini kullanarak insanlığa hitap etmektedir.¹⁹³ Dolayısıyla buradaki deyim sel ifade cehennemin ve cehennem azabının sonluluğuna değil, bilakis sonsuzluğuna delil gösterilebilir. Birçok farklı yoruma konu olan “ancak rabbinin dilemesi başka” ifadesi ise cehennemliklerle ilgili temelli azap hükmünün değişeceğine işaret etmekten öte, mutlak otoritenin yalnızca Allah olduğu ve her şeyin ancak O’nun irade ve kudreti sonucunda olacağı ifade edilmektedir. Bu ayetten anlaşılan şey kâfirler için cehennemin sonsuz ebedi olduğu ve orada temelli kalacaklardır.¹⁹⁴

1.4.4. Cehennemde Azabın Ruhaniliği ve Cismanîliği Meselesi

İnsanın ölümden sonra sadece nefis olarak mı yoksa bedenle birlikte mi dirileceği meselesi, kelâm ile İslam felsefesi arasında büyük tartışmalara konu olmuştur. İslam kelâm ekollerine mensup kelâmcılar cismanî haşrin vukuunun mümkün olduğu konusunda ittifak etmekle birlikte bunun tabiatı hakkında ihtilaf etmişlerdir¹⁹⁵

Dirilişin cismanî olacağı görüşünde olanlar, genellikle şu âyetleri delil getirmişlerdir:

¹⁹² K.K., Hûd, 11/ 106-107.

¹⁹³ Taberî, a.g.e., XII, 587.

¹⁹⁴ Mustafa Öztürk, a.g.e., s. 271.

¹⁹⁵ Selim Özarslan, *İslam’da Ölüm ve Diriliş Öğretisi*, Kitap Dünyası Yay. Konya. 2001, s. 237.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

“Kendi yaratılışını unutup bize örnek getirmeye kalkışıyor ve "Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?" diyor. De ki: "Onları ilk başta yaratmış olan diriltecek. O yaratmanın her türlüünü bilir.”¹⁹⁶

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ

“Yerin onlardan neyi eksilttiğini (çürüttüğünü) bilmekteyiz; bizde her şeyi saklayan bir kayıt vardır.”¹⁹⁷ Konusu itibariyle kıyametin kesin olarak gerçekleşeceği ve insanın yargılanacağından bahseden Kıyamet suresinde de, parmak uçlarının bile düzeltileceği ifade edilerek¹⁹⁸ haşrin hem cismanî hem de ruhanî olacağına işaret edilmektedir. Dolayısıyla haşr ruhanî ve cismanî olunca ondan sonra meydana gelecek olan azabın da aynı olacağı anlaşılmaktadır.

Bunlardan başka âyet ve hadislerde geçen cennet ve cehenneme dair nimet ve azaplarla ilgili betimlemeler, ahiret hayatının hem cismâni hem ruhâni olacağını göstermektedir. Filozoflar ise azabın da lezzetin de sadece ruhanî olacağını ileri sürmüşlerdir. Âyet ve hadislerdeki tasvirin, aslında ruhâni sevap ve cezanın anlatılması, iyiliğe teşvik, kötülükten vazgeçirmek için yapıldığını, ruhanî ve aklî lezzetlerin cismanî lezzetlere göre daha üstün olduğu görüşünü savunurlar. Cismanî haşri inkâr eden bu yaklaşımlarının, cennet ve cehennemin Kur’an’da tavsif edildiği gibi mevcut olmasının inkârı demek olduğunu, dolayısıyla söz konusu görüştekilerin açık bir inkâr içinde olduklarına hükmederek en sert çıkışı Gazzâlî yapmıştır. Ona göre cennet ve cehennemin tavsifine dair gelen tasvirler öyle bir dereceye ulaşmıştır ki başka türlü tevili mümkün değildir. Diğer taraftan, Allah’ın ahiretle ilgili ortaya koyduğu hususlar, O’nun kudreti noktasında muhal olmadığı için zahiri manayı esas almak gerektiğini söylemiştir. Gazzâlî, ikinci hayatın ruh ve bedenle birlikte olacağını ve bu bedenin dünya hayatındakine benzer olabileceği gibi bundan farklı unsurlardan müteşekkil, hatta

¹⁹⁶ K.K., Yâsîn, 36/ 78-79.

¹⁹⁷ K.K., Kâf, 50/ 4; Bkz. İsrâ, 17/ 51, Kıyâme, 75/ 3-4, Yâsîn, 36/ 51.

¹⁹⁸ K.K., Kıyâme, 75/ 4.

tamamen yeniden yaratılmış bir bedenle de olabileceğini belirtir. Bu dirilme, ruhun bedene döndürülmesiyle olacaktır.¹⁹⁹

Bu tartışmalardan ve delillerden anlaşılan Haşrin de azabın da ruhanî ve cismanî olacağıdır. Daha büyük varlıkları yaratan Allah, onların yanında daha küçük kalan yeniden diriltme işini elbette yapar.²⁰⁰ Bütün ölenler diriltilerek mahşerde bir araya toplanacaktır.²⁰¹ Bu âyetler de bedensel haşrin varlığına işaret etmektedir.

Yüce Allah'ın kıyamette kabirlerdeki insanları diriltip süratle koşturarak heyet halinde huzurunda toplaması çok kolaydır.

Cennette yiyecek, içecek ve giyeceklerin maddi olması da bedensel haşrin varlığına işaret etmektedir.

Kısaca Kur'an, ikinci dirilişin bedensel olacağını haber vermektedir. Kur'an'ın indirildiği dönemdeki insanlar, ölmüş, çürümüş, dağılmış bir bedeninin nasıl insana dönüşeceğini sorun yapmışlar, Yüce Allah da bunun kendisi için kolay olduğunu bildirdiği Kur'an âyetlerinde ifade edilmektedir.

¹⁹⁹ Gazzâlî, *Tehâfütü'l Felâsife*, Dâru'l Meşrik Yay. , 4. Baskı, Beyrut, 1990, s.235-247, 254.

²⁰⁰ Bkz. K.K., Ahkâf, 46/ 33.

²⁰¹ Bkz. K.K., Kehf, 18/ 99, En'âm, 6/ 36, Nisâ, 4/ 87.

İKİNCİ BÖLÜM

CEHENNEMLİKLER

2.1. KUR'AN'DA CEHENNEMLE TEHDİT EDİLENLER

Kur'an'da çeşitli insan tiplerinden bahsedilmektedir. Bahsedilen insan tiplerinden biri de cehennemliklerdir. Bu dünyadaki imtihanın, denemenin sonucunda imtihanı kaybedenlerin, fırsatı değerlendirmeyip fitrata aykırı davrananların gidecekleri yer cehennemdir. Bu grupta yer alanlar fitrata aykırı davranışlarda bulunup yaratıcıya karşı görevlerini yerine getirmeyenlerdir. Bu kulluk görevini yerine getirmeyenlerin, Allah tarafından cehennem azabı ile cezalandırılacakları, Kur'an'ın çeşitli yerlerinde bahsedilmektedir.²⁰²

Dünya hayatında günah işleyenlerin karşılığını almak için varacakları yerin adı cehennemdir. Rahmeti gazabından fazla olan Allah istediğini hak ettiğinden fazla ödüllendirdiği halde²⁰³ hiçbir kimseyi hak etmediği ceza ile cezalandırmaz. Yaratılış istikametinden ayrılıp fitrata aykırı davranıp inkâra yönelenler cehenneme doğru yönelmiş demektir.²⁰⁴

Anlaşılan tartıda günahları sevaplarından fazla gelen mü'minler, Allah tarafından affedilmemiş iseler, işlemiş oldukları günahların cezasını çekmek üzere cehenneme girecekler, cezaları bittikten sonra cennete gönderileceklerdir. Münafıklar ve inkârcılar ise Allah'ı ve Resulünü reddetmenin karşılığında sonsuza dek kalmak üzere cehenneme atılacakları Kur'an'ın ifadelerinden anlaşılmaktadır. Burada Kur'an'da²⁰⁵ işaret edilen cehennemliklerin hangi davranışlarından dolayı cehenneme atılacaklarını Kur'an âyetleri bağlamında açıklamaya çalışacağız.

²⁰² Bkz., K.K., Mü'minûn, 23 / 103; Tevbe, 9 / 68, 73; Hâkka, 69 / 25-31; Kâri'a, 101 / 8-11.

²⁰³ K.K., Bakara, 2/105.

²⁰⁴ Bekir Topaloğlu, "cehennem", *DİA*, VII, 230.

²⁰⁵ Bkz. K.K., Bakara, 2 / 39, 80-81, 119, 217, 257, 275; Âl-i mrân, 3/ 10, 116; Nisâ, 4/ 56; Mâide, 5/ 86; Tevbe, 9/ 113; Yûnus, 10 / 27; Hûd, 11/ 105-107, 119; Ra'd, 13/ 5, 25; Hac, 22/ 19-22, 51; Mü'minûn, 23/ 103-108, 112-115; Furkân, 25/ 11-14; Secde, 32 / 20-21; Fâtır, 35/ 36-37; Yâsîn, 36/ 59-64; Sâffat, 37/ 62-68; Sâd, 38/ 55-64; Zümer, 39/ 8, 14-16, 19; Mü'min, 40/ 6, 43,45-50, 70-76; Fussilet, 41/ 19-25; Şûrâ, 42/ 20; Duhân, 44/ 43-50; Muhammed, 47/ 15-16; Kâf, 50/ 24-30; Tûr, 52/ 11-16; Vâkı'a, 56/41-56; Hadîd, 57/ 19; Teğâbun, 64/ 10; Mülk, 67/ 6-11; Hâkka, 69/ 25-37; Me'âric, 70/ 11-18; Nebe', 78/ 21-30; Bürûc, 85/ 10; A'lâ, 87/ 11-13; Gâşiye, 88/ 1-7; Kâri'a, 101/ 8-11.

2.1.1. İnkâr Edenler

2.1.1.1. Kâfirler

Kâfir, sözlükte “örtmek, gizlemek, nankörlük etmek”²⁰⁶ anlamına gelir. Küfrü benimseyip tercih eden ve “fitri yeteneğini köreltip örten” kişiye de kâfir denilmiştir.²⁰⁷ Cehenneme gireceklerin başında inkârcılar yer almaktadır. Allah'ı inkâr eden kimsenin yapacağı hiçbir şey onu Allah'ın azabından kurtaramayacağı belirtilmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ

“Şüphesiz, kâfirlerin malları da çocukları da Allah’u Teâlâ katında onlara hiçbir yarar sağlamayacaktır. İşte onlar ateşin yakıtıdır.”²⁰⁸

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İnkârcıların sahip olduğu malları da çocukları da Allah'a karşı bir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar cehennem halkındandır. Onlar orada sonsuza dek kalacaklardır.”²⁰⁹

İnkâr edenlere ve küfründe ısrar edenlere dünyada sahip oldukları hiçbir şeyin faydası olmayacağı ve inkârları sebebiyle tehdit edildikleri cezaya uğrayacakları bildirilmektedir. Bu tip insanların dünyevî kazançları ve evlatları onları Allah'tan koruyamayacağı gibi onların cehennem ateşinden kurtulmalarına karşılık olamayacağı anlaşılmaktadır. İman esastır, iman olmadan amelin bir kıymeti yoktur, iman olmadan yapılan ameller ve iyilik yaptıklarını zannedenlerin yaptıkları boşa gidecektir; İmana sahip olmadan yapılacak hiç bir davranış Allah katında iyilik olarak değer görmemektedir.²¹⁰ Onların kazandıkları “fırtınalı günde rüzgârın savurduğu küle

²⁰⁶ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Küfr”, s. 435.

²⁰⁷ Mustafa Sinanoğlu, “Küfr”, *DİA*, XXVI, 533, 534.

²⁰⁸ *K.K.*, Âl-i İmrân, 3/ 10.

²⁰⁹ *K.K.*, Âl-i İmrân, 3/ 116.

²¹⁰ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, II, 37.

benzer”²¹¹ yani rüzgâr estiği zaman ellerinde hiçbir şey kalmaz ve artık yararlanacakları, onları azaba karşı koruyacak hiçbir şey yoktur.²¹²

Allah (cc) Kur’an âyetlerinde inkârcıların cehennem ehlinde olduğunu şöyle anlatmaktadır, “bunu yapamadınız, kesin olarak da yapamayacaksınız. O halde inkâr edenler için hazırlanmış olan yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten kaçının, o ateş kâfirler için hazırlanmıştır.”²¹³ “İşte şimdi onu da tadın. Kâfirler için cehennem azabı da vardır”²¹⁴ “Ey Resul, kâfirlerle ve münafıklarla savaş, onlara sert davran. Onların gidecekleri yer cehennemdir. Orası ne kötü dönüş yeridir.”²¹⁵

Kur’an’ın meydan okumasına cevap vermekten aciz kaldıkları halde hala inatla iman etmeyen kâfirler, elbette cehenneme gireceklerdir. Onlar her ne kadar insan gibi görünseler de, aslında ayetlerin ihtiva ettiği manalardan anlaşılacağı üzere birer taş parçası halini almış kalp ve ruhları taşlaşmış varlık halini almışlardır.

Kur’an âyetlerinin birçoğunda cehennemliklerin başında kâfirlerin yer aldığı anlatılmaktadır. Allah (cc): “Küfre düşenler, beni bırakıp da kullarımı dost edineceklerini zannettiler. Doğrusu biz, cehennemi kâfirler için bir yurt olarak hazırladık.”²¹⁶ buyurulmak suretiyle cehennemin, yaratılış gayesini unutan kâfirler için olduğunu açıklıyor. Allah’ı bırakmak ya da Allah’a karşı O’nun kulunu dost edinmek, O’nun kuluna dayanmak, güvenmek, cehennemi konak edinmeye sebep olacağı şeklinde açıklanmaktadır. Yani Allah’ın yarattığı bir varlığı, Allah’a karşı dost edinmek, ona tapmak ahrette cehennemi mesken edinmek, yurt edinmek demektir.²¹⁷

Muhakkak ki Allah ile beraber hiçbir varlık ilah olmaya lâyık değildir. Allah’tan başka varlıklara tapmak onları ilâh yerine koymak bir faciadır. Kaldı ki, onların ilah diye taptıkları varlıklar kendilerine hiçbir yarar sağlamayacağı gibi onları muhafaza da

²¹¹ K.K., İbrahim, 14/ 18.

²¹² Taberi, *a.g.e.*, XIII, 623.

²¹³ K.K., Bakara, 2 / 24.

²¹⁴ K.K., Enfâl, 8 / 14.

²¹⁵ K.K., Tevbe, 9 / 73.

²¹⁶ K.K., Kehf, 18 / 102.

²¹⁷ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XII, 60.

edemez, kendini bile koruyamayan aciz varlıklar ne ilâhtır ne de başkalarını koruyup kollayabilirler.²¹⁸

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ

“Kâfirlerin hakkı ise cehennemi boylamaktır. Öldürülmezler ki ölüp de kurtulsunlar. Kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez. İşte biz her nankörü böyle cezalandırırız.”²¹⁹

وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

“Onlar cehennemde, Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar ki dünyada iken işlemekte olduğumuzdan amellerden başka salih ameller işleyelim diye bağırsırlar. (Onlara şöyle denilir:) Size, düşünüp öğüt alacak kimsenin düşünüp öğüt alabileceği kadar ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmişti. O halde azabı tadın. Çünkü zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.”²²⁰

İnkârcılara ahirette teklif edilen mesken ateştir, inkârcıların bu dünyadaki inkârları ahiret âleminde ateş olarak kendilerine verilecektir, dünya tarlasına ektikleri inkârlarını ahirette ateş olarak hasat edecekleri onların yaptıklarının karşılığı cehennemi boylayacakları görülmektedir. Demek ki inkâr, gönülde bir ateş olarak adeta bir volkan gibi yanmaktadır. Cehennem ateşi, gönülde başlamakta ve önce insanın gönlünü cehenneme çevirmektedir.²²¹ Onların orada ölümlerine de hükmedilmeyecek kâfirlikte direnmeleri sebebiyle azapları da hafifletilmeyecektir. Cehennem azabının ıstırabı ve elemi kâfirlerde ölüm isteğini doğuracak, ama bu istek asla yerine gelmeyecektir. Ölümü rahmet sayarlar, ama ona bile eremezler.²²² Mühlet isterler ama onlara artık dünyaya geri gelme fırsatı da verilmez onların bu istekleri karşısında verilen cevap açık

²¹⁸ Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 2. Baskı, Ankara, TDV Yay., Matbaacılık, 2006, c. IV, 583, 584.

²¹⁹ K.K., Fâtır, 35/ 36.

²²⁰ K.K., Fâtır, 35/ 37.

²²¹ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XV, 519.

²²² Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VI,701, İsmail Karagöz, Cehennemin Sonsuzluğunun Ayet ve Hadislerdeki Delilleri, *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Say. 1, 2018, s. 11.

ve net olacaktır ve şöyle denilecektir, ömrünüzün size sağladığı fazlacı imkândan yararlanamadınız. Oysa bu fırsat, düşünmek isteyenlerin düşünmeleri için yeterli idi. Biz sizi ibret alacak birinin ibret alacağı kadar yaşatmadık mı? Üstelik Ayrıca size bu azaba düşeceğiniz hususunda uyarıcı Peygamberler gelmişti."²²³ Bu âyetlere göre düşünüldüğünde dünya hayatındayken kendilerine yapılan uyarıları aldırmanın kâfirlerin azapla karşı karşıya kaldıklarında kendilerine yeniden imkân verilmesini büyük bir arzuyla isteyecekleri ancak bunun mümkün olamayacağı anlaşılmaktadır.²²⁴

İnkârcılara, cehennemliklere Allah'ü Teâlâ o gün şöyle seslenecek:

وَأَمَّا زُورًا وَالْيَوْمِ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

“Ey suçlular! Ayrılın bu gün.”²²⁵ Yani ey günaha batmışlar, ey inkârcılar bu yapıp ettiklerinizden dolayı şöyle bir ayrılın bakalım! İnkârınızın cevabını alacaksınız denilecek.

أَلَمْ آعْهَدُ لَكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ وَأَن آعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“Ey beni âdem! Ben size, şeytana kulluk yapmayın. Zira o sizin apaçık bir düşmanınızdır. Bana kulluk edin. İşte dosdoğru olan yol bu yoldur, diye emir vermedim mi?”²²⁶

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

“Andolsun, o sizden pek çok nesli saptırmıştı. Hiç akıl yürütüp düşünmüyor muydunuz?”²²⁷

Buradaki hitap şekli çok önemli mesajlar vermektedir, “Ey Âdemoğulları” diye hitap şeklinde çok büyük bir hatırlatma ve azarlama vardır.²²⁸ Yani ey insan ey benî âdem atanız babanız âdemi kandırarak cennetten çıkmasına sebep olan şeytana uymayın diye uyarıldığınız halde ona inanmayın ve ona tapmayın çünkü şeytan insanın amansız

²²³ Taberi, *a.g.e.*, XIX, 383.

²²⁴ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 468.

²²⁵ K.K., Yâsîn, 36/ 59.

²²⁶ K.K., Yâsîn, 36/ 60-61.

²²⁷ K.K., Yâsîn, 36/ 62.

²²⁸ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 31.

düşmanıdır diye ikaz edildiğiniz halde bu uyarıları dikkate almamanızın sonucu budur denilmektedir.²²⁹ Kendilerine verilen cezanın yadırganacak bir şey olmadığı, anlatılmaktadır.²³⁰ Yani, sizlere akıl verilmemiş olsaydı da, bundan sebep Allah'ı unutarak O'nun düşmanlarına kulluk etmiş olsaydınız, o zaman belki bir mazerete sığınma bahaneniz olabilirdi. Böyle bir mazeretiniz yok; Allah sizlere akıl vermiş, sizde bu aklınızı kullanarak dünya işlerini yürütmektesiniz. Ayrıca Allah sizlere emir ve yasaklarını bildirmeleri için elçiler de göndermiştir. O halde Peygamberlerin getirmiş olduğu buyruklara uyarak bu duruma gelmekten kurtulmanız mümkün iken, Yalnız buna rağmen düşmanınız sizi tuzağına düşerek aldatmayı başarıyorsa, o zaman bu sizlerin gafletidir. Bu yüzden sorumlu olmanızın sonucundan hiçbir şekilde kaçamazsınız.²³¹ O gün inanmıyordunuz böyle bir manzarayla karşılaşmayacağınızı sanıyordunuz fakat gerçeğin sandıkları gibi olmadığı anlaşılmaktadır.

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

“İşte bu, tehdit edildiğiniz cehennemdir.”²³² Bu sizin inanmadığınız ve tehdit edildiğiniz azap budur. Günahkârlara ayrılın dindikten sonra Yüce Allah onlara seslenerek dünyada yapması gereken ve yapmaması gereken şeylere dair mesajlar kendilerine iletiildiği halde gerekeni yapmadıkları için inkârlarının karşılığının cehennem olduğunu ve oraya girmelerinin emredileceği Kur'an'da ifade edilmektedir.²³³

İşte bundan sonra cehennemliklerin karşılaşacağı durum Kur'an'da şöyle geçmektedir.

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

²²⁹ Remzi Kaya, Kur'an-I Kerim'de İnsan - Şeytan İlişkisi, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, c. 12, Say.2, 2003, s. 6,7.

²³⁰ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 506.

²³¹ Mevdûdî, *a.g.e.*, IV, 593.

²³² K.K., Yâsîn, 36/ 63.

²³³ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVI, 77.

“O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına tanıklık eder.”²³⁴

Kıyamet gününde dünya hayatında iken işledikleri suçları inkâr ederek, yemin ederek yapmadıklarını tekraren ifade eden kâfirlerin ve münafıkların durumu işte böyledir. Allah onların ağızlarını mühürleyip, azalarını konuşTURARAK yapmış oldukları kötülükleri yüzlerine vuracaktır.²³⁵ Allah Teâlâ, "ağızlarınızı kapatın" diye emrettiğinde, ağızla itirazın yolu da kapanmış olacak bundan böyle onların azaları konuşmaya başlayarak yaptıklarını tek tek ortaya çıkaracakları belirtilmektedir. Elbette ki beklemedikleri bu durum karşısında kâfirlerin şaşırıp kalacakları belirtilmektedir. Bu durumda sadece bahsedilen azalar değil, başka azalarında şahitlik yaparak nasıl kullanıldıkları konusunda tanıklık edecekleri anlaşılmaktadır.²³⁶ Burada kıyamet gününde kâfirlerin karşılaşacağı sahneden bahsedilerek hiçbir şeyin gizlenemeyeceği açık ve net olarak belirginleşmektedir. İnsanoğlu dünyadan kalma alışkanlıkla suçlanmaları kabul etmeyecek fakat bu sefer inkârı ve itirazı işe yaramayacak, suçu işlemek için kullandığı organlar dile gelip her şeyi anlatıp açığa çıkaracak, muhataplar şaşkına dönecektir.

2.1.1.2. Rablerini İnkâr Edenler

Kur'an bunca nimet ve ikrama rağmen bütün deliller ortada iken Rablerini inkâr edenlerin inkârları sebebiyle ahirette nasıl bir durumla karşılaşacaklarını şöyle ifade edilmektedir.

وَأَنْ تَعْجَبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ إِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَأَنَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي
أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Eğer şaşacaksan, asıl şaşılacak olan onların, Biz toprak olunca yeniden mi yaratılacakmışız demeleridir. Bunlar Rablerini inkâr edenlerdir. Onlar boyunlarına

²³⁴ K.K., Yâsîn, 36/ 65.

²³⁵ İbn Kesir, a.g.e., XI, 372, Hüseyin Çelik, Kur'an'da Amel Defteri Ve Amellerin Tespiti, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Say. 17, 2011, s. 92.

²³⁶ Mevdudi, a.g.e., VI, 341.

demir halkalar takılanlardır ve işte onlar cehennemliklerdir. Orada sonsuza dek kalacaklardır.”²³⁷

Deliller ışığında âlemi var eden bir varlığın ispatına karşın, gözle görülüp idrak edilen delillerin varlığı ortadayken Allah’ın inkâr edilmesi nasıl şaşırtıcı ise, bu görkemli âlemi yaratan Allah’ın öldükten sonra dirilteceğine ve tekrar var edeceğine, inanmamak da o kadar şaşırtıcıdır. Âyette kâfirlerin tutarsızlığına ve ahiretteki durumlarına dikkat çekilmekte, boyunlarına takılan halkalarla cehenneme sürüleceklerinin bilgisi verilmektedir.²³⁸ Rablerini inkâr etmelerinin sonucunda kalplerinin ve akıllarının kilitlenmiş olması, yaşamış oldukları travma akıl tutulması diye literatürde karşılığını bulan bir vakıdır, Rabbi inkâr etmek için elbette kişinin varsa var olan aklının durması ve aklî fonksiyonlarını kaybetmesi demektir ama böyle olmadığı ve insanların hür iradeleriyle bunları yaptıkları bilinen bir gerçektir. Bu suçun cezası elbette ağır olacaktır. Böylece akla vurulan zincir ile boyuna vurulan zincir arasında bir uyum olduğu gerçeğini Kur’an ifade etmektedir. Onlara verilecek cezanın ateşe atılmak ve orada sonsuza kadar yanmak olduğu anlaşılmaktadır.²³⁹

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَيُسَّ الْمَصِيرِ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهيقاً وَهِيَ تَفُورٌ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْعَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلُوهَا حَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ فَاعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ فَسُحْقاً لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ

“Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü varılacak yerdir orası, Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı korkunç uğultuyu işitirler. Neredeyse cehennem öfkeden çatlayacaktır! Oraya her bir topluluk atıldıkça oranın bekçileri onlara, Size bir uyarıcı gelmemiş miydi diye sorarlar. Onlar da şöyle derler: Evet, bize bir uyarıcı gelmişti. Fakat biz onu yalanlamış ve Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindediniz demiştik. Yine şöyle derler: Eğer kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, şu alevli ateştekilerden olmazdık, İşte böylece günahlarını itiraf ederler. Artık alevli ateştekiler Allah’ın rahmetinden uzak

²³⁷ K.K., Ra’d, 13/ 5.

²³⁸ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., III, 273.

²³⁹ Seyyid Kutup, a.g.e., V, 74.

olsun! Görmedikleri halde Rablerinden korkanlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.”²⁴⁰

Ahiret sahnelerinin tasvir edildiği yukardaki ayetlerde kimin daha hayırlı amel işleyeceğini belirlemek için, ölüm ile hayatın var olduğu anlatılmaktadır. Dünyada Allah’a asi olanların, imtihanı kaybedenlerin, ömür sermayesini heba edenlerin, Allah’ın koyduğu sınırı tanımayıp haddi aşanların ahirette çekecekleri ceza açıklamaktadır. Allah’a karşı saygılı olup günah işlemekten sakınanların geçici dünya zevkine aldanmayıp hakka yönelenlerin elde edecekleri ödülleri de açıklamaktadır.²⁴¹

İnkâr edenler ahirette cehenneme sürülürken onun kaydığını, uğultu çıkardığını işiteceklerdir. Cehennem kâfirlere karşı o derece öfkelenecek ki nerdeyse öfkesinden kendi kendini parçalayacak, sanki inkârcıları yutmak isteyen bir canavar gibi kükreyecektir. Cehenneme inkârcılardan her bir topluluk atıldığında cehennemin zebanileri onlara: Sizler dünyada iken sizi bu azaba uğrayacağınıza dair hiçbir uyarıcı gelmedi mi? diyecekler, onlar da itirafın kendilerine fayda vermediği bir yerde: Evet bize uyarıcı gelmişti fakat biz onu yalanladık heva ve hevesimize uyduk, diyecekler.²⁴²

Bunca apaçık delile ve hikmete rağmen Rablerini inkâr etme cüreti gösterenler için hazırlanmış bir azap ve o azabı hak eden inkârcılar, inkârları sebebiyle adeta inkârcılara kükreyen kızan coşan bir cehennem tasviri yapılmaktadır.

2.1.1.3. Allah’ın Ayetlerini İnkâr Edenler

Dünya hayatında ilahi emanetin sorumluluğunu yüklenen ve ahiret hayatında da bunun hesabını verecek olan insan, bu sorumluluğu yerine getirebilme kabiliyetleriyle var edilmiş, buna rağmen Allah’ın Peygamberleri aracılığıyla gönderdiği âyetlerini inkâr edenlerin cehenneme atılacağı Kur’an’ı Kerim’de şöyle geçmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّيهِمْ نَارًا كَلَّمًا تَضَجَّتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَا هُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا

²⁴⁰ K.K., Mülk, 67/ 6-11.

²⁴¹ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., V, 419.

²⁴² Taberî, a.g.e., XXIII, 125.

“Muhakkak ki ayetlerimizi inkâr edenleri biz ateşe atacağız. Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için onların derilerini yenileyeceğiz. Kuşkusuz, Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁴³

Allah (cc.) ayetlerini inkâr ederek gönderdiği elçilerinden yüz çevirenleri cehennem ateşiyle cezalandıracağını haber vererek: Şüphesiz ki âyetlerimizi inkâr edenleri yakında ateşe atacağız, buyurmaktadır. İnkârın doğal sonucunun iflas olduğu inkâr edenler hayatlarını boş yere tüketerek iflas etmişler ve bu iflaslarının sonucu olarak âlemlerin Rabbinin onları ateşle cezalandırılacağı Kur’an’da belirtilmektedir. Onları öyle bir ateşe sokacak ki; ateş onların her parçalarını ve her yerlerini kaplayarak saracaktır. Allah Teâlâ onların ceza ve azaplarının ne şekilde devam edeceğinden şöyle bahsetmektedir: Derileri piştikçe, tahrip oldukça azabı duysunlar diye, derilerinin değiştirilip yenileyeceğini buyurmakta ve çekecekleri azaptan söz edilmektedir.²⁴⁴ Şüphesiz Allah’u Teâlâ mutlak güç sahibidir her şeye gücü yeter, Allah’ın âyetlerini inkâr edenler azap görerek yok olmayacakları bilakis azap gören ateşten yanan derileri piştikçe yandıkça deformasyona tabi olsa da onlara azabı tatmaları için derileri tekrar yenilenerek inkârlarının sonuçlarını görecekleri anlaşılmaktadır.

2.1.1.4. İnkâr Edip Allah’ın Âyetlerini Yalanlayanlar

Yeryüzünde insan tek başına yalnız değil toplu olarak yaşayacak bir fitratta yaratılmıştır; insan sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. Toplum halinde yaşadığından dolayı istek ve ihtiyaçları mutlaka çatışmaktadır. Bu çatışmalar anlaşmazlıklar sonucunda düşmanlıklar meydana gelecek, insanlar da düşmanlıkları sebebiyle yoldan çıkarak doğru düşünemeyecektir. Yolunu sapıtan ve hak ve hakikat ölçüsünde düşünemeyen insanları ıslah edecek bir düzene ihtiyaç olması sebebiyle hak dinler gönderilmiştir. İsteyen iman eder, isteyen inkâr, isteyen salih, fâsık olabilecek; gönderilen hak dine ve onun Peygamberine uyanlar dünyada korkudan ahirette de keder ve hüzünden sıyrılıp mutluluğa kavuşacaklarını, kâfirlerin ise dünyada yaptıklarının cezasını çekeceklerini Allah bizlere açıklamaktadır.²⁴⁵

²⁴³ K.K., Nisâ, 4/ 56.

²⁴⁴ İbn Kesir, a.g.e., IV, 121.

²⁴⁵ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., I, 109.

Allah'ın Kitabı'nın âyetlerini reddetmek, yok saymak, inkâr etmek ve o âyetlerin açıkladığı hakikatlere teslim olmamak, hükümlerine uymamak gösterdiği yoldan gitmemek küfürdür. Küfrün sonucu ise cehennemle, ateşle cezaya çarptırılmaktır.²⁴⁶ İnkâr edip âyetleri ve elçileri yalanlayanların acı akıbetini gösteren, haber veren bir uyarı yapılarak ebedî olarak cehennemde olacakları Kur'an-ı Kerim'de aynı formatta çeşitli yerlerde âyeti kerimelerde geçmektedir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Küfre düşenler ve âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, işte bunlar cehennemliktir. Onlar orada sonsuza dek kalacaklardır.”²⁴⁷

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

“Küfre düşenlere ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince işte onlar cehennemliklerdir.”²⁴⁸

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

“Küfre düşen ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar, içinde devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir. Ne kötü varılacak mekândır orası”²⁴⁹

İnkâr etmek başlı başına büyük bir sapıklık iken, birde buna yalanlamayı eklemek daha büyük bir dalalettir. Bu cürme teşebbüs eden insan günahının cezasını görecektir. Allah'ın âyetlerini yalanlama cüretinde bulunanlar Kur'an'ın ifadesiyle cehennem ehlidirler. Kur'an'ın âyetlerini yalanlayanlar, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi olarak kalacaklardır, ne ölecekler ne de oradan çıkarılacaklardır.²⁵⁰

Kur'an âyetleri açık olarak âyetleri yalanlayanları cehennemlik olarak ilan etmektedir. Âyetlerden bir tanesini bile kabul etmemenin, kişinin cehenneme girmesine yeterli bir sebep olacağı anlaşılmaktadır.

²⁴⁶ Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 350.

²⁴⁷ *K.K.*, Bakara, 2/ 39.

²⁴⁸ *K.K.*, Mâide, 5/ 86.

²⁴⁹ *K.K.*, Teğâbun, 64/ 10.

²⁵⁰ Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 11.

2.1.2. Kötülük İşleyip Suçu Benliğini Kaplamış Olanlar

Kötülük şerrin ve günahın diğer adıdır ve bir şeyin iyi veya kötü olduğunu belirleyen yüce Allah'tır. Kur'an'ı Kerim'de kötülük ve günah hakkında verilen bilgiler, insanın zihninde iyi ve kötüye dair sağlam bir bilgi oluşturmak içindir, iyilikler hesaba katıldığı yazıldığı gibi²⁵¹ kötülüklerin de zamanla süreklilik arz ederek nasıl bir felakete dönüştüğü, insanın bütün benliğini kuşatarak cehenneme sürüklendiği belirtilmektedir.²⁵²

Cehennemde ceza görmekle tehdit edilenler; Allah'ın ve Resul'ünün gösterdiği yoldan gitmemek suretiyle, yanlış yolu tercih ederek günahkâr durumuna düşen kötü kimselerdir. Bunlar, Allah'ın emirlerini arka plana atmıştır. Allah'ın emir ve yasaklarına dikkat etmemek samimi mü'minin özelliği değildir. Allah ve Resul'ünün emir ve yasaklarına dikkat etmeden heva ve hevesine göre hareket eden kimseler, cehennem azabı ile cezalandırılacaklarını Kur'an haber vermektedir.

Allah cc. şöyle buyurmaktadır:

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Evet, kötülük işleyip suçu benliğini kaplamış (ve böylece şirke düşmüş) olan kimseler var ya, işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada sonsuza dek kalacaklardır.”²⁵³

Eğer kötülük ve fenalık, kişinin içini, dışını, kalbini, dilini ve diğer azalarını tamamen kaplayınca, kötülüğü alışkanlık haline getirerek mubah görmeye başlarsa o zaman cehennemliklerden olur. Bunlar kıyamete günah kirlerine batmış ve kötülüğe bulanmış olarak temiz hiçbir yanları kalmadan gittiklerinden artık fenalık onların, sonsuz hasleti ve genel karakteri olmuş olur.²⁵⁴

Kötülüğü kendisini kuşatanlar, günah işlemeyi alışkanlık haline getirip ondan hiçbir sıkıntı duymayan ve isteyerek sürekli günah deryasında şaşkın şaşkın dolaşanlardır. Yaptığı hareket onlara göre kötü olsaydı, zaten yapmazlardı. Günahla el

²⁵¹ K.K., Kehf, 18/ 49.

²⁵² DİB, *Hadislerle İslam*, 1. Baskı, Ankara, Özgün Matbaacılık, 2014, I, 605-606.

²⁵³ K.K., Bakara, 2/ 81.

²⁵⁴ M. Hamdi Yazır, *a.g.e.*, I, 330.

ele verip yaşayan, o çerçevede hayat süren, günahın tutsağı olan insanın günah bataklığındaki hayatı Kur'an'da bu şekilde tasvir edilmektedir.

Yunus suresinde ise kötülük işleyenlerin yani hakkın karşılığında batılı, hidayet in karşılığında delaleti, sevabın karşısında günahı, adaletin karşısında zulmü, doğrunun karşısında yanlış tercih edenlerin durumu şöyle ifade edilmektedir:

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سِنِّيَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرَهُمْ ذُلًّا مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ
قِطْعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Bilerek ve isteyerek kötülük işleyenlere gelince, kötülüğün karşılığı, dengi olan cezadır; bunlar aşağılık duygusu içinde yaşarlar, kendilerini Allah’ın cezasından kurtaracak biri de yoktur. Yüzleri sanki kapkaranlık gecenin bir parçasıyla kaplanmışır. İşte bunlar da cehennemliklerdir, kendileri orada devamlı kalıcıdır lar.”²⁵⁵

Olmadık hayallerin peşinden koşarak, hurafelerin, heva ve heveslerinin ardına takılarak aslında kendi sonlarını hazırlamış olmaktadır.²⁵⁶ Bir önceki ayette iyilikler karşılığında vaad edilen kat kat ödülün tam tersine suçun karşılığına denk gelecek bir ceza öngörülmektedir.²⁵⁷ Onların, dünya pazarında yaptıkları hayat alışverişinde elde ettikleri kazanç kötülük olmuştur. Bu karsız ticaretlerine rağmen onlar için de Allah’ın adaleti işler. Cezaları katlanmaz. Kötülükleri arttırılmaz.²⁵⁸

Nasıl ki suçlular yakalandıklarında suçluluk telaşıyla yüzlerinde bir tereddüt oluşur da tüm kurtuluş umutlarını yitirirler ya, işte kötülük işleyenler de öyle olacakları anlaşılmaktadır.²⁵⁹ Sanki karanlık geceden bir parça alınarak onların yüzüne geçirilmiştir.²⁶⁰ İnkârları, yalanlamaları, alayları ve kötü amelleri yüzlerine yansıyan²⁶¹ bu tipler ehli cehennemdendir ve orada ebedi olarak kalacak olan oranın sakinleridir. İşte o gün kötülük işleyenlerin, inkârcıların ve yalancıların durumu Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir:

²⁵⁵ K.K., Yûnus, 10/ 27.

²⁵⁶ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, II, 96.

²⁵⁷ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, VIII, 495.

²⁵⁸ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, IV, 411.

²⁵⁹ Mevdûdî, *a.g.e.*, II, 329.

²⁶⁰ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, IV, 412.

²⁶¹ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, VIII, 495.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائِكُمْ فَرَلْنَا بِبَيْنِهِمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ

“Bir gün ki, onların hepsini bir araya getireceğiz sonra bize ortak olarak yakıştırdıklarına, Siz ve ortaklarınız yerlerinizde durup bekleyiniz diyeceğiz, böylece aralarını böleceğiz ve yakıştırdıkları ortaklar onlara, Siz bize tapmıyordunuz, sizin bize ibadet ettiğinizin farkında bile olmadığımızı Allah şahittir diyecekler”²⁶²

Bu ayet, Allah’tan başkasını ilah edinenlerin amaçlarını ve ruh hallerini yansıtması bakımından dikkat çekicidir. Çünkü kıyamet gününde herkes dünyada yaptığı amellerinin sonucunu tadacaktır. Allah’tan gayri hiçbir varlık insanlar için din koyamaz ve din öğretemez. Allah’tan başkasına kulluk yapanlar kendi istekleri ve arzuları doğrultusunda kurallar koymakta olduklarından taptıkları şeyler bile kendilerini suçlayacaktır. Çünkü onlar, görünüşte puta tapmakta olup hak olan dinin kurallarından kaçarak dünya hayatını kendi arzu ve menfaatlerine göre yaşamaktaydılar.²⁶³

Bunun neticesinde herkes ettiğini bulacak ektiğini biçecektir. Devam eden âyette bu durum şöyle ifade edilmektedir:

هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلِيَهُمْ الْحَقَّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

“İşte o gün her birey, dünyada yaptıklarının karşılığını görecek, gerçek Mevlaları olan Allah’ın huzuruna götürülecekler ve uydurup yakıştırdıkları putlar da onları yüzüstü bırakıp kaybolacaklardır.”²⁶⁴

2.1.3. Âyetleri Geçersiz Kılmak İçin Çaba Gösterenler

Allah’ın âyetlerini inkâr edip onların tesirini hafifletmek, hükümlerini geçersiz kılmak, Allah’ın âyetlerini aciz bırakmak için adeta koşarcasına gayret gösterenlerin cehennemle cezalandırılacakları Kur’an’da şöyle geçmektedir.²⁶⁵

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

²⁶² K.K., Yunus, 10/ 28-29.

²⁶³ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., III, 96.

²⁶⁴ K.K., Yûnus, 10/ 30.

²⁶⁵ Bayraktar Bayraklı, a.g.e., XIII, 119.

“Âyetlerimizi hükümsüz kılmak için gayret edenler var ya, işte onlar cehennemliklerdir.”²⁶⁶

Bunların âyetleri kabul etmeme ve yalanlama konusunda gayret gösterenler olduğu belirtilmektedir. Çünkü onlar, bu âyetlere sihir, şiir ve geçmiş ümmetlerin masalları diyerek onları gizleme yoluna gidenlerdir. Allah'a karşı gelenler, Peygamberini çeşitli hile ve tuzaklarla, acze düşüreceklerini zannederler. İşte peygamberi acze düşürmeye çalışmada büyük bir isyan söz konusu olunca bunlar da cehennemle arkadaş olmak zorunda kalacak olanlar olduğu anlaşılmaktadır.

Allah'ın âyetlerini geçersiz kılmak için çaba ve gayret sarf edenlerin özelliklerinden biri de insanların yapıp ettiklerinden hesaba çekilecekleri günün gelmeyeceğini iddia etmeleridir. Hâlbuki kıyametin mutlaka kopacağı ve bunun zamanını ise sadece gaybı bilen²⁶⁷ Allah'ın bileceği Kur'an'da ifade edilmektedir. Bu konu sebe suresinde şöyle geçmektedir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ

“Küfre düşenler, Kıyamet bize gelmeyecektir dediler. De ki: Hayır, öyle değil, gaybı bilen Rabbime andolsun ki, Kıyamet size kuşkusuz gelecektir. Ne göklerde ve ne de yerde zerre ağırlığında bir şey bile ondan gizli kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyük ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.”²⁶⁸

İnkârcılıkta direnen ve hakkın buyruklarının geçersiz olması için mücadele edenlerin bir diğer özellikleri de, Kur'an ve diğer ilâhî kitaplarda var olan uyarıcı levhalara ve kesin delillere değer vermeyeceklerini beyan ettikten sonra kibirlerine ve bağınazlıklarına devam etmeleri olduğu belirtilmektedir. Bu konuk Kur'an'da şöyle geçmektedir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ
بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ

²⁶⁶ K.K., Hac, 22/ 51.

²⁶⁷ Taberi, a.g.e., XVI, 201.

²⁶⁸ K.K., Sebe', 34/ 3.

“İnkâr edenler, Biz bu Kur’an’a da ondan önceki kitaplara da asla inanmayız dediler. Zalimler Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman hallerini bir görsen! Birbirlerine laf çevirip dururlar. Zayıf ve güçsüz görülenler, büyüklük taslayanlara, Siz olmasaydınız biz mutlaka iman eden kimseler olurduk derler.”²⁶⁹

İnkârcıların, âyetleri geçersiz kılacaklarını zannedenlerin mallarının ve evlatlarının bir güvence olamayacağı bu dünyada geçimlerinin iyi olması sosyal statülerinin yüksek olması onları cehenneme atılmaktan kurtaramayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü insana dünyadaki malın faydalı olması için Allah yolunda harcanması gerektiği,²⁷⁰ insanların değeri dünyadaki rızık paylaşımına göre olmayacağı²⁷¹ hususu Kur’an’da şöyle geçmektedir.

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ

“Ne evlatlarınız ne de mallarınız, sizi bizim katımıza daha çok yaklaştıran şeylerdir! Ancak iman edip sâlih amel işleyenler başka. İşte onlar için işlediklerine karşılık kat kat ödül vardır. Onlar cennet köşklerinde güven içindedirler.”²⁷²

Kur’an âyetleri gönüllere ulaşmasın, insan hayatını etkilemesi gerçekleşmesin diye güçlerini son noktasına kadar harcayanlara gelince; Onları yüce Allah cehenneme sahip kılacağını belirtmiştir. Âyetleri yalanlayarak, onları hükümsüz hale getirmek ve Peygamberi âciz düşüreceklerini zanneden kimselerin kurdukları tuzaklarla insanları Kur’an’dan uzaklaştırmalarının cezası cehennem olarak karşılıklarına çıkacağı bir gerçek olduğu görülmektedir.²⁷³

2.1.4. Bedbaht Olanlar

Kur’an’da şirke, inkâra düşmek suretiyle amellerini boşa çıkaranların bedbaht olan mutsuz kimseler olduğu ve yerlerinin ateş olacağı ifade edilmekte ve Hûd suresinin 105. âyetinde şöyle geçmektedir:

²⁶⁹ K.K., Sebe’, 34/ 31.

²⁷⁰ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VI, 654.

²⁷¹ Mevdûdi, *a.g.e.*, IV, 533.

²⁷² K.K., Sebe’, 34/ 37.

²⁷³ Taberi, *a.g.e.*, XIX, 295.

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ سُعِيُّوسَعِيدٌ

“O gün geldiği vakit Allah'ın müsaadesi olmadan hiçbir kimse konuşamaz. Onlardan mutsuz cehennemlik olanlar da vardır, mutlu cennetlik olanlar da.”²⁷⁴

Âyeti kerimede mutlu ve mutsuz insandan bahsedilmektedir elbette mutlu insan inanan sâlih amel işleyen mü'min insandır; Bizim burada konumuz olan mutsuz bedbaht insandır ve onun ahirette karşılaştığı muameledir. Bedbaht olanlar kimlerdir? Bu dünyada küfre düşen, şirk koşan, yapıp ettikleri sebebiyle amelleri zayı olan²⁷⁵ insandır. Bu kategoride olanlarla ilgili Kur'an'da şöyle geçmektedir.

فَأَمَّا الَّذِينَ شَفُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيْقٌ

“Mutsuz olanlar ise; cehennemdedirler. Onların cehennemde şiddetli bir soluyuşları olacaktır.”²⁷⁶

Bu âyette onların durumu anlatılmakta, sıcaktan ve kapalıktan sıkılan bedbaht insanların ahlayıp vakladıklarını, hırılıtlı seslerle inledikleri anlaşılmaktadır. Devam eden âyette ise hem cennetliklerin yani mutlu olan insanların, hem de cehennemliklerin burada tasvir edilen mevcut pozisyonlarını koruyarak orada ebedî olarak kalacaklarına değinilmektedir. Yerler ve gökler var olduğu sürece bu pozisyonların devam edeceği yani cennetlikler mutlu insanlar nimeti, cehennemlikler mutsuz ve bedbaht olanlar azabı, ateşi tatmaya devam edeceklerdir. Ancak mutlak güç ve kudret, irade ve yetki Allah'a mahsustur.

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ

“Onlar, gökler ve yerler var oldukça orada sonsuza dek kalacaklardır. Fakat Rabbinin dilemesi başka. Şüphesiz Rabbin istediğini yapandır.”²⁷⁷

²⁷⁴ K.K., Hûd, 11/ 105.

²⁷⁵ Bayraktar Bayraklı a.g.e., IX, 310.

²⁷⁶ K.K., Hûd, 11/ 106.

²⁷⁷ K.K., Hûd, 11/ 107.

2.1.5. Zalimler

Kur'an'ı Kerim'de cehennemle tehdit edilenlerden biride zalimlerdir. Bunlar başkalarına zulmediyor gibi gözükseler de aslında inkâr ve günah bataklığına batarak kendi nefislerine zulmeden kendilerinin güçlü olduklarını zanneden zavallı kimseler olduğu, ahirette düşecekleri durumun içler acısı vahim bir durum olacağı Kur'an ayetlerinde belirtilmektedir. Zulüm İsfehaniye göre bir şeyi kendisine ait olan yerin dışına koymaktır²⁷⁸.

Zulmü üç kısma ayırabiliriz

- 1- İnsan ile Rabbi arasındaki zulüm, insanın küfre, şirke ve nifaka düşmesidir.
- 2- Kişi ile insanlar arasındaki zulüm, diğer insanlara eziyet etmek, haksızlık yapmak, taşkınlık ve bozgunculuk yapmaktır.
- 3- Kişi ile kendi nefsi arasındaki zulüm, fitratın gereğini yerine getirmeme, günah işlediklerinde tövbe etmemeleri, kendileri için çizilmiş ve aşmamaları gereken haddi aşmaları gibi.²⁷⁹

Aslında yukarda değindiğimiz zulmün üç çeşidi de nefse zulümdür. Zulüm yapmaya yeltenen kişi aslında kendi nefesine zulmetmiş olur. Zalim daima ilk önce kendine zulmeder.²⁸⁰ Zira inkâr eden, küfre ve şirke düşen, nifaka düşen, insanlara eziyet eden, haksızlık yapan, fesatlık yapan, haddi aşan tövbe etmeyen, günah deryasına dalan hep kendine zulmetmiş olur, Yüce Allah Kur'an'ı Kerimde bu konuda şöyle buyurmaktadır.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ مِنْ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

²⁷⁸ Ragıp el-İsfehânî. *a.g.e.*, “Zulüm”, s. 318.

²⁷⁹ Hüseyin Çelik, Kuran Nazarında İnsan-Emanet İlişkisi, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.15, Say. 2, 2011, s. 95,96.

²⁸⁰ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Zulüm”, s. 319.

“İnkâr edenler kendilerine ancak meleklerin veya senin Rabbinin helâk emrinin gelmesini bekliyorlar. Onlardan evvelkiler de böyleydi. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.”²⁸¹

İnkârcıların, inanma imkânları olduğu halde değerlendirmeyi düşünmeyenlere melekler gelip de ruhlarını bedenlerinden ayırdığında iman edip ahiret hayatını kurtarma imkânı sonsuza dek kaybedilmiş olacak ve böylelikle kendi nefislerine ne büyük bir zulüm yaptıkları ortaya çıkmış olacaktır.²⁸²

Kendilerine zulmeden zalimlerin karşılaşacakları bu durumu Kur'an'ı Kerîm'de şöyle geçmektedir.

أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الرَّقْمِ- إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ- إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَبِيمِ- طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ- فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤْنَ مِنْهَا الْبُطُونَ- ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ- ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَبِيمِ

“Ziyafet olarak bu mu daha hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Şüphesiz biz onu zalimler için bir sınaama aracı kıldık. O, cehennem dibinde biten bir ağaçtır. Onun meyveleri sanki şeytanların kafalarıdır. Cehennemlikler ondan yiyecekler ve onunla karınlarını dolduracaklardır. Sonra onlar için bunun üstüne kaynar sudan karışık bir içecek vardır. Artık onların dönüşleri mutlaka cehennemdir.”²⁸³

Bunlardan önce geçen âyetlerde iman edenlerin kazanmış oldukları ödüllerden bahsedilerek ve zalimlerin kazandıkları arasında karşılaştırma yapılmakta bu ilâhî ödüle layık olmak mı daha iyi, daha güzel yoksa cehenneme gitmek ve orada meyveleri şeytanların kafaları gibi olan zakkum ağacından yemek mi?

Zakkum, cehennemde bulunan iğrenç yiyeceklerdendir.²⁸⁴ Zakkum ağacı nedir: “O, cehennem derinliklerinden çıkan bir ağaçtır. Tomurcukları, şeytanın başı gibidir.”²⁸⁵ İnsanlar şeytanların başlarının nasıl olduğunu bilmezler, korkunç bir durum

²⁸¹ K.K., Nahl, 16/ 33.

²⁸² Hayrettin Karaman vd., a.g.e., III, 394.

²⁸³ K.K., Sâffât, 37/ 62-68.

²⁸⁴ Ragıp el-İsfahanî, a.g.e., “Zakkum”, s. 218.

²⁸⁵ K.K., Sâffât, 37/ 64, 65.

olduğu aşikârdır ve tasavvur etmek bile insana ürperti vermektedir²⁸⁶ Rivayetlerde zakkumun tomurcuklarının şeytan kellelerine benzetilmesinin sebebi, onun iğrenç derecede tadın ve görünüşünün olmasıdır.²⁸⁷ İbn Abbâs (r.a.)tan rivayet edildiğine göre Resulüllah bu âyeti okuyup şöyle buyurmuş: Allah'tan hakkıyla korkunuz Şayet dünya denizlerine bir damla zakkum damlatılmış olsaydı, yeryüzü halkının yaşantılarını alt-üst eder, bozardı. Ya bundan başka yiyeceği olmayanların durumu nasıldır?²⁸⁸

Ebû Cehil gibi müşrikler bu âyeti işitir işitmez, Sıcağından taşın bile kavrulacağı cehennemde nasıl ağaç bitecek diyerek,²⁸⁹ Hz. Peygamber(sav.) ile alay etmek için, bir imkân daha ele geçirdiklerini sanmışlardı. Onlar şöyle diyorlardı: Cehennemin kavurucu ateşi içerisinde bir ağaç nasıl yetişebilir.²⁹⁰ Hatta Aralarından Hişamoğlu Ebu Cehil şaşırmış ve Ey Küreyiş halkı! Muhammed'in size korku verdiği zakkum ağacının ne olduğunu biliyor musunuz? diye sormuştu. Onlar Hayır deyince, Ebu Cehil Zebed'deki Medine hurmasıdır. Vallahi, onu elimize geçirirsek çiğner çiğner yutarız demişti. Fakat burada söz konusu olan zakkum ağacı, onların bildikleri yemiştten başka bir şeydir.²⁹¹ Bu korkunç tasvirle anlatılan zakkum cehennemliklerin karınlarını dolduracağı zalimlerin, günahkârların, sapıkların, yalancıların, müşriklerin ve kâfirlerin ahirette yiyecekleri gıdalarıdır.

Onlar öyle kimselerdir ki:

إِنَّهُمْ أَلْفُوا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ - فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ

“Zira onlar babalarını sapıklar olarak buldular. Kendileri de onların yolundan koşa koşa gitmektedirler.”²⁹²

Onların önemli vasıflarından biri de taklitçilik hastalığıdır.

Zalimler öyle kimselerdir ki yukarıda belirtilen kötü sonla karşılaşmalarının sebebi Câhiliye Araplarının, taklitçilik tutumlarının yanlışlığı, insanın atalarına veya

²⁸⁶ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 54.

²⁸⁷ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 535.

²⁸⁸ İbn Kesir, *a.g.e.*, XII, 27, Tirmizi, sıfatü cehennem,4.

²⁸⁹ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 535.

²⁹⁰ Mevdudi, *a.g.e.*, V, 22.

²⁹¹ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 54

²⁹² K.K., Sâffât, 37/ 69, 70.

herhangi bir kişi ya da zümreye olan saygısının, onların yanlış inanç ve fikirlerini benimsemeleri geçerli bir mazeret olmadığı anlaşılmaktadır.²⁹³ Aynı zamanda taklit ederler, düşünmezler, ölçüp biçmezler. Aksine düşünmeyen, akıllarını kullanmayan, sapık atalarının yoluna girmek için, hızla uçarcasına onların yolunu tutarlar.²⁹⁴ Sapıklık içinde olan atalarının peşinden giderek onları takip ederek aslında cehenneme doğru hızla koşmakta ve kötü sona doğru gitmekte oldukları Kur'an'ın beyanlarından anlaşılmaktadır.²⁹⁵

2.1.6. Azgınlık (Tuğyan İçinde Olanlar)

Allah'ın dünya hayatında verdiği bunca nimete rağmen, Allah'a ortak koşan, peygamberi yalanlayan azgınlık ve tuğyan içinde olanlar da cehennem ehliendir.²⁹⁶ Burada bahsedilen azgınlık tuğyandır, Tağut kelimesinden kasıt her türlü azgınlardır.²⁹⁷ Azgınlık yapan tâğinlerin inkârları ve yaptıkları azgınlıkları sebebiyle geleceklerini nasıl karartıp, yıkıp cehenneme çevirdikleri Kur'an'da anlatılmaktadır.²⁹⁸

Yüce Allah, önceki ayetlerde kendilerini güzel bir geleceğin beklediği takva sahiplerine verdiği müjdenin²⁹⁹ ardından, inkârcı, azgın, başkalarını yoldan çıkararak eylemci kâfirlere³⁰⁰ hazırlanan sonu şöyle ifade etmektedir.

هَذَا وَإِنَّ لِلطَّاغِيْنَ أَشْرًا مَّابِئٍ

“İşte böyle! Muhakkak ki azgınlık için elbette kötü bir dönüş yeridir”³⁰¹

Âyeti kerimede tâğin طَّاغِيْنَ diye ifade edilen inkârını eyleme dönüştürüp iyilere saldıran, onları alaya alan ve inkârını başkalarına bulaştıran bir tutum içinde olduklarından Kur'an'da tâğin (azgınlık) olarak bahsedildiği görülmektedir.³⁰² İnsanların bu dünyada yaptıkları ameller bu dünyada kalmayacağı geleceğe uzanarak

²⁹³ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 536.

²⁹⁴ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 57.

²⁹⁵ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVI, 147.

²⁹⁶ Muhammed Ali es-Sâbûnî, Safvetü't Tefasir, Ensar Neşriyat, İst. 1987, III, 62.

²⁹⁷ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Tağut”, s. 308.

²⁹⁸ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVI, 287.

²⁹⁹ Bakz, *K.K.*, Sâd, 38/ 49-54.

³⁰⁰ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVI, 288.

³⁰¹ *K.K.*, Sâd, 38/ 55.

³⁰² Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVI, 147.

insanların ahiretlerini şekillendireceği ve herkesin yapıp ettiğinin karşılığını mutlaka göreceğini Kur'an' belirtmektedir. Eylemci kâfirlerin yaptıklarının karşılığı da Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir.

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَيَنْسَ الْمِهَادَ

“Cehennem mevcuttur. Kötü bir yataktır ve hak edenler oraya girecektir.”³⁰³

Dünyada iken şer denilen kötülüğü üreten, işleyen ve onu yayanlara ahirette kötü bir son hazırlanmıştır. Aslında işledikleri ameller dolayısıyla kendileri için döşeyip hazırladıkları zemin fena bir zemin, hazırlanan zemin ise ayetin ifadesiyle cehennemdir. Onlar oraya girecekler orası ne kötü bir yatak, ne kötü kalınacak yer çünkü orada görecekları muamele dünyada biriktirdikleri ve ahirete doğru akıttıkları gönderdikleri amellerinin karşılığıdır çünkü cehennem kâfirlerin gönlünden, davranışlarından ve yaşantılarından çıkan akıntılarının oluşturduğu bir hazine olduğu anlaşılmaktadır.³⁰⁴

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا لِلطَّاغِينَ مَابًا لَا يَبِينُ فِيهَا أَحْقَابًا

“Kuşkusuz cehennem, bir gözetleme yeridir; azgınlara, içinde asırlar boyu kalacakları bir dönüş yeridir.”³⁰⁵

Cehennem, dünyada iken Allah'ın koyduğu sınırları aşanlar ve azgınlık yapanlar için bir konaklama yeri ve bir sığınaktır. Çünkü onların gidecekleri başka bir yurtları mevcut değildir, onlar için sadece orası vardır.³⁰⁶ Burada “cehennemin bir gözetleme yeridir” denmesine Razi'nin yorumu şöyledir: cehennem Allah'ın düşmanlarını gözler, onların gelmesini bekler, neredeyse öfkesinden çatlayacak hale gelir ve yakaladığı anda onlara çok çetin davranacaktır.³⁰⁷

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا

³⁰³ K.K., Sâd, 38/ 56.

³⁰⁴ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVI, 288.

³⁰⁵ K.K., Nebe', 78/ 21-23.

³⁰⁶ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 20.

³⁰⁷ Fahrüddin Er-Râzî, Tefsir-ul Fahri er-Râzî Tefsir-i Kebir *Mefâtihu'l-Gayb*, Dar-ül Fikr, Beyrut, M.1981, H. 1401, XXXI, 13.

“Orada ne bir ferahlık ve ne de içecek bir şey tadacaklar.”³⁰⁸

Azgınlar için hazırlanan yer ne kötü bir yerdir onlar için orada:

إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا جَزَاءً وَفَاقًا

“Fakat kaynar su ve irin içerek, durumlarına uygun cezayı bulacaklar.”³⁰⁹

هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ- وَأَخْرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ

“Bir kaynar su ve bir irin. O azaba benzer çeşit çeşit başka azaplar da vardır. İşte bunu tatsınlar”³¹⁰

Haddi aşanlar, azgınlar, yalanlayıcılar, cehennemde ne ferahlayabilecekler ne de susuzluklarını giderebilmek için bir meşrubat içebilecekler. O kimseler dünyada iken kendileri için hazırlamış oldukları yüksek ısı derecesindeki kaynar suları ve bir de cehennemliklerin yanmasından dolayı akan kan ve irinleri tadacakları belirtilmektedir.³¹¹

Kur’an’da, Onlara kaynar su ve cehennem ehlinin irinlerinden³¹² oluşan bir içecek içirilerek azap edileceği geçmektedir. Bu fiziksel azaptan sonra cezaya duçar olanların psikolojik bir çöküntüye maruz kalacakları aşikârdır, Ahirette inkârcılar için maddî ve bedensel cezaların yanında manevi ve ruhani cezalarda vardır.³¹³

Dünyada iken azgınlık yapanların bu durum karşısında şaşırıp kalacakları, çünkü onlar bugünün gelmeyeceğini, cehennem gibi bir barınağa varacaklarını beklemezlerdi³¹⁴ ve hesaba çekilmeyeceklerini, dünyada yaptıkları gibi gayri meşru yollardan bunu halledebileceklerini zannetmekte oldukları anlaşılmaktadır.

إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا

³⁰⁸ K.K., Nebe’, 78/ 24.

³⁰⁹ K.K., Nebe’, 78/ 25,26.

³¹⁰ K.K., Sâd, 38/ 57,58.

³¹¹ Taberî, a.g.e., XXIV, 27.

³¹² Muhammed Ali es-Sâbûnî, a.g.e., III, 63.

³¹³ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., IV, 588.

³¹⁴ Seyyid Kutup, a.g.e., VIII, 105.

“Çünkü onlar sorguya çekilmeyi beklemiyorlardı.”³¹⁵

Hesaba çekilmeyi ummadıkları gibi, nasıl olsa hesap yok diye:

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا

“Âyetlerimizi de alabildiğine yalanlamışlardı.”³¹⁶

Onlar alabildiğine yalanlaya dursunlar, Allah onlara yaptıklarını her şeyi inceden inceye sayarak günahlarıyla yüzleştirecek ve azgınlık yapıp Allah’ın âyetlerini yalanlayanlara nasıl sesleneceği Kur’an’da şöyle geçmektedir.³¹⁷ “Biz, her şeyi bir kitapta (Levh-i Mahfûz'da) tamamıyla sayıp tespit ettik. Şimdi tadın. Bundan böyle yalnızca azabınızı artıracacağız”³¹⁸

Cehenneme girdiklerinde ileri gelen azgınlara, küfrün ve şirkin önderlerine, eylemci kâfirlere söylenecek sözler Kur’an’ı Kerim’de şöyle geçmektedir.³¹⁹

هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارَ - قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ
الْقَرَارُ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا فَرَدَّهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ

“(Kendi aralarında şöyle derler:) İşte sizinle beraber cehenneme tıklılacak bir grup. Onlara rahat ve huzur olmasın Şüphesiz onlar cehenneme gireceklerdir. O grup da, Hayır, size rahat ve huzur olmasın. Bu cehennemi bizim önümüze siz sürdünüz. Orası ne kötü durak yeridir der. Şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bunu bizim önümüze kim sürdüyse cehennemde onun azabını bir kat daha artır.”³²⁰

Dünya hayatında Allah’ı inkâr edenlerle onların taptıkları arasında kavgalar olacaktır. Hezimet yaşayan dağılan gruplar gibi birbirlerini suçlayacakları, aynı davayı güden Allah’ın dinine karşı birlikte mücadele eden küfrün önderleri ve onların takipçileri orada düşman ve hasım kesilecekler ama herkes kendi kabahatini yüklenmekten beri olamayacak çünkü Allah insanlara akıl vermiş ve akıllarını

³¹⁵ K.K., Nebe’, 78/ 27.

³¹⁶ K.K., Nebe’, 78/ 28.

³¹⁷ Seyyid Kutup, , a.g.e., VIII, 434.

³¹⁸ K.K., Nebe’, 78/ 29,30.

³¹⁹ Muhammed Ali es-Sâbûnî, a.g.e., III, 63.

³²⁰ K.K., Sâd, 38/ 59, 60, 61.

kullanmaya yardımcı peygamberler göndermiş asıl olan peygamberlere ve getirmiş olduğu esaslara uymak ve yaşamak lazımdır. Doğru yoldan ayrıлып ta değişik kişi ve grupların peşine takılıp bunların sözlerini ölçüp tartmadan doğruluğunu araştırmadan tasdik edenler bu tasdik ettikleri durumun yanlış olması durumunda sorumluluğun kendilerine ait olacağını bilmeleri gerekmektedir. Çünkü her insanda akıl ve irade mevcut olması sebebiyle yaptıklarından hesaba çekilecektir.³²¹

Dünyada iken kendilerinin haklı ve üstün seçkin elit bir grup olduğunu düşünenler, sosyal statüleri seviyeleri ve yaşam tarzlarından dolayı³²² Zamanla kötü gördükleri insanlar onların bâtıl inançlarını ve erdemsiz yaşayışlarını kabul etmeyen, ahiretteki kötü durumlarıyla karşılaşınca, asıl değersizlerin, hor görülme hak edenlerin kendileri olduğunu anlayacaklar ve görecekleri hususunda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رَجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ

“Dünyada iken kötü gördüğümüz adamları burada acaba neden göremiyoruz; derler.”³²³

أَتَّخَذْنَاَهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ

“Cehennemlik değillerdi de biz onları alaya mı almış olduk, yoksa buradalar da gözlerimizden mi kaçtılar”³²⁴

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ

“Muhakkak ki bu, cehennemliklerin birbirleriyle tartışması kesin bir gerçektir.”³²⁵

Allah’tan sakınanların sonu ile azgınlık yapanların sonu bir olmayacaktır. Daha dünyada iken onlar: Rabbimiz! Bizim azap payımızı hesap gününden önce ver diyenler,

³²¹ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 402, 403, 528, 588.

³²² Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVI, 292.

³²³ *K.K.*, Sâd, 38/ 62.

³²⁴ *K.K.*, Sâd, 38/ 63.

³²⁵ *K.K.*, Sâd, 38/ 64.

paylarını almakta acele edenler bu kadar kötü bir nasibin kendilerini beklediğini hiç düşünmemiş olmalılar.³²⁶

2.1.7. Nankörlük ve Şirke Düşenler

Allah'ın affetmeyeceği en büyük günahın kendisine şirk koşulması olduğunu belirtmektedir. O kadar ki, ölen Müşriklerin arkasından rahmet dilemeyi bile yasaklaması bu durumun bir göstergesi olarak anlaşılmaktadır.³²⁷ Şirk insanın fitratına aykırıdır. İnsanın etrafındaki her şey Allah'ın birliğini ispatlarken şirke yönelip nankörlük etmenin cezasının cehennem olduğu Kur'an'da birçok yerde geçmektedir.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

“İnsana bir zarar isabet ettiği zaman Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra kendi tarafından ona bir nimet verdiği zaman daha önce ona yalvardığını unuttur ve Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. De ki: Küfrünle az bir süre yaşayıp geçin! Şüphesiz sen cehennemliklersin.”³²⁸

Burada insan ifadesiyle, Allah'a nankörlük eden kâfirler kast olunmaktadır.³²⁹ İnsanın karakteri, bir sıkıntıya düşünce kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Çevresini kaplayan yanlışlar aydınlanınca, üzerindeki örtü kalkarak gerçek karakteri ortaya çıkar. O da Rabbine yönelir. Yalnız O'na döner. O'ndan başkasının kendisini bu sıkıntıdan kurtaramayacağını kavrar.³³⁰ Kalplerinin derinliklerinde, aslında Allah'tan başka her şeyin aciz varlıklar olduğunu, gerçekten bir işe yaramadıklarını, kendilerine bile faydalarının olamayacağını, gerçek güç sahibinin ise Allah olduğunu bilirler.³³¹ Sıkıntılar sona erdiğinde ise insanın nankörlük yaparak şirke düştüğü görülmektedir.³³² Yani sıkıntılı günler geçtiğinde Allah'tan başka ilah edindiği şeylere geri döndüğü ortaya çıkmaktadır.³³³ Bu durumdaki insan nankör insandır, Allah'ın yolundan

³²⁶ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 106.

³²⁷ K.K., Tevbe, 9/113.

³²⁸ K.K., Zümer, 39/ 8.

³²⁹ Mevdûdî, *a.g.e.*, V, 99.

³³⁰ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 126-127.

³³¹ Mevdûdî, *a.g.e.*, V, 99.

³³² Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 126-127.

³³³ Mevdûdî, *a.g.e.*, V, 99.

sapmıştır, bu tip insan yeryüzünde bir müddet oyalandıktan sonra cehennemle noktalanacak bir menzile doğru yol almaktadır. Ne kadar uzun ömürlü de olsa bu yeryüzünün her tür nimeti kısa sürelidir. Ne kadar yaşarsa yaşasın, insanın bu yeryüzündeki günleri sayılıdır ve bir gün bu hayat sona erecek o nankör müşriğe hesabı sorulacağı Kur'an'da ifade edilmektedir.³³⁴

“De ki: İnkârınla az bir müddet zevklen, sen cehennemliklerdensin.”³³⁵

Devamında gelen âyet, Allah'a bağlı olan kimseyle inancında döneçlik yapan kimsenin aynı ölçüde olamayacağını³³⁶ ifade ederek iki durum arasında kıyas yaparak insanların daha kazançlı olacakları durum belirtilerek şöyle buyurulmaktadır:

أَمَّنْ هُوَ قَانِثٌ أَنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْأَجْرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ

(Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür,) yoksa gece vakitlerinde, secde halinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar.³³⁷ Öğüt alan akıl sahipleri, bilenler bilgiyi elde etme gayretini gösterenler o bilgi ki: her an Allah'ı tanıyan, bilen, ona kul olan, yaratılmışsa kul olmaktan sakınmanın önemini ifade eder.³³⁸ Şu bir gerçek ki iman ilimle kazanılır, çünkü ilim, bir şeyi hakikatiyle idrak etmek, gerçeğe örtüşen inanç demektir.³³⁹ Sonuç olarak anlaşılan iman, ibadet, bilgi düşünce ve akıl gibi değerlerin insanlığın hayatında yer bulması insanların hayatına yön vermesi huzura ve mutluluğa ermesidir. Aksi takdirde bu değerlere öncelik ve önem verilmezse bugün olduğu gibi akıllı kullanmayan akıl ile vahyi birleştiremeyen bir takım grupların daha bu dünyada iken dünyalarını nasıl cehenneme çevirdikleri görülmektedir. Müslümana akıl sahibi olarak hareket etmek yaraşır. Âyette ilme ve bilgiye vurgu

³³⁴ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII,126-127, Mevdûdî, *a.g.e.*, V, 99.

³³⁵ *K.K.*, Zümer, 39/8.

³³⁶ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 603.

³³⁷ *K.K.*, Zümer, 39/ 9.

³³⁸ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 603.

³³⁹ Ragıp el-İsfahânî, *a.g.e.*, “İlim”, s. 348.

yapılarak : “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu” buyurularak Allah katında doğru bilgi ve ilmin mutlak bir değer taşıdığına vurgu yapılmaktadır.³⁴⁰

2.1.8. Kitabı ve Elçileri Yalanlayanlar, Allah’ın Ayetleri Hakkında Tartışanlar

Allah, Mümin suresinde, âyetleri tartışmaya yeltenenlerin, Allah’ın kitabını ve elçilerine vahiy ettiklerini geçersiz saymak için ısrar edenlerin, ahiretteki acıklı durumları hakkında şöyle buyurulmaktadır:

لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ - الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَمَا أُرْسِلْنَا بِهِ رَسُولَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

“Allah’ın âyetleri hakkında tartışanları görmedin mi? Nasıl da döndürülüyorlar? Onlar Kitabı ve elçilerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Onlar bilecekler.”³⁴¹

O kimseler bilecekler, , işledikleri cürmün ne kadar büyük bir suç olduğunu ve başlarına neler getirdiğini nasıl aşağılanıp horlandıklarını³⁴² göreceği Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir.

إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ

“O vakit onlar, boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde kaynar suda sürüklenecekler, sonrada ateşte yakılacaklardır.”³⁴³

Göreceklere ve bilecekleri dehşet verici bir durum davarların ve hayvanların sürüldükleri gibi ateşe sürülerek ve horlanacakları, bu dünyada iken beyin ve gönüllerine vurdukları tasma ve zincirlerle ahirete gidecekleri belirtilmektedir.³⁴⁴ İşledikleri günahlar, hiç kimsenin yaptığına yanına kar kalmayacağı günde, boyunlarına demir halka ve zincir olarak dönecek ve kaynar suda sürüklenecekleri Kur’an’da ifade edilmektedir.

³⁴⁰ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 603.

³⁴¹ *K.K.*, Mü’min, 40/ 69,70.

³⁴² Seyyid Kutup, , *a.g.e.*, VII, 205.

³⁴³ *K.K.*, Mü’min, 40/ 71, 72.

³⁴⁴ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVII, 48.

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ

“Sonra onlara: Allah'ı bırakıp da ortak koştuğunuz nerede denilir. Onlar da: Yüzüstü bırakıp bizden uzaklaştılar. Hayır, demek ki, biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk. (taptıklarımız bir hiçmiş) derler. İşte Allah inkârcıları böyle saptırır.”³⁴⁵

Alla'nın âyetlerini sorgulayıp onlara karşı mücadele eden, Allah'ın peygamberlerini ve gönderdiği vahyi yalanlayan, inkâr edenlere nerde o sizin taptuğunuz, yani, sizleri kötü günlerde kurtaracağına inanıp ibadet ettikleriniz,³⁴⁶ hadi sizi gelsin de bu maruz kaldığınız acınacak durundan kurtarsınlar âyetten anlaşılacağı üzere sahte tanrılar yandaşlarını bırakıp ortadan kaybolacak; onların tapmaya layık varlıklar olmadığı taraftarları tarafından da itiraf edilecektir.³⁴⁷

Kitabı ve elçileri inkâr eden yalanlayanlara düşmüş oldukları durum Kur'an'da şöyle geçmektedir.

ذَلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ

“İşte bu, sizin dünyada haksız yere şımarmanızdan ve böbürlenmenizden ötürüdür.”³⁴⁸

Yani, siz sadece inkâr etmekle yetinmediniz çok ileri gittiniz küfrünüzle azgınlığınızla övündünüz kibre kapıldınız,³⁴⁹ başınıza gelenler bundan dolayıdır. Kibriniz tıpkı bir usta gibi cehennemde yerinizi hazırladı³⁵⁰ şimdi yapacak bir şey yok, öyleyse günahlarınızın size hazırlamış olduğu yere cehenneme girin denileceği anlaşılmaktadır.

أَدْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ

³⁴⁵ K.K., Mü'min, 40/ 73, 74.

³⁴⁶ Mevdûdî, a.g.e., V, 167.

³⁴⁷ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., IV, 679.

³⁴⁸ K.K., Mü'min, 40/ 75.

³⁴⁹ Mevdûdî, a.g.e., V, 167.

³⁵⁰ Bayraktar Bayraklı, a.g.e., XVII, 51.

“O kimselere, sonsuza dek kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür.”³⁵¹

Dünya hayatında hakkınız ve haddiniz olmadığı halde Allaha ortaklar koşarak, uyarıcı elçilere kaba tavır takınarak,³⁵² Haksız yere şımarmanız, böbürlenip kibirlenmeniz ve böbürlenip kitabı ve elçileri yalanladığımızdan dolayı girin ateşe hem de ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin denileceği Kur'an'da ifade edilmektedir.³⁵³

2.1.9. Allah Düşmanları

Kimdir Allah düşmanları sorusunun cevabı iman etmeyip inkârda devam edip Allah'ın emirlerine karşı eylem halinde olanlar olduğu ilerde açıklamaya çalışacağımız Kur'an âyetlerinden anlaşılacaktır.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ

“Allah düşmanlarının, toplu olarak yığınlar halinde cehenneme gönderilecekleri günü hatırla.”³⁵⁴

Allah'a düşman olanlar, emirlerini reddedenler, göndermiş olduğu Resulüne düşmanlık eden kin besleyen tuzak ve entrikalar kuran, yaşamları boyunca iman ve itaate karşı inkâr ve isyanı tercih edenler, inkârda birleştikleri gibi cezada bir arada olacaklar.³⁵⁵ Öncekiler ve sonrakiler hiç beklemedikleri bir anda hepsi bir araya getirilecek, adeta yüreklerini ağızlarına getirecek bir durum ile karşılaşacakları³⁵⁶ Kuran'da şöyle ifade edilmektedir.

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاؤَهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

³⁵¹ K.K., Mü'min, 40/ 76.

³⁵² Hasan Elik, Muhammed Coşkun, *Tevhid Mesajı Özlü Kur'an Tefsiri*, Fikir Yay., İstanbul, 2013 s.1010.

³⁵³ İbn Kesir, *a.g.e.*, XII, 210.

³⁵⁴ K.K., Fussilet 41/ 19.

³⁵⁵ Hayrettin Karaman vd., IV, 700.

³⁵⁶ Seyyid Kutup, , *a.g.e.*, VII,236.

“Sonunda cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler.”³⁵⁷

وَقَالُوا لَجُلُودِهِمْ لَمْ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Onlar derilerine, Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? Derler. Derileri, Bizi her şeyi konuşuran Allah konuşurdu. İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca ona döndürülüyorsunuz?”³⁵⁸

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ

“Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lakin yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz.”³⁵⁹

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرَأَيْتُمْ فَاصَبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“İşte bu sizin, Rabbiniz hakkında beslediğiniz zannınızdır. O sizi mahvetti de ziyana uğrayanlardan oldunuz.”³⁶⁰

İşte Allah düşmanları ateşin kenarına toplanıp bekletildikleri sırada hesaplaşma başlayacak, insan ne kadar inkâr ederse etsin, ne kadar yalanlarsa yalanlasın, kendi organlarını bile kandıramayacağı ve bütün organları Allah'a itaat edip buyruğuna boyun eğerek işlemiş oldukları şeyler hakkında şahitlik yapacakları Kur'an ayetlerinden anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında Allah düşmanları, suçlular bu garip işe şaşarak kendileri aleyhinde şahitlik eden azalarını ve derilerini kınamak kastıyla şöyle diyecekleri belirtilmekte: Niçin aleyhimizde şahitlik ettiniz hâlbuki biz bunları sizin için yaptık derler. Uzuvar ve deriler onlara şu cevabı verirler İş bizim elimizde değildir. İnsanları, hayvanları, canlı ve cansız bütün varlıkları konuşuran Allah bizi de konuşurdu. Biz de işlemiş olduğunuz çirkin davranışlar hakkında aleyhinize şahitlik ettik, O sizi yoktan var eden, daha önce hiçbir şey değilken hayat veren Allah azaları

³⁵⁷ K.K., Fussilet, 41/ 20.

³⁵⁸ K.K., Fussilet, 41/ 21.

³⁵⁹ K.K., Fussilet, 41/ 22.

³⁶⁰ K.K., Fussilet, 41/ 23.

derileri de konuşurabilir Allah'ın gücü yanında azaların ve derilerin konuşması şaşılacak bir şey değildir. Her şey ondan gelmiş ve ona dönecektir. Siz dünyada iken o çirkinlikleri yaparken aleyhinizde şahitlik yapacağını sanmadığınız bu şahitlerden gizli hareket etmiyordunuz çünkü onların aleyhinize şahitlik edeceği aklınıza gelmezdi, yaptıklarınızın çoğundan Allah'ın habersiz olduğunu, bilemeyeceğini sanıyordunuz bu yanlış düşüncenin, âlemlerin Rabbi hakkındaki cahilce, çirkin zannınız, sizi aldattı, helak etti ve sonuç olarak sizi cehenneme sürükledi denileceği ifade edilmektedir.³⁶¹

فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ

“Şimdi eğer dayanabilirlerse artık cehennem onların yeridir! Eğer Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işlemeye izin isteseler onlara izin verilmez.”³⁶²

İmansızlığın, şirkin, Allah düşmanlığının, Allah hakkındaki yanlış düşüncenin getireceği sonun³⁶³ ateş olacağı, onlar dünyaya geri dönmek isteyecekleri geri dönüp yapmadıkları iyilikleri yapmak isteyecekleri ama dönemeyecekleri, oradan kaçmak isteyecekleri ama kaçamayacakları,³⁶⁴ cehennem azabının hafifletilmesi için başvurular bile taleplerinin kabul görmeyeceği anlaşılmaktadır.³⁶⁵ İşte onlara sizin için hazırlanmış azap buyurun sabredebilerseniz sabredin, bilin ki kötülerin varacağı mesken, yurt cehennemdir denileceği belirtilmektedir.³⁶⁶

Allah düşmanlarının özelliklerinden biri de işlemiş oldukları kötülüklerin kendilerine güzel görünmeleridir. Bir kulun başına gelecek en büyük sıkıntı çirkinlikleri güzel görerek, kötü ve yanlış tarafını fark etmesini sağlayacak duyarlılığı yitirmesidir. Bu durumda olan insanlar yaptıkları işin mahiyetine bakmadan zevklerine uygun her türlü hayâsız lığı işleyebilmektedirler.³⁶⁷ Yapmış olduğu her türlü kötülüğü iyi gören felakete sürüklenmiş insanın durumu devam eden âyette şöyle ifade edilmektedir:

وَقَيْضَنَا لَهُمْ قُرْنَاءَ فَرِيئُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ

³⁶¹ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 237, Muhammed Ali es-Sâbûnî, *a.g.e.*, III, 120.

³⁶² K.K., Fussilet, 41/ 24.

³⁶³ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XVII, 114.

³⁶⁴ Mevdûdî, *a.g.e.*, V, 189.

³⁶⁵ Taberî, *a.g.e.*, XX, 415.

³⁶⁶ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *a.g.e.*, III, 121.

³⁶⁷ Taberî, *a.g.e.*, XX, 415.

“Biz onların başına birtakım arkadaşlar sardık da bu arkadaşlar onlara geçmişlerini ve geleceklerini süslü gösterdiler. Böylece kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları ile ilgili o söz (azap), onlar için de gerçekleşti. Çünkü onlar ziyana uğrayanlardı.”³⁶⁸

2.1.10. Gürültü Yaparak Kur’an’ı Susturmak İsteyenler

Suçlular mahkeme huzuruna çıkmaktan, müşrikler ise hakikatin ortaya çıkmasından korkarlar, insanların hakkı duyup tabi olmasını istemezler onun için Kur’an’ı susturmak isterler veya gürültü çıkararak onun anlaşılmasını engellemeye çalışırlar, insanların Kur’an’dan feyiz almasını engellemek isterler.

Bu konuyu tüm gerçekleriyle Kur’an ortaya koymakta ve onların durumlarını şöyle izah etmektedir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ

“İnkâr edenler dediler ki: Bu Kur’an’ı dinlemeyin. Baskın çıkmak için okunurken yaygara koparın.”³⁶⁹

Araplar aslında Kur’an’ın anlamının ve lafzının kusursuz ve mükemmel olduğunu biliyorlar, güzelliklerini fark ediyor, anlamlarını kavlıyorlardı. Ama toplumsal konumlarını kaybetme korkusuyla nüfuzları altındaki insanların ayetleri dinlemeleri ve bu dinlemeler neticesinde gerçeklere teslim olmalarını önlemek amacıyla kendilerince tedbir olsun diye Kur’an’ı gürültüyle boğacaklarını zannederek Hz. Peygamber Kur’an okurken ısıklık çalıp el çarparak, manalı manasız sesler çıkarıyorlar ve yaygara koparıyorlardı.³⁷⁰

فَلْيُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَتَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ذَلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ
الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرْنَا الَّذِينَ اضْطَلْنَا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلُهُمَا تَحْتَ
أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ

³⁶⁸ K.K., Fussilet, 41/ 25.

³⁶⁹ K.K., Fussilet, 41/ 26.

³⁷⁰ Râzî, a.g.e., XXVII, 121.

“İnkâr edenlere mutlaka şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsü ile cezalandıracağız. İşte böyle, Allah düşmanlarının cezası ateştir. Âyetlerimizi inkâr etmelerinin cezası olarak orada onlar için ebedilik yurdu vardır. (Ateşe giren) inkârcılar şöyle derler: Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım ki en aşağılıklardan olsunlar.”³⁷¹

Burada bahsi geçen insanların sadece inkâr etmekle kalmayıp, inkârlarını ve günahlarını topluma yaymaları, Kur’an’ın sözünü duyup faydalanmak isteyenlere engel olmak maksadıyla çeşitli yollara başvurmaları sebebiyle çetin bir azaba maruz kalmalarının kaçınılmaz bir gerçek olduğu belirtilmektedir.³⁷²

Onlar biliyorlar ki Kur’an zirvede olan mucize bir sözdür, inkârlarını ve karşı çıkışlarını bilinçli bir şekilde devam ettirmelerinin altında yatan sebep, insanların bu sözü dinleyip iman edeceğinden korkuyorlar ve bundan dolayı gürültüyle insanların Kur’an’ı dinlemelerine engel olmaya çalışıyorlardı.³⁷³

Bu çirkin davranışları sebebiyle şiddetli azabı hak edenler bu malum durumlarından dolayı müthiş bir öfkeye kapılarak intikam ateşiyle yanıp tutuşuyorlar,³⁷⁴ kendilerini sapıttıklarına inandıkları görünen ve görünmeyen varlıklar için şöyle temennide bulunacaklar insanlardan ve cinlerden bizi saptıranları fark ettir de onları ayaklarımızın altına alalım ki onlarda aşağılıklardan olsun.”³⁷⁵ diyeceklerdir.

2.1.11. Kendini Çok Güçlü ve Değerli Sananlar

Kur’an’da cehennemle tehdit edilenlerin vasıflarından biride dünyada kendini çok güçlü, değerli zanneden kibirli insan tipleridir. Fakat ahirette öyle olmadığı ayetlerin ifade ettiği manalardan açıkça anlaşılmaktadır. Dünyada kendilerine yer ve statü, ağırılanacak sofraya beğendirilemeyenlerin, ahirette karşılaşacakları manzaranın kelimenin tam anlamıyla dehşet verici bir durum olduğu, konuk edilecekleri yerin

³⁷¹ K.K., Fussilet, 41/ 27, 28, 29.

³⁷² Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 704.

³⁷³ Râzî, *a.g.e.*, XXVII, 121.

³⁷⁴ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 239.

³⁷⁵ K.K., Fussilet, 41/ 29.

cehennem, ikram edilecek şeylerin ise ateş sofrasında zakkum olacağı Kur'an'da ifadesini şöyle bulmaktadır:

إِنَّ شَجَرَتَ الرَّقْمِ - طَعَامُ الْإِيمِ - كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ - كَغَلِي الْحَمِيمِ

“Muhakkak ki, zakkum ağacı günah işleyenlerin yemeğidir. O maden eriği gibidir. Kaynar suyun kaynaması gibi karınlarda kaynar.”³⁷⁶

Zakkum ağacı günahkârların yiyeceği olarak belirtildikten sonra ürpertici, dehşet verici bir sunumla zakkumun tarifi yapılmaktadır.³⁷⁷ Taberî, zakkum ağacını cehennem içinde biten dalları şeytanın başına benzeyen, cehennemliklerin yemeği olduğunu ifade ettikten sonra zakkumu erimiş madene ve tortulaşmış sıvı yağa benzeterek cehennemliklerin karnında sıcak suların kaynaması gibi kaynayacağını ifade etmiştir.³⁷⁸

İşte kendini değerli ve güçlü sananlar dünya hayatında ekmiş oldukları inkâr ve nifak tohumundan biten zakkum ağacını hak etmiş olan kâfir için yüce Allah şöyle buyurmaktadır.

خُذُوهُ فَاعْتَلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ - ثُمَّ صَبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ - ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ
هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ

“Allah görevli meleklerle şöyle der: Tutun onu, cehennem ortasına sürükleyin. Sonra başının üstüne kaynar su azabından dökün. Deyin ki: Tat bakalım! Hani sen güçlüydün, şerefliydin İşte bu şüphelenip durduğunuz şeydir.”³⁷⁹

Kur'an'a göre Yüce Allah kıyamet günü, ateşi, azabı, zakkumu hak edenler içini meleklerle şöyle diyeceği belirtilmektedir; Şu günahkârı yakalayarak cehennem ortasına sürükleyin,³⁸⁰ onu kısıkrak yakalayarak başından aşağı haşlayan yakan kaynar

³⁷⁶ K.K., Duhân, 44/ 43-46.

³⁷⁷ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 371.

³⁷⁸ Taberî, *Camiu'l-Beyan*, XXI, 53, (Ebu Said el-Hudrî'nin rivayetine göre Resulullah (s.a.v.) "Zakkum ağacı, erimiş maden gibidir." âyeti hakkında (âyette geçen zakkum hakkında) şöyle buyurmuştur: "O, zeytinyağının tortusu gibidir. Onu içen kişi onu yüzüne yaklaştırdığında yüzünün derisi kopup onun içine düşecektir." (Ahmed b. Hanhel, Müsnet, c.3, s.71.).

³⁷⁹ K.K., Duhân, 44/ 47-50.

³⁸⁰ Taberî, *a.g.e.*, XXI, 59.

sudan dökün³⁸¹ ve ona işte gördüğün azabı tat kavmin içinde kendini üstün ve şerefli olduğunu sanıyordun,³⁸² aslında burada istihzavari bir hitapla kâfire sen zannettiğin gibi biri değilsin,³⁸³ dünya hayatında iken hakkında şüpheye düşerek tartışmaya girdiğiniz bunun olmayacağını ve bugünün gelmeyeceğini sandığınız azap işte budur denilecektir.³⁸⁴

2.1.12. İnatçı, Hayrı Hep Engelleyen, Haddi Aşan Şüpheci Kâfir

Cehennemle tehdit edilenlerden bir grup da hayrı engelleyen, haddi aşan, inatçı ve Allah'tan başkasını ilah edinen kimselerdir. Yüce Allah bu tip insanların ahiretteki durumunu ve karşılaştıkları ahvâli Kur'an'da şöyle ifade etmektedir.

الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ

Kur'an'da şöyle geçmektedir: “ İnatçı, hayrı hep engelleyen, haddi aşan şüpheci kâfiri, atın cehenneme!”³⁸⁵

Yani, her işinde ahlak sınırını yıkıp aşan, Kendi menfaati, kendi istekleri ve arzuları uğruna her şeyi yapmaya, her şeyi yıkıp geçen, gayri meşru yolla mal biriktirip ve gayri meşru yollarda da harcayan, insanların haklarına el uzatan, söz ve eylemleriyle zulümde sınır tanımayan, İyilik yolunda sadece engeller çıkarmakla kalmayıp, daha da ileri giderek, iyiliği benimseyenlere eziyet eden, iyilik için çalışanlara kötülük yapan insan inatçı ve saldırgan olan ve cehenneme atılacak olarak belirtilmektedir.³⁸⁶

İnatçı kimse, hakkın karşısında inat edip direnen kimsedir. Eliyle diliyle insanlara saldırmakla şüpheci Allah'ın varlığı ve birliği hakkında şüpheye düşen kimsedir.³⁸⁷

الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقَيْنَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ

³⁸¹ Seyyid Kutup, , a.g.e., VII, 372.

³⁸² Taberî, a.g.e., XXI, 60.

³⁸³ Râzî, a.g.e., XXVII, 252.

³⁸⁴ Taberî, a.g.e., XXI, 63.

³⁸⁵ K.K., Kâf, 50/ 24, 25.

³⁸⁶ Mevdûdî, a.g.e., V, 481.

³⁸⁷ Taberî, a.g.e., XXI, 439.

“Allah ile birlikte, başka bir ilah edinen o kimseyi atın şiddetli azabın içine.”³⁸⁸

Hakka karşı hep inatçı, Hakkın buyruklarını yerine getirmeyen, doğruya tabi olmak isteyenlere engel olmaya çalışan, Allah’tan başka tanrılar edinen ne kadar insan varsa işte bunların hepsinin cehenneme atılacağını Kur’an beyan etmektedir.³⁸⁹ Hangi çağda ve devirde, hangi coğrafyada ya da gezegende olursa olsun sürekli iyilik ve güzellikleri engelleyenlerin akıbeti ahirette cehenneme atılmak, işlemiş olduklarından dolayı bu onların kaçınılmaz sonu ve varacakları yerin cehennem olduğu anlaşılmaktadır.

Sürekli hayrı engelleyen kâfir insan aslında kendisinin bir suçu olmadığını şeytan tarafından kandırıldığını kendisini şeytanın saptırdığını söyleyecek,³⁹⁰ lakin şeytanın buna itiraz edeceği Kur’an’da şöyle geçmektedir.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْعَمْتُهُ وَلَكِنْ كَانُ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

“Arkadaşı (olan şeytan) der ki: Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım, fakat kendisi derin bir sapıklık içinde idi.”³⁹¹

İşte inatçı, hayra engel olan, saldırgan ve şüphecileri dünyada iken edindikleri yandaşları onları ahirette terk edeceği ve yalnız bırakacağı ve her zaman tekrarlanan karşılıklı suçlama sahnesi yine ortaya çıkacak inatçı kâfirlerin bizi aldattı, sapıklığa düşürdü dedikleri dünyadaki yandaşları onlardan uzak duracak ve yüce Allah’a şöyle diyecek: O kendisi doğru yoldan saptı zaten sapıklık içindeydi, onu inkârcılığa ben düşürmedim.³⁹²

Kâfirlerin karşılıklı suçlamalardan sonra yüce Allah’ın şöyle diyeceği ifade edilmektedir.

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

³⁸⁸ K.K., Kâf, 50/ 26.

³⁸⁹ Mustafa Öztürk, a.g.e., s. 581.

³⁹⁰ A.g.e., s. 581.

³⁹¹ K.K., Kâf, 50/ 27.

³⁹² Taberî, a.g.e., XXI, 441.

“Allah şöyle der: Benim huzurunda çekişmeyin. Çünkü ben bu (konudaki) uyarıyı size önceden yaptım. Benim katımda söz değiştirilmez ve ben kullara zulmedici değilim.”³⁹³

Burası çekişme yeri değil, her yaptığınızı kayda geçmiş ve her amelinizin karşılığındaki ceza belirlenmiştir. Dünya hayatında iken bütün uyarılar yapıldığı halde kulak tıkayanların mazeret hakkı olmayacaktır.³⁹⁴

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ

“O gün cehenneme, doldun mu denilecek, O da daha var mı diyecek.”³⁹⁵

Tüm inkârcılar, zalimler, mali yükümlülüklerini yerine getirmeyenler, şüpheli inatçı ve saldırgan kâfirler yığın yığın ateşe atılarak kümeler halinde cehenneme yuvarlanacaklar ve sonra cehenneme yer var mı doldun mu diye seslenildiğinde yemeğe düşkün obur kimse gibi daha yok mu diyecek, hayra engel olan, saldırgan, şüpheli insanın karşılaşacağı durumun böyle olacağı anlaşılmaktadır.³⁹⁶

2.1.13. Dünya Zevki İçine Dalıp Eğlenip Oyalanan Yalanlayıcılar

Dünya zevkine dalmış onun aldattıcı ve geçici heveslerine kanarak, kendini ve Rabbini unutmuş, Allah tarafından gönderilen hakikatleri hesap gününün olmayacağını zannederek yalanlanmış kimselerin de cehennemle cezalandırılacakları Kur'an'da geçmektedir.

وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ

³⁹³ K.K., Kâf, 50/ 28,29.

³⁹⁴ Taberî, a.g.e., XXI, 442, 443.

³⁹⁵ K.K., Kâf, 50/ 30.

³⁹⁶ Seyyid Kutup, a.g.e., VII, 560.

“Tûr'a, yayılmış ince deri sayfalara düzenle yazılmış kitaba, "Beyt-i Ma'mur"a, yükseltilmiş tavana (göğe), kabaran denize andolsun ki, şüphesiz Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir.”³⁹⁷

Burada Allah’u Teâla tûr’a, kitaba, mamur olan eve ve tavan gibi yükseltilmiş göğe, kaynatılmış denize, üzerine yemin etmesi olayın büyüklüğünden olduğu³⁹⁸

مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ

“O günün gelmesini geri çevirecek hiçbir şey yoktur”.³⁹⁹

İşte bu büyük olayı yalanlayanlar için. Azabın mutlaka geleceğini ve hiçbir gücün bunu engellemeyeceğini Peygamberleri aracılığıyla açıklamaktadır.⁴⁰⁰

O olay geldiğinde o ana kadar olanın aksine olaylar olacak sağlam yapılı ve sallanmaz gökyüzü sahile vuran dalgalar gibi sallanıp alt üst olacak.⁴⁰¹ Yeryüzüne kazık misali çakılmış dağlar yerinden sökülerek uçuşup giden dağınık bulutlar gibi fezada uçmaya başlayacak işte bu gerçek ayetlerde şöyle ifade edilmektedir.

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا - وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا

“O gün gök şiddetle sallanıp çalkalanır. Dağlar yürüdükçe yürür”⁴⁰²

Bu olaylar gerçekleştiğinde dünya zevki içinde oyalanan yalanlayanların ve öldükten sonra dirileceğini inkâr edenlerin durumu çok kötü olacaktır. Bu konu Kur’an’da şöyle geçmektedir.

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ لِلَّذِينَ هُمْ فِي حَوْضٍ يَلْعَبُونَ

“Daldıkları dünya zevki içinde eğlenip oyalanan yalanlayanların, o gün vay haline”⁴⁰³

³⁹⁷ K.K., Tûr, 52/ 1-7.

³⁹⁸ Seyyid Kutup, a.g.e., VII, 598.

³⁹⁹ K.K., Tûr, 52/ 8.

⁴⁰⁰ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., V, 142.

⁴⁰¹ Seyyid Kutup a.g.e., VII, 598.

⁴⁰² K.K., Tûr, 52/ 9, 10.

O gün inkârcıların, hiç hatırlamadan yaşaya geldikleri bu dünya hayatının geçici olduğu, oyun ve eğlenceden ibaret olduğunun ortaya çıktığı gündür.⁴⁰⁴

يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعَاً هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ

“Cehennem ateşine itilip atılacakları gün onlara: İşte bu yalanlamakta olduğunuz ateştir denilir.”⁴⁰⁵

Gökyüzünün sarsıldığı, dağların toz duman olup yürütüleceği gün hüküm kuşkusuz yerini bulacaktır.⁴⁰⁶ Yalanlayanlar gönüllerinden ahiret inancını attıkları için, ahirette bu yaptıklarının karşılığını bulacakları ve yalanlamakta oldukları ateşe atılacakları belirtilmektedir.

أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ

“Bu Kur'an mı bir büyü imiş, yoksa siz mi (gerçeği) göremiyormuşsunuz.”⁴⁰⁷

Bu uyarılar size yapıldığında inanmayıp sihir ve büyü olduğunu söylüyordunuz, bakın, sihre benzer bir yanı var mıdır, yoksa size haber verilmiş olan, atılacağınızın ifade edildiği, hakikaten hak ettiğiniz bu cehennem budur diye söyleneceği bildirilmektedir.⁴⁰⁸

إِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

“Girin oraya. İster dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir. Size ancak yapmakta olduğunuzun karşılığı veriliyor.”⁴⁰⁹

İnkârcılara, sabretseniz de sabretmeseniz de değişmenin olmayacağı aktarıldıktan sonra sadece yaptıklarının karşılığını bulacakları bir gerekçe gösterilmiştir; bunu amacı ise, artık yargılama bitti hüküm kesinleşti artık itirazlarınız fayda vermez,

⁴⁰³ K.K., Tûr, 52/ 11, 12.

⁴⁰⁴ Hayrettin Kraman vd., *a.g.e.*, V, 145.

⁴⁰⁵ K.K., Tûr, 52/ 13, 14.

⁴⁰⁶ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 599.

⁴⁰⁷ K.K., Tûr, 52 /15.

⁴⁰⁸ Mevdûdî, *a.g.e.*, V, 533.

⁴⁰⁹ K.K., Tûr, 52/ 16.

bu karşılaştığımız şeyler sizin daha önceden yapıp ettiklerinizdir denileceği ifade edilmektedir.⁴¹⁰

2.1.14. Kötülüğe Batıp Büyük Günah Üzerinde Israr Edenler

Kur'an'ı Kerimde cehennemle tehdit edilenlerden biride işlediği günahtan pişman olmayıp yaptığı kötü davranışta ısrar edenler olduğu belirtilmektedir.

2.1.14.1. Amel defteri soldan verilenler:

İşlenen günahlar ahirette insanların amel defterlerinin soldan alınmasına sebeptir. Amel defterlerini bu şekilde alanların cehenneme atılacağı Kur'an'da geçmektedir.

وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ

“Amel defteri solundan verilenler; ne bedbaht o solundan verilenler! (Kötülüğe batanlar ise ne mutsuz kimselerdir”⁴¹¹

Yüce Allah bu âyeti kerimede amel defterini sol taraftan alıp cehennem ateşine sevk edileceklerin şaşılacak hallerini bildirmektedir.⁴¹² Amel defteri soldan verilenler bedbaht ve kötülüğe batmış kimselerdir. Çünkü ahireti inkâr ederek dünya hayatını boşa geçirdiklerinden dolayı düşecekleri vahim durumlar ve acı akıbetler onları beklemektedir.⁴¹³

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيهِ - وَلَمْ أَدْر مَا حِسَابِيهِ - يَا لَيْتَنِي كَانَتِ الْقَاصِيَةَ

“Kitabı kendisine sol tarafından verilen ise şöyle der: Keşke kitabım bana verilmeseydi. Hesabımın ne olduğunu da bilmeseydim. Keşke ölüm her şeyi bitirseydi.”⁴¹⁴

⁴¹⁰ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, V, 145.

⁴¹¹ *K.K.*, Vakıa, 56/ 41.

⁴¹² Taberî, *a.g.e.*, XXII, 334.

⁴¹³ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, V, 223.

⁴¹⁴ *K.K.*, Hâkka, 69/ 25-27.

Yani bu kişinin kitabına bakıp da, yaptığı işlerin kötülüklerini görünce, gizli olduğunu sandığı şeyler açığa çıkınca, alabildiğine pişmanlık duyduğunu ve bu pişmanlıktan ve mahcubiyetten dolayı⁴¹⁵ bu gün herkesin önünde bu defter verilip rezil olmasaydım diyeceği⁴¹⁶ ve bunların hiç yaşanmamış, hesabının ne olduğu öğrenilmemiş, kıyametin geriye hiçbir şey kalmamak üzere ne varsa hepsini tümüyle yok etmiş olmasını isteyeceği belirtilmektedir.⁴¹⁷ Amel defteri sol tarafından verilen kişi Allah'ın emrine göre, samimi ve erdemli bir hayat yaşamadığının bir göstergesi olduğu anlaşılmaktadır.⁴¹⁸

Kitabını sol tarafından alanların pişmanlıklarının bununla bitmeyeceği ve şöyle diyecekleri belirtilmektedir.

مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهُ - هَلَاكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهُ

“Malım bana hiçbir yarar sağlamadı. Saltanatım da yok olup gitti.”⁴¹⁹

Dünyada iken sahip olduğu malın, mülkün sanki kendisini ebedileştireceğini sanan ama malından ve gücünden yanında hiçbir şeyi kalmayan kimse, dünyada malı ile başkasına fayda vermeyen kişi ahirette malının faydasını göremeyeceği ve büyük bir pişmanlık içerisinde olacağı Kur'an'da bildirilmektedir.⁴²⁰ Çünkü dünya hayatına ait olan mal, mülk, saltanat, makam, güç hepsi yok olup gidecek, insan tek başına olumlu veya olumsuz inanç ve amelleri ile baş başa kalacaktır.⁴²¹

Sol tarafından amel defterini alan kişinin hesabı bitince, Allah'ın meleklerle onlar için yapmaları gereken emri vereceği Kur'an'da şöyle geçmektedir:

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ - ثُمَّ الْجَحِيمِ صَلُّوهُ - ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ

⁴¹⁵ Râzî, *a.g.e.*, XXX, 113.

⁴¹⁶ Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 451.

⁴¹⁷ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VIII, 257.

⁴¹⁸ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, V, 447.

⁴¹⁹ K.K., Hâkka, 69/ 28-29.

⁴²⁰ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.*, XIX, 551.

⁴²¹ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, V, 447.

“Allah şöyle der: Onu yakalayıp bağlayın. Sonra onu cehenneme atın. Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun onu.”⁴²²

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ - وَلَا يَحْضُرُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ

“Çünkü o, azamet sahibi Allah'a iman etmiyordu. Yoksulu doyumaya teşvik etmiyordu.”⁴²³

Dünyada iken yüce Allah'a iman etmeyen ve onu birlemeyen, hem kendisi yoksulu doyurmayı başkalarına da yoksul doyumayı teşvik etmeyen,⁴²⁴ Allah'a imandan ve kullarına acıma duygusundan yoksun olan kimse bu ateş ve azaptan başkasına uygun düşmez.⁴²⁵

Amel defteri sol tarafından verilenlerin, yoksulu doyurup önyak olmayanların, dünyada kendisine emanet edilen servetten kimseyi faydalandırmayanların, acı ve vahim olan akıbetleri nedir? İşte bu konu Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هُنَا حَمِيمٌ - وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ - لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِرُ

“Bu nedenle, bugün burada onun için samimi bir dost yoktur. Onun yiyeceği kanlı irinden başka bir şey değildir. Onu ancak günahkârlar yer.”⁴²⁶

فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ

“O kimseler, iliklere işleyen bir ateş ve bir kaynar su içindedirler. Serinliği ve faydası olmayan zifiri bir gölge içindedirler.”⁴²⁷

Onların cehennemini kavurucu son derece dehşet saçan, insanın iliklerine işleyen ateşinde yanacakları, yandıkları için hararetlerinden su içmek isteyecekleri fakat son derece kaynar sudan içmek zorunda kalacakları, sıcaktan ve yorgunluktan dinlenmek isteyecekleri fakat serinlik ve rahatlık vermeyen kapkara bir duman içinde nefessiz

⁴²² K.K., Hâkka, 69/ 30-32.

⁴²³ K.K., Hâkka, 69/ 33-34.

⁴²⁴ Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 239.

⁴²⁵ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VIII, 259.

⁴²⁶ K.K., Hâkka, 69/ 35-37.

⁴²⁷ K.K., Vâkı'a, 56/ 42-44.

kalacakları bildirilmektedir.⁴²⁸ Fahrettin Razi semûm kelimesiyle ifade edilen bu durumu şöyle yorumlamaktadır: Son derece hararetli, yakıcı hasta eden bir rüzgâr, insanın onu teneffüs etmesi sayesinde kalbi ve ruhu bozulur⁴²⁹

Tabi burada kara ve boğucu bir gölgeden bahsedilmekte olup buradaki gölge istihza amaçlıdır, serinliği ve okşayışı yoktur ve bu nefesleri tıkayan, genizleri yakan kötülüğe batmış kimselerin durumuna uygun bir pozisyonudur.⁴³⁰ Çünkü cehennem gölgesinde barınanlara serinlik ve rahatlık vermez, aksine eziyet, huzursuzluk ve mutsuzluk vereceği Kur'an ayetlerinin ifadelerinden anlaşılmaktadır.⁴³¹

2.1.14.2. Dünyada Refah İçinde Şımarıp Azanlar

Amel defteri soldan verilecek olanlar ve yukarıda anlatılan muameleye maruz kalacak kinseler dünyada varlık içinde asıl nimetin sahibini unutarak azgınlaşan kimseler olduğu Kur'an'ın beyanlarından anlaşılmaktadır.

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ

“Çünkü daha önce onlar hazlarına tutsak olmuşlardı.”⁴³²

Amel defterini sol tarafından alanların hep zenginlerden olmayacağına göre burada çirkin görünen şey, nimete layık olmak için çaba göstermeden uzak, nimetin sahibine karşı nankörlük ederek azgınlaşanlar olduğu anlaşılmaktadır. Mütref, nimet içinde geniş ve rahat⁴³³ yaşayan, ahiret korkusu olmayan, ahlâkî değerlere sırt çevirerek gününü gün eden, bu şekilde nefsinin ve egosunun esiri olan ve sonsuz hayatta tek fırsatı ömür sermayesi olduğu halde onu da hoyratça harcayıp israf ederek tüketenlerin olduğu belirtilmektedir.⁴³⁴

⁴²⁸ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 581.

⁴²⁹ Râzî, *a.g.e.*, XXIX, 169.

⁴³⁰ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 698.

⁴³¹ Taberî, *a.g.e.*, XXII, 337.

⁴³² K.K., Vâkı'a, 56/ 45.

⁴³³ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Mütref”, s.81.

⁴³⁴ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, V, 223, 224.

2.1.14.3. Büyük günah üzerinde ısrar edenler

Büyük günah işleyip ve bunda ısrar edenlerin cehennemle tehdit edildikleri Vakıa suresinde şöyle geçmektedir.

وَكَاثُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْجِنْتِ الْعَظِيمِ

“Büyük günah işlemeye devam hususunda ısrar ediyorlardı.”⁴³⁵

Yani, zenginlikten olumsuz yönde etkilenip Allah'a şükretmeyenler ⁴³⁶"Büyük günahı işlemekte ısrar ediyorlardı." Razi burada ısrar edilen büyük günahın şirk olduğunu belirterek Lokman suresinde geçen “şüphesiz şirk, büyük bir zulümdür” (Lokman 13) âyetine atıf yapmakta ve ısrarın isyan ve hıyaneti sürdürmek demek olduğunu ifade etmektedir.⁴³⁷

Burada cehenneme atılacaklar içerisinde büyük günah da ısrar edenler sayılmış ve devamında bunların bazıları aslında büyük günah: Dinen yasaklandığı konusunda ve hakkında dünyevi veya uhrevi ceza öngörülen davranışlardır.

Büyük günah (mürtekib-i kebire) tartışmaları Müslümanların gündeminde çok erken dönemlerde tartışılmaya başlanmıştır. Bu konuda büyük günahdan daha çok işleyeninin durumu tartışılmış ve mezhepler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Şöyle ki: Harici düşünceye göre büyük günah işleyen kişi eğer tövbe etmezse dünya ve ahirette kâfir olarak muamele göreceği fikrini savunmuşlardır. Mu'tezile büyük günah işleyen kişi imandan çıktığını ancak küfürle iman arasında bir noktada (el-menzile beyne'l menziteyn) de bulunacağını savunmuştur.⁴³⁸ Mürcie ise günahlardan dolayı mü'minin cehenneme girmeyeceğini, iman etmeyene amelinin yararı olmayacağına göre, inanan kimseler de günahlarının zararı olmayacağı görüşünü savunmuştur. Mâtûrîdiyye ve

⁴³⁵ K.K., Vakıa, 56/ 46.

⁴³⁶ Mevdûdî, a.g.e., VI, 99.

⁴³⁷ Râzî, a.g.e., XXIX, 172.

⁴³⁸ Muharrem Akoğlu, Kebire Ve İman Bağlamında Hâricilik-Mu'tezile İlişkisi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Say. 23, 2007, s.317-339. Kâdî Abdulcebbâr b. Ahmed, *Şerhu'l-Usûli'l-hamse*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, III. Ahmed Koleksiyonu, No. 1872.

Eş'ariyye ise, büyük günah işleyenin mutlak manada facir ve fasık olamayacağını savunmuşlardır.⁴³⁹

Büyük günah tartışmaları hususundaki bu kısa açıklamadan sonra büyük günaha ısrar edenlerin vasıflarından Kur'an şöyle bahsetmektedir:

وَكَاثِرًا يَّقُولُونَ أَيُّذَا مِنَّا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَأِنَّا لَمَبْعُوثُونَ

“Diyorlardı ki: Biz öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra mı, biz mi bir daha diriltilecekmiziz”⁴⁴⁰

أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ

“Evvelki atalarımız da mı?”⁴⁴¹

Sonra kötülüğe batıp büyük günah işlemede ısrar edenler, inkârlarının doğruluğunu ortaya koyan ve bunu ispat etmek için, biz zaten ölmüş olacağız ve öldükten sonra üzerimizden uzun zaman geçmiş olacak etlerimiz toprak, kemiklerimiz de un ufak olup saçımızdan sakalımızdan kısacası bizden hiçbir şey kalmadıktan sonra diriltilmemizin imkânı yoktur diyecekler inkârlarını pekiştirmek ve alay etmek için bizden seneler önce ölmüş gitmiş, bedenleri çürümüş, kemikleri dağılmış atalarımızda mı diriltilecek, çünkü onlar ölüm ve hayatın sadece dünyada olduğunu iddia ediyorlardı fakat ahirette yanıldıklarını görecekleri Kur'an'da belirtilmektedir.⁴⁴²

Onlara elbette ki bu alaylı istifhamlarının cevabı devamındaki ve Kur'an'ın diğer âyetlerinde geçen ifadelerle verilmektedir.

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ

⁴³⁹ Adil Bebek, “Kebire”, *DİA*, XXV, 163, 164.

⁴⁴⁰ *K.K.*, Vâkı'a, 56/ 47.

⁴⁴¹ *K.K.*, Vâkı'a, 56/ 48.

⁴⁴² Râzî, *a.g.e.*, XXIX, 173, İsmail Kılıç, Kur'an'da Müşriklerin Yeniden Diriliş İnancı, İhya İslam Araştırmaları Dergisi, c.4, Say.1, 2018, s. 140.

“De ki: Kuşkusuz öncekiler ve sonrakiler, kesinlikle belli bir günün belli bir zamanında toplanacaklardır.”⁴⁴³

“O gün, ne önce gelir, ne de sonraya kalır: O gün, bütün insanların bir araya toplandığı gündür O gün, bütün yaratıkların hazır bulunduğu gündür. Biz onu, ancak sayılı bir müddet için erteliyoruz.”⁴⁴⁴

Âyetteki, evvelce geçmiş atalarımız da mı? diyenlere cevaben, Şüphesiz hem evvelkiler, hem sonrakiler... Yani daha uzak ve imkânsız kabul ettikleri ataları ve bütün mahlûkat o günde orada mutlaka toplanacaklar ve Siz muhakkak diriltileceksiniz sözünü yadırgayanlara bunun fevkinde durumlarla karşılaşacaklarını bunun da öncekilerin ve sonrakilerin haşır olup hesap meydanında toplanmalarını ki bu olay, öldükten sonra yeniden dirilmeden çok öndedir. Zira onlar darmadağın olduktan diriltilemeyeceklerinden bahsederken Allah onları bir araya toplayıp hesaba çekeceğini buyurmaktadır.

Hesabın görüleceği ve suçluların hak ettikleri cezalara çarptırılacağı ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler de korkunç ve elem verici bir azapla cezalandırılacağı Kur'an âyetlerinde açıklanmaktadır. Çünkü onlara Yüce Allah insan olmanın onurunu bahşederek vahye muhatap kılmış onlar ise vahyi ve emirlerini yalanlayarak son derece hoş olmayan cehennem yiyeceklerini tercih etmişlerdir ve bu tercihlerinin onlara verileceği belirtilmektedir.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ لَأَكُلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ رَقُومٍ

“Sonra siz ey doğruluktan sapmış yalancılar Kuşkusuz cehennemde bir ağaçtan, zakkumdan yiyeceksiniz.”⁴⁴⁵

Dalalet ister kasıtlı, ister gafletle olsun doğru yoldan uzaklaştıran sapmadır.⁴⁴⁶ Allah'ın beyan ettiği ceza ve vaatleri yalanlayan sapıklar,⁴⁴⁷ Hidayet'ten sapan, öldükten sonra dirilmeyi, haşri inkâr edenler işte günahkârların, sapıkların ve

⁴⁴³ K.K., Vâkı'a, 56/ 49, 50.

⁴⁴⁴ K.K., Hûd, 11/ 103, 104.

⁴⁴⁵ K.K., Vâkı'a, 56/ 51, 52.

⁴⁴⁶ Ragıp el-İsfehânî, a.g.e., “Dalalet”, s.300,301.

⁴⁴⁷ Taberî, a.g.e., XXII, 341.

inkârcıların gıdası olan, cehennem dibinde⁴⁴⁸ biten, tadı kötü, kokusu pis, görünüşü siyah ve yutulması güç ve onlara zorla yedirilecek zakkum ağacı, bunu yiyeceksiniz size gıda olarak layık görülen şey budur denilmektedir.⁴⁴⁹

فَمَا لَوْ مِنْهَا الْبُطُونُ

“Karınlarınızı ondan dolduracaksınız.”⁴⁵⁰

Cehennemlikler acıttıklarında veya açlık hissettiklerinde kendilerine yiyecek olarak tayin edilen o pis kokulu son derece sıcak ve acı olan zakkum ile karınlarını dolduracakları⁴⁵¹ ve bunun sonucunda şiddetli yanma ve susuzluk meydana gelecek bu sebeple susayan bir canlı refleksiyle ilk buldukları sıvıyla bu durumlarını izafe etmeye çalışacaklar ki buda cehennem ortasına toplanmış son derece kaynamış sıvıları susuzluk hastalığına yakalanmış develer gibi içecekler.⁴⁵² Onlar o kaynar sıvıları içtiklerinde karınlarındaki hararet en üst noktaya ulaşacak, onlar hararetin içtikleri sıvıdan değil de zakkumdan olduğu vehmine kapılarak, kaynar sıvılardan daha çok içecekleri belirtilmektedir.⁴⁵³ Bu durum Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir:

فَسَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ فَسَارِبُونَ شَرِبَ الْأَهِيمِ

“Kanmak bilmeyen susamış develerin suya saldırdığı gibi saldırarak, o kaynar sıvıdan içeceksiniz.”⁴⁵⁴

Bu yukarda sayılanlar; zakkum kaynar sular onlar:

هَذَا نَزَّلَهُمْ يَوْمَ الدِّينِ

“Bu onlara din gününün ziyafetleridir.”⁴⁵⁵

⁴⁴⁸ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *a.g.e.*, III, 310.

⁴⁴⁹ Râzî, *a.g.e.*, XXIX, 175.

⁴⁵⁰ K.K., Vâkı’â, 56/ 53.

⁴⁵¹ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *a.g.e.*, III, 310.

⁴⁵² Taberî, *a.g.e.*, XXII, 344.

⁴⁵³ Râzî, *a.g.e.*, XXIX, 176.

⁴⁵⁴ K.K., Vâkı’â, 56/ 54, 55.

⁴⁵⁵ K.K., Vâkı’â, 56/ 56.

Amel defterleri soldan verilenlerin, öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin, büyük günah işlemede ısrar edenlerin ahirette ağır lanmaları böyle olacağı bildirilmektedir. Hani o kuşku ile karşıladıkları, Kur'an'ın haber verdiği, onların da inanmadığı gün geldi ve çattı. Onlar Allah'a ortak koşuyorlar ve O'nun bol şahitli gününe dair bilgileri umursamıyorlardı.⁴⁵⁶ Bu onlar için hazırlanmış olan ilk ikram karşılamadır karşılama böyle olunca gerisinde görecekları azabın şiddeti daha büyük olacağı anlaşılmaktadır.

2.1.15. Hakka İmandan Yüz Çeviren ve Servet Toplayıp Yığanlar

Kur'an'ın arzu ettiği ana hedeflerinden biri de, dünyada ahlakı temelleri sağlam adil ve ideal bir toplumu inşa etmektir. Bu toplumun inşasına mani olmak isteyenleri hakka imandan yüz çevirip servet toplayanlar olduğunu Kur'an bize bildirmektedir.

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ

“Semanın, maden solüsyonu gibi ve dağların atılmış renkli pamuk gibi olacağı günü hatırla.”⁴⁵⁷

İmandan yüz çevirip servet toplayıp yığanlar kendilerinden uzak olduğunu düşündükleri azabı kıyametin kopmasıyla birlikte ortaya çıkan gerçekleri görecekları, çünkü onlar hem tekrar dirilmeyi hem de karşılık görecekları ret ediyorlardı ama o gün çok yakındır ve gelmek üzeredir.⁴⁵⁸

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا

“Samimi bir dostun dostunu sormayacağı, o gün!”⁴⁵⁹

O vakit herkes kendi derdine düştüğü için başka kimsenin derdiyle ilgilenmeyecek yakın dostunun bile hallerini sormayacak⁴⁶⁰ aynı yaşam tarzını, aynı

⁴⁵⁶ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VII, 699.

⁴⁵⁷ K.K., Me'âric, 70/ 8-9.

⁴⁵⁸ Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 255, 256.

⁴⁵⁹ K.K., Me'âric, 70/ 10.

⁴⁶⁰ Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 257.

düşünceyi ve aynı sosyal yaşantıyı paylaşan samimi dostlar bile birbirlerini bırakıp kendi başlarının derdine düşeceklerdir.⁴⁶¹

يُبَصَّرُونَهُمْ يَوْمَ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِنَبِيٍّ وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤَيِّبُهَا وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ

“Birbirlerine gösterilirler. Günahkâr kimse ister ki, o günün azabından kurtulmak için oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini muhafaza edip barındıran bütün ailesini ve dünyada bulunanların tümünü fidye olarak versin de, kendisini kurtarsın.”⁴⁶²

Aslında o gün dostlar birbirinin gözü önünde olacak ama günün telaşından ve koşuşturmasından birbirlerini fark edemeyecekler. O zaman suçlu, günahkâr kimseler ne durumdadır; Onlar dehşetten kendini kaybetmiş, azaptan kurtulmak için her şeyini feda etmeye hazır, dünyada iken uğruna mücadele ettiği eşini, kardeşini, oğlunu, soyunu, sülalesini ne varsa hepsini tek kendisi azaptan kurtulsun diye fidye olarak vermek ister ama tabii ki bu mümkün olmaz.⁴⁶³ Bu istek karşısında verilen cevap cehennemden kavurucu sıcaklıktır.

كَلَّا إِنَّهَا لَأَطْفَالٌ لَشَائِقَةٍ

“Hayır, kuşkusuz derileri kavurup çıkararak alevli ateştir, cehennem.”⁴⁶⁴

Bu fidye verip dostlarını feda etme isteği bu şaşkınlıkların yaşanıyor olması esnasında onlara derileri kavurup soyan ateşin olduğu cehennemden bahsedilerek cehennemden çağırmasından bahisle şöyle denilmektedir.

تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى وَجَمَعَ فَأَوْعَى

“O, (hakka) sırt döneni ve (imandan) yüz çevireni; servet toplayıp yığını kendine çağırır.”⁴⁶⁵

⁴⁶¹ Bayraktar Bayraklı *a.g.e.*, XIX, 579.

⁴⁶² K.K., Me’âric,70/ 11-14.

⁴⁶³ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VIII, 279.

⁴⁶⁴ K.K., Me’âric,70/ 15-16.

⁴⁶⁵ K.K., Me’âric,70/ 17-18.

“Servet toplayıp yığan” Tûl-i emel peşinde koşup, malından Allah için harcaması gerekeni harcamayıp, zekâtını vermeyen ve mali sorumluluğunu yerine getirmeyen kimse cehennemın davetlisi olmuş ve bu davranışta bulunanlar kınanmıştır.⁴⁶⁶

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ - الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ

“İnsanları arkadan çekiştirerek, kaş göz işaretiyle alay eden ve mal toplayıp onu durmadan sayan kişinin vay haline”⁴⁶⁷

Ekonomik ve sosyal statülerindeki fark nedeniyle başkalarını hakir ve zelil etmeyi adet haline getiren,⁴⁶⁸ gıybet edip koğuculuk yaparak dostların arasını açan, kişinin kusurlarını araştırarak onları açığa çıkarmaya çalışanlara,⁴⁶⁹ mal toplayıp cimrilik yaparak maddeye tapanlara yazıklar olsun,⁴⁷⁰ Çünkü onlar:

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ

“O, malının, kendisini ebedileştirdiğini sanır.”⁴⁷¹

İnsanları aşağılayan, ayıplayan, malını Allah yolunda harcamayan biriktirdiği malın kendisini dünyada ebedi olarak yaşatacağını bu imkânları vereni unutarak bunların kendisinden ölümü uzaklaştıracağını yani hiç ölmeyeceğini zanneder.⁴⁷²

Bu düşüncelerle oyalanan insan gün gelip dünyadan ayrılacak ve yukarda sayılan cürümlerden dolayı cezalandırılacak ve bu ceza düşünemediği şekilde ağır ve elem verici olacak oda hutameye atılmak olacaktır.

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ وَمَا أَدْرِ بِكَ مَا الْحُطَمَةُ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ

⁴⁶⁶ Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 265.

⁴⁶⁷ K.K., Hümeze, 104/ 1-2.

⁴⁶⁸ Mevdûdî, *a.g.e.*, VII, 233.

⁴⁶⁹ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 617.

⁴⁷⁰ Mevdûdî, *a.g.e.*, VII, 234.

⁴⁷¹ K.K., Hümeze, 104/ 3.

⁴⁷² Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 621.

“Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu sen ne bileceksin O, Allah'ın, kalplere işleyen tutuşturulmuş ateşidir. Kuşkusuz uzatılmış direkler arasında (bağlı oldukları halde) ateş onların üzerine kapatılacaktır.”⁴⁷³

İşte o kimse malının kendisini ebedi yaşatacağını sanmasın, malı kendisine fayda vermeyecek onu kurtaramayacak ve Allah'ın kavurucu, yok edici ateşine,⁴⁷⁴ içine düşen herkesi, un ufak eden, kırıp geçiren cehenneme atılacak.⁴⁷⁵ Cehennemlikler dikilmiş direklere bağlı oldukları halde azap göreceklerdir.

İnsanın mal edinmeye aşırı derecede istekli olması, onun dünyaya olan aşırı sevgisinden ve buna dayalı olarak ortaya çıkan ebedilik arzusundan kaynaklanmaktadır.⁴⁷⁶ Dünyada malına ve mülküne, güç ve iktidarına güvenenler, güvendikleri şeylerin kendilerine fayda vermeyeceğini görecekler, sanki bu dünyada ebedi kalacaklarmış gibi mal yığıp sahip olduğu mal ve servetten dolayı kibre kapılarak kirlenen, insanlarla alay eden onları küçük görenlerin cehennem ehli oldukları ve varacakları yerin yüreklere işleyen Allah'ın ateşi olduğu belirtilmektedir.⁴⁷⁷ Hayatı nereden nasıl kazanıldığına bakmaksızın mal biriktirmek ve onu hevasına göre harcamaktan ibaret zannederek şeref ve izzeti servet elde edilebileceği vehmine kapılmakta, hatta malı azalırca öleceğini sanıyor. İşte bundan dolayı malı canlı kalabilmenin gereği sandığı için, malını hiç noksanlaştırmama ve onu daima artırma gayretine düşenlerin hüsranda olacağını Kur'an' bildirilmektedir.⁴⁷⁸

2.1.16. Büyüklük Taslayıp Dönüp Gidenler

Kıyamet koptuğunda, büyüklük taslayıp arkasını dönüp gidenlerin, namaz kılmayanların, yoksulu yedirmeyenlerin ve ceza gününü yalanlayanların Allah'ın azabının ne kadar şiddetli olduğunu görecekleri Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır:

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ

⁴⁷³ K.K., Hümeze, 104/ 4-9.

⁴⁷⁴ Taberî, a.g.e., XXIV, 622.

⁴⁷⁵ Râzî, a.g.e., XXIX, 94.

⁴⁷⁶ Ali Şimşek, Hümeze Suresi'nde Ahlâkî Yozlaşma Unsurları, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Say.43, 2015, s.247.

⁴⁷⁷ Bayraktar Bayraklı, a.g.e., XXI, 353.

⁴⁷⁸ Râzî, a.g.e., XXIX, 93.

“Kâfirler için hiç kolay olmayacak gün, sûr'a üfürüldüğü zaman var ya; işte o çetin bir gündür.”⁴⁷⁹

Sûr'a üfürüldüğü gün kıyamet günü, Kitaplarını soldan alarak, hesap konusunda endişe içinde olan inkârcıların yüzleri karacak,⁴⁸⁰ hüzünlü ve mutsuz olacaklar kendilerini bekleyen zorluğun geçte olsa artık farkına varılmıştır zira o gün Allah'tan başka her şey yok olacaktır.⁴⁸¹ O günün dehşeti kıyametin kopması çok şiddetli olacak, Kur'an kıyamet gününün şiddetini ve dehşetini şöyle ifade etmektedir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ

“Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Zira kıyametin sarsıntısı müthiş bir şeydir”⁴⁸²

يَوْمَ تَرُؤْنَهَا نَذْلُ كُلِّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ

“Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiği çocuğu unuttur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir”⁴⁸³

Kıyamet sarsıntısının sıradan bir olay olmadığı, insanlar normal zamanda vazgeçmeleri mümkün olmayan şeylerden vaz geçecek daha doğrusu akıllarına bile getiremeyecekleri bir duruma şahit olan kâfirlerin psikolojik bir yıkıma uğrayacakları, Kur'an'da anlatılmaktadır.

ذُرِّيٍّ وَمَنْ خَلَقْتُ وَجِيدًا وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا وَبَيِّنَ شُهُودًا وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا

“Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi bana bırak”⁴⁸⁴

⁴⁷⁹ K.K., Müddessir, 74/ 8-10.

⁴⁸⁰ Râzî, a.g.e., XXX, 196.

⁴⁸¹ K.K., Zümer, 39/ 68.

⁴⁸² K.K., Hac, 22/ 1.

⁴⁸³ K.K., Hac, 22/ 2.

⁴⁸⁴ K.K., Müddessir, 74/ 11-14

Büyüklik taslayan, ayetlerimiz okunduğunda dönüp giden, malının kendisini ebedileştireceğini sanan, annesinin karnında hiçbir şey olmadığı halde tek başına yarattığım yoktan var ettiğim şu adamı bana bırak. Onun hesabı bende,⁴⁸⁵ Ondan intikam almaya ben yeterim. Beni onunla tek başıma bırak,⁴⁸⁶ denmektedir.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا وَبَيْنَ شُهُودًا

“ Kendisine geniş bir servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim”⁴⁸⁷

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ

“Önüne nimetleri serdikçe serdiğim, arkasından daha fazla vermeme bekleyen kişiyi!”⁴⁸⁸

كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا

“(Daha fazla vermek mi?) Asla! Çünkü o bizim ayetlerimize karşı inatla direnmektedir.”⁴⁸⁹

سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا

“Ben de onu sarp bir yokuşa süreceğim!”⁴⁹⁰

Burada bahsedilen kişinin Velid b. Muğire olduğu söylenmektedir. Allah ona bol miktarda mal ve evlatlar vermiş imkân vermiş fakat buna rağmen o doymamış kanaat etmemiş verilenlerin daha da artırılmasını aç gözlülükle istemeye devam etmiştir.⁴⁹¹ Burada bahsedilen her ne kadar Velîd ise de ismi açık olarak zikredilmemekte çünkü mesaj bütün çağlarda yaşayan tüm bu tip insanlardır.

⁴⁸⁵ Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 421.

⁴⁸⁶ Râzî, *a.g.e.*, XXX, 197.

⁴⁸⁷ K.K., Müddessir, 74/ 12-13.

⁴⁸⁸ K.K., Müddessir, 74/ 14-15.

⁴⁸⁹ K.K., Müddessir, 74/ 16.

⁴⁹⁰ K.K., Müddessir, 74/ 17.

⁴⁹¹ Râzî, *a.g.e.*, XXX/199, Taberî, *a.g.e.*, XXIII/427, Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 516-517.

Allah'ın âyetlerini ve peygamberini inkâr etmekte inatçılığa devam eden kimsenin ümit ettiği şeyler gerçekleşmeyecek, umduğunu bulamayacak dünyada olduğu gibi orada da malı ve evlatları sayesinde işi düz gitmeyeceğini Yüce Allah onu sarp yokuşa sardıracağını buyurarak, hiç rahat bulamayacağı çetin bir azaba uğratacak.⁴⁹² Ona kendisinin güç yetiremeyeceği çok ağır bir azap yükleyerek, sert bir yoldan dağa turmanan ve gücü zayıflayan bir kimse gibi güç yetiremeyeceği bir azaba maruz bırakılacağı belirtilmektedir.⁴⁹³

فَقِيلَ كَيْفَ قَدَّرَ إِنَّهُ فَكَرَّ وَقَدَّرَ ثُمَّ قِيلَ كَيْفَ قَدَّرَ ثُمَّ نَظَرَ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ

“Çünkü o, düşündü taşındı, ölçtü biçti. Kahrolası, ne biçim ölçtü biçti! Sonra kahrolası ne biçim ölçtü biçti! Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda, kibrini yenemeyip sırt çevirdi de: Bu dedi, olsa olsa eskilerden nakledilmiş bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil.”⁴⁹⁴

Kur'an'a ve onun getirdiği hakikatlere inanmamak için direnmeye ve bahane bulmaya devam eden insan tipi önce anlamak için iki kez ölçüp biçen ama daha sonra reddetmek ve inkâr etmek için plan kurup böbürlenerek Kur'an insan sözüdür deyip sırtını çevirip gideninin cehennemle cezalandırılacağı belirtilmektedir.⁴⁹⁵

Allah, bu tip insanları sakar denilen insanın derisini yakıp kavurarak simsiyah eden cehenneme sokacağını şöyle buyurmaktadır:

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ لَوَاحِئُهُ لِلْبَشَرِ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ

“Ben onu sakara sokacağım. Sen bilir misin sakar nedir? Bitirir ama yok olmaya da bırakmaz; İnsanları kavurur. Orada on dokuz görevli vardır.”⁴⁹⁶

Yukarda sıfatları ve davranışları zikredilen kimseler cehennemlikler olduğu ve onların Sakar'a sokulacağı anlaşılmaktadır. Sakar öyle bir cehennemdir ki kişide hiçbir

⁴⁹² Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 427.

⁴⁹³ M. Mahmut Hicâzî, *Furkan Tefsiri*, Çev. Mehmet Keskin, İlim Yay., İstanbul, VI, 382.

⁴⁹⁴ K.K., Müddessir, 74/ 18-25.

⁴⁹⁵ Taberî, *a.g.e.*, XXIII, 431, Râzî, *a.g.e.* XXX, 200.

⁴⁹⁶ K.K., Müddessir, 74/ 26-30.

şey bırakmayan, yandıkça tekraren yenileyip inşa ederek, daha şiddetli biçimde, onları yeniden yakmaktan da geri durmayan bir ceza yeridir. İşte Kur'an insan sözüdür deyip böbürlenip yüz çevirenin durumunun hep böyle sürüp gideceği Kur'an'da açıklanmaktadır.⁴⁹⁷

Orada sakarda olanlara, dünyada adam yerine koymadıkları horladıkları yerlerinden yurtlarından ettikleri, dünyada yaşadıkları coğrafyanın kaynaklarını sömürdükleri müminlerin onlara orada olmalarının sebebini soracaklarını Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır:

مَا سَأَلَكُمْ فِي سَعَرَ

“Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir.”⁴⁹⁸

Yani sizi sakar cehennemine sokan suç nedir hangi sebepten dolayı buradasınız diye sorarlar işte bundan sonra onların itirafları başlar şöyle ki; Bu azabın dört sebepten olduğunu belirtirler:⁴⁹⁹

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ

“Biz namaz kılanlardan değildik;”⁵⁰⁰

Yani Allah'a, Resulüne ve kitabına inananların ilk olarak yerine getirmeleri gereken hakkı yerine getirenlerden değildik.⁵⁰¹

وَلَمْ نَكُ نَطْعُمُ الْمَسْكِينِ

“Yoksulu doyurmuyorduk;”⁵⁰².

وَكُنَّا نَحُوضُ مَعَ الْخَائِصِينَ

⁴⁹⁷ Râzî, *a.g.e.*, XXX, 202.

⁴⁹⁸ K.K., Müddessir, 74/ 42.

⁴⁹⁹ Râzî, *a.g.e.* XXX, 211.

⁵⁰⁰ K.K., Müddessir, 74/ 43.

⁵⁰¹ Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 523.

⁵⁰² K.K., Müddessir, 74/ 44.

“(Günaha) dalanlarla birlikte biz de dalıyorduk,”⁵⁰³

Burada bahsedilen cehennemliklerin durumu, imanı hafife almaları, inanılan şeylere saygısızlık yapıp, işi oyun ve eğlence sanmalarındır.⁵⁰⁴ Boş sözlere boş fikirlere dalıp, insanlığın hayrına iş yapmayanların peşinden koşup onlarla birlikte faydalı şeyler yapmaktan uzaklaşıp şerre yaklaşmaları orada verdikleri cevaba göre sakâr’a düşmelerinin sebeplerin olduğu belirtilmektedir.

وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ

“Din gününü de asılsız sayıyorduk.”⁵⁰⁵

İnsan hayatının dünya ile sınırlı olduğunu iddia edip, “ namaz kılmaz, yoksulun karnını doyurmaz, batılın peşine düşüp tabi olarak ileri geri konuşarak, hesap gününün gelmeyeceğini sanıyorduk ki;

حَتَّىٰ آتَيْنَا النَّاقِينَ

“Sonunda bize ölüm geldi çattı.”⁵⁰⁶

Yani ölünceye kadar kendi bildikleri yanlışlarda ısrar edip durmaları⁵⁰⁷ fakat bütün kuşkuları dağıtan, bütün şüphelere son veren, artık ne pişmanlığın ne de tövbenin fayda vermeyeceği işin kestirip atılacağı gün gelmiş ve çatmıştır işte yukarda sayılanlardan dolayı sekar’a atıldık diyecekleri Kur’an âyetlerinden anlaşılmaktadır.

2.1.17. Günahkârlar (Sapkınlar)

Cehennemliklerin hemen hemen hepsinde sapıklık ve günahkârlık mevcut olan bir özelliktir, fakat mutaffifin suresinde anlatılmaya çalışılan ve cehennemle tehdit edilen bir grup kâfirin günahkârlar olarak vasıflandırılmasından dolayı bu kısmın bu

⁵⁰³ K.K., Müddessir, 74/ 45.

⁵⁰⁴ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VIII, 370.

⁵⁰⁵ K.K., Müddessir, 74/ 46.

⁵⁰⁶ K.K., Müddessir, 74/ 47.

⁵⁰⁷ Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 523.

başlık altında anlatılması uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu konu Kur'an'da şöyle geçmektedir:

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ

“Doğrusu şudur ki, günaha düşenlerin yazısı şüphesiz siccîndedir.”⁵⁰⁸

Bu durum kâfirlerin, günahkâr sapkınların zannettikleri gibi değil onlar ölmeyeceklerini, ölüp tekrar diriltilmeyeceklerini, diriltilip hesaba çekilmeyeceklerinin yanlışlığı içinde olduklarından yaptıklarının yanlarına kar kalacağını sanıyorlardı fakat durum elbette onların sandıkları gibi değil; Durum sandıklarının aksinedir onların bütün amelleri, yapmaması gerektiği halde yaptıkları, yapması gerektiği halde yapmadıkları⁵⁰⁹ ve yapıp ettiklerine ait sicilleri⁵¹⁰ kaydedilip amel defterleri siccîn'de muhafaza edilmekte olduğu bildirilmektedir.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينَ كِتَابٌ مَرْقُومٌ

“Bilir misin, siccîn nedir? O amellerin, kaydedilmiş olduğu bir defterdir.”⁵¹¹

Siccîn nedir sorusunun cevabını yine Yüce Allah siccîn'in yazılı bir kitap olduğunu beyan etmektedir.⁵¹² Gerek ayetlerin bağlamı, gerekse müfessirlerin izahları dikkate alındığında siccîn günahkârların her türlü faaliyetlerin not edildiği bir zabıt olduğu anlaşılmalı beraber bu kelime ahiretle alakalı olduğundan müşâbih kelimelerdendir gerçek manasını en iyi Allah bilir.⁵¹³ İşte her şeyin kayıt altına alındığına ve hiçbir ayrıntının bile es geçilmediği ifade edilmektedir.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

“Gerçeği yalan sayanların o gün vay haline!”⁵¹⁴

⁵⁰⁸ K.K., Mütaffifin, 83/ 7.

⁵⁰⁹ Taberî, a.g.e., XXIV, 193.

⁵¹⁰ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., V, 575.

⁵¹¹ K.K., Mütaffifin, 83/ 8,9.

⁵¹² Ragıp el-İsfehânî, a.g.e., “Siccîn”, s.231.

⁵¹³ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., V, 576.

⁵¹⁴ K.K., Mütaffifin, 83/10.

İnsanların yaptıklarının karşılığını görecekleri yevmi kıyameti yalanlayanların vay haline, onlar işledikleri günahlardan dolayı çok pişmanlık duyacaklardır.⁵¹⁵

وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ الَّذِينَ يُكْذِبُونَ بَيِّنَاتٍ مِنَ الدِّينِ

“O kimseler yargı gününü asılsız sayarlardandılar. Oysa o günü, haddi aşmış günahkârlardan başkası inkâr etmez.”⁵¹⁶

Allah’ın emirlerine karşı gelen, kendi için çizilmiş sınırı aşmış olan, , insan olarak ulaşamayacağı tûli emeller peşinde koşarak hak ve hakikati inkâr edip sapkın düşüncelerin içinde boğulan, yaratana karşı günah işleyenler yalanlar.⁵¹⁷

إِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

“Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, eskilerin masalları der.”⁵¹⁸

Günaha düşkün sapkınlara Allah’ın ayetleri okunduğu zaman hakaret ederek bunlar “eskilerin masalları”, “eskilerin efsanelerinden kopya edilerek bize aktarılıyor” diyecekler ayetlerde geçen ifadelerden anlaşılmaktadır.⁵¹⁹

Bu cehennemlik tiplerin üç türlü kapsayıcı eyleminden bahsedilmektedir:

1-İnanç konularında haddi aşarlar Yüce Allah’ın Kur’an’da beyan ettiği hakikatleri inkâr ederek hak yoldan saparlar.⁵²⁰

2-Günaha düşkün olurlar bundan dolayı sürekli günah işlerler.⁵²¹

3-Allah’ın ayetleri okunduğunda bunlar eskilerin masalları diyerek Allah’ı, Peygamberi, Kitabı ret ve inkâr ederler.

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

⁵¹⁵ Taberi, a.g.e., XXIV, 198.

⁵¹⁶ K.K., Mütaffifîn, 83/ 11,12.

⁵¹⁷ Taberi, a.g.e., XXIV, 198, 199.

⁵¹⁸ K.K., Mütaffifîn, 83/ 13.

⁵¹⁹ Taberi, a.g.e., XXIV, 199.

⁵²⁰ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., V, 576.

⁵²¹ Râzî, a.g.e., XXXI, 95.

“Gerçek şudur ki, yapıp ettikleri kalplerini kaplayıp karartmıştır.”⁵²²

Sapkınların işledikleri günahlar kalplerini kuşatarak paslandıracağı ve bu paslanmadan dolayı kalplerinin manen iflas edeceği bildirilmektedir. Bu eylemlerde bulunan kişinin cehenneme sürükleneceği ifade edilmektedir.⁵²³

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَخْجُونَ

“Ve gerçekten onlar, o gün kuşkusuz Rablerinden yoksun kalacaklardır.”⁵²⁴

Bu insanların dünyadaki söylem ve eylemlerinden dolayı Rablerinden mahrum kalacaklardır.⁵²⁵

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ

“Artık onlar kesinlikle cehenneme gireceklerdir. Ardından da onlara, İşte inkâr etmiş olduğunuz cehennem budur denilecektir.”⁵²⁶

Sonra o sapkınlar, din gününü yalanlayan günahkârlardır, Allah’ın ayetlerine eskilerin efsaneleri diyenler cehenneme sürüklenecekler onlara işte dünyada iken olmayacağını iddia ettiğiniz yalanladığınız azap budur işte şimdi karşılaşacağınızı ummadığınız azap karşınıza çıktı buradan kurtulamazsınız o halde tadın denilecektir.⁵²⁷

2.1.18. Faiz Yiyenler

Faiz alıp verenler, faiz yiyenler, yedirenler Kur’an’da hem kınanmış hem de cehenneme atılmakla tehdit edilerek özellikle iman edenler faiz yememeleri konusunda uyarılarak faizciliğin insanı cehenneme sürükleyen bir günah olduğu anlatılmıştır; Bununla beraber faizin niteliği konusunda çeşitli tartışmalar da yapılmamış değil, kimine göre bahsedilen tefeci usulde olan faizdir bu günkü ekonomik sistemde uygulanan faizi kapsamaz örneğin Mustafa Öztürk yazmış olduğu mealde Âl-i imran

⁵²² K.K., Mütaffifin, 83/ 14.

⁵²³ Taberî, a.g.e., XXIV/ 199.

⁵²⁴ K.K., Mütaffifin, 83/ 15.

⁵²⁵ Taberî, a.g.e., XXIV, 204.

⁵²⁶ K.K., Mütaffifin, 83/ 16, 17.

⁵²⁷ Taberî, a.g.e., XXIV, 206.

130. ayetine, tefecilik yapmayın şeklindeki meali tercih etmiştir.⁵²⁸ Kimine göre ise bu uygulamaların hepsini kapsar hangi görüş olursa olsun gerçek şu ki faizcilik yasak ve faiz haramdır faizcilik yapanlarda günahkârdır.

Çünkü faiz konusunda Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey inananlar kat kat faiz yemeyin. Allah'tan korkunuz ki selamete ulaşasınız.”⁵²⁹ Faiz diye açıklanan ribâ ana mal üzerine yapılan artıştır.”⁵³⁰

Bu ayetin tefsirinde Taberî, cahiliye devrinde birbirinizden misliyle faiz elde ettiğiniz gibi mü'min olduktan sonra da eski alışkanlıklarınızı depreştirerek faizcilik yapmayın şeklinde açıklamıştır.⁵³¹ Çünkü faizcilik yapanlar kazanmamışlardır. Kazançlarını artırmaktan başka bir şey idrak edemeyecek kadar sahip olma arzusuna kapılarak paraya karşı zaafını artırır⁵³² ki bu da toplumsal dengeyi bozan bir felaket olarak ortaya çıkar ve denge bozulur huzursuzluklar başlar faizle malını artıracığını sanır hâlbuki Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَا لِيَرْبُؤَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

“İnsanların malları içinde fazlalaşsın diye faizli ödünç verdikleriniz Allah indinde çoğalmaz. Allah (cc.)'un hoşnutluğunu istemek için verdiğiniz zekâta gelince, işte (manevi kârlarını) misliyle arttıranlar onu verenlerdir.”⁵³³

İbni Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre, Allah Resulü şöyle buyurmaktadır: “Faiz aracılığıyla mal artıran hiçbir kimse yoktur ki, sonunda kazancı eksilmeye dönüşmemiş olsun.”⁵³⁴

⁵²⁸ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s.101.

⁵²⁹ K.K., Âl-i imrân, 2/ 130.

⁵³⁰ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Ribâ”, s.193.

⁵³¹ Taberî, *a.g.e.*, IV, 49.

⁵³² Mevdûdî, *a.g.e.*, I, 293.

⁵³³ K.K., Rûm, 30/ 39.

⁵³⁴ DİB, *Hadislerle İslam*, Serlevha hadisler, s.250, İM.2279, İbn Mace, Ticaret, 58.

Ayetten ve Hadisi Şeriften de anlaşılacağı üzere faiz iyi bir davranış değildir ve bundan kaçınmak gerekir. Zira Yüce Allah faiz yiyenlerin akıbeti hakkında şöyle buyurmaktadır:

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ
الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Faiz yiyenler sadece şeytanın çarparak Şaşkınlığı kimse gibi kalkarlar. Bunun nedeni onların, faizde alış veriş gibidir demeleridir. Hâlbuki Allah alış verişi helâl, faizi ise haram kılmıştır. Bundan sonra kime Allah’tan bir nasihat erişir de faiz ve faizcilikten cayarsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah’a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe yönelirse devamlı kalmak üzere cehenneme gönderileceklerdir.”⁵³⁵

Faizle muamele yapanlar, alanlar, verenler yapmış oldukları faizcilik eyleminden dolayı kabirlerinden şeytan çarpmış gibi sanki sara hastası olan birinin kendini yerden yere vurarak kalktığı gibi kalkarlar.⁵³⁶ Buradaki kalkışın diriliş günündeki kalkış olduğunu söyleyenler olduğu gibi bununla beraber bunun dünyadaki davranışlar ile ilgili olduğunu söyleyenler vardır. Öztürk buraya “kazanç hırsından dolayı şeytan çarpmış, delirmiş gibi hareket ederler”⁵³⁷ Kutup “şeytan tarafından çarpılmış kimseler gibi ayağa kalkarlar”⁵³⁸ şeklinde meal yapmışlardır. Faizcilik yapanlar zihinlerinde kurguladıkları yanlış düşüncelere dayanarak geliştirdikleri yanlış teoriyle alış veriş ve faiz arasındaki bariz farkı görmeyip alış verişte faiz gibidir diyerek faiz bataklığına dalmalarından dolayı cehenneme girecekler ve orada ebedi olarak kalacakları Kur’an’da ifade edilmektedir.

2.1.19. İşkence Yapanlar

İşkence, ister fiziksel olsun ister ruhsal, incitmek, acı çektirmek, sıkıştırmak, genel anlamıyla bir canlıya maddi ve manevi olarak yapılan ve canlıya acı ve ıstırap veren muamelelerdir.⁵³⁹ Günümüzde de bir insanlık suçu olarak görülen, dünya

⁵³⁵ K.K., Bakara, 2/ 275.

⁵³⁶ Taberî, a.g.e., V, 37.

⁵³⁷ Mustafa Öztürk, a.g.e., s.82.

⁵³⁸ Seyyid Kutup, a.g.e., I, 480.

⁵³⁹ Şamil Dağcı, “İşkence”, *DİA*, XXIII, 429.

otoriteleri tarafından da yasaklandığı söylenip fakat bazı hâkim otoriteler tarafından özellikle insanlara uygulanan işkencenin geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu gün olduğu gibi tarihin çeşitli evrelerinde bir takım güçlü toplumlar tarafından uygulandığı bilinen bir gerçektir. Kur'an'da da peygamberlere ve inananlara uygulandığı bilgisi verilmektedir.

Burada meseleyi ashabü'l-uhdûd örneğiyle ele almaya çalışacağız. Özelinde bu örnek genelinde ise insanlığın tüm geçmişinde, bugününde ve geleceğindeki var olan ya da olacak olan topyekûn işkencecileri kapsayacak bir hadisedir. Kur'an'ı Kerimde bu işkenceci guruptan şöyle bahsedilmektedir:

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ قَتِلَ أَصْحَابُ الْأَخْذُودِ النَّارِ ذَاتِ الْوُفُودِ

“Burçlarla dolu göğe yemin olsun ki, vaat edilmiş güne, şahitlik edene ve edilene ki, O çukurları, alevli yanan ateş çukurlarını kazanlar heba olmuşlardır”⁵⁴⁰

Bu âyetlerde bir takım şeylere yeminle başlayarak sözün ne kadar kuvvetli bir söz olduğunu gösteriyor ve inananları imanları sebebiyle ateş dolu çukurlara atarak yakan yanmaların bakarak yapmış oldukları işkenceleri izleyen zalimler kınanarak ve hak etmiş oldukları karşılığı görecekleri belirtilmektedir.⁵⁴¹ İşkenceci kâfirlerin ne yaptıklarını ise Kur'an şöyle ifade etmektedir:

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ

“Hani onlar o sırada ateşin başında yerleşmişler, mü'minlere yaptıklarını izliyorlardı.”⁵⁴²

Müslümanlara işkence yaptıkları yetmezmiş gibi birde yakmış oldukları ateşte onların nasıl yandıklarını, işkence anında neler çektiklerini izliyorlar,⁵⁴³ yapmış oldukları işkenceden zevk alıyorlardı, yaptıklarını zalimce seyrediyor ve eğleniyorlardı.

⁵⁴⁰ K.K., Bürûc, 85/ 1-5.

⁵⁴¹ Hayrettin Karaman vd., a.g.e., V, 591.

⁵⁴² K.K., Bürûc, 85 /6-7.

⁵⁴³ Taberî, a.g.e., XXIV, 279.

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنَّا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ نُنَّمِ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلْحَرِيقِ

“Göklerin ve yerin sahibi olan, aziz, övgüye layık Allah’a iman ettikleri için, , yalnızca bunun için inananlardan oç aldılar. Allah her şeye şahittir.”⁵⁴⁴

İşkenceci kâfirler, Müminleri dininden döndürmek ve övülmeye, tapılmaya layık tek varlık olan Allah’a iman etmelerini engellemek için, çukurlar kazdırıp içlerine ateşler yakıp inananları oraya atıyorlardı. İşkencecilerin yaptıklarının karşılığını alacakları Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir:⁵⁴⁵

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ

“İnanan kadınlara ve inanan erkeklere işkence yapıp daha sonra da tövbe etmeyenleri yakıcı cehennem azabı beklemektedir.”⁵⁴⁶

Mümin erkeklere ve kadınlara hendekler kazdırarak içlerinde ateş yaktırıp işkence ve zulüm yaparak inananları dinlerinden döndürme fitnesine sürükleyerek bu yaptıkları kötülükte ısrar edipte tövbe etmeyi terk edenler için cehennem azabı vardır, onlar cehennem ehliendir ve mahvedici bir azabın onları beklediğini Kur’an haber vermektedir.⁵⁴⁷

2.1.20. Cimrilik Edip Kendini Müstağni Sayan Kimseler

İslam dini cimrilik yapmayı ve insanların mal sevgisinden dolayı kendisini Allah’tan müstağni saymasını tasvip etmez bilakis cömertlik yapmayı ve nimeti verene karşı şükretmeyi tavsiye eder, cimrilik yapıp kendini müstağni sayanları ise kınayarak azabın en şiddetlisi ile tehdit eder. Leyl suresinde Allah yolunda harcayanları, İslam’ı ve kitabı tasdik edenlere Hakkın rızası olan amelleri işleyerek cennete ulaşma hedefini

⁵⁴⁴ K.K., Bürûc, 85/ 8-10.

⁵⁴⁵ Taberî, a.g.e., XXIV, 279, 280.

⁵⁴⁶ K.K., Bürûc, 85/ 11.

⁵⁴⁷ Taberî, a.g.e., XXIV, 281.

kolaylaştıracağı beyanından sonra,⁵⁴⁸ cimrilerin, kendini müstağni sayanların, İslam'ı tasdik etmeyenlerin durumlarından şöyle bahsedilmektedir:

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ - وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ

“Kim kendisini müstağni sayarak cimrilik ederse, kendisiyle yetinirse;” Güzel karşılığı da yalan sayarsa;⁵⁴⁹ Kim elinde bulunan maldan dolayı cimrilik yaparsa, kendisini her şeyden müstağni sayarak fazla olan malını paylaşmayıp, İslam'ı ve Kur'an'ı yalanlarsa;

فَسَنِيْسِرُهُ الْغُسْرَىٰ

“Biz onu zora sokarız.”⁵⁵⁰ Yani İslam'ın yönelttiği yolu kabul etmeyerek yanlış davranışlarında ısrar edip hakka ve hakikate yönelmemesi, bu süre bağlamında ise cimriliği, kendini müstağni saymayı ve kelamın iyisine tabi olmamayı sürdürmesi sonucunda, Allah ondan hidayete iletme yardımını çekerek o kişiyi bi başına bırakması işte o kimsenin zora sokulması olduğu ifade edilmektedir.⁵⁵¹

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ

“Kabir çukuruna düştüğü anda da malı hiçbir yarar sağlamaz.”⁵⁵²

Eli sıkılık eden kendisini müstağni olarak sayıp Yüce Allah'a ihtiyacı yokmuş gibi davranan cimriliği sebebiyle vermediği onu Allah'ın yolundan uzaklaştıran malı o kimse helak olduğu ya da ölüp kabir çukuruna düştüğü zaman o çok güvendiği malı ona fayda vermeyeceği belirtilmektedir.⁵⁵³

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ

⁵⁴⁸ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 466.

⁵⁴⁹ *K.K.*, Leyl, 92/ 8-9.

⁵⁵⁰ *K.K.*, Leyl, 92/ 10.

⁵⁵¹ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, V, 634.

⁵⁵² *K.K.*, Leyl, 92/ 11.

⁵⁵³ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 474.

“Doğru yolu işaret etmek bize aittir. Kuşkusuz ahiret de dünya da bizimdir.”⁵⁵⁴

Hak ile batılı, isyan ve itaati birbirinden ayırt etmek âlemlerin Rabbi Allaha aittir. Allah, peygamber ve kitap göndermek sebebiyle doğru ve yanlış yollarını, iyi ve kötüyü açıklamaktadır. Bütün âlemde her ne varsa hepsi Allah’ındır. Allah’u Teâlâ’nın insanlara vermiş olduğu hidayet sayesinde doğruyu bulmaları veya dalaletle düşüp sapmaları Allah’a zarar veya fayda veremez, aksine bu zarar ve faydalar insanlar içindir.⁵⁵⁵

فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى

“Böylelikle alevli yanan bir ateşe karşı sizi uyarıyorum.”⁵⁵⁶

Yüce Allah, cimrilik ederek Allah’a ihtiyacı yokmuş gibi davranan bedbaht kimselere soracak; Ey insanlar ben sizi daha önce elem verici bir azabı olan cehenneme karşılık uyarılmıştım. Dünya hayatında daha fırsat elinizdeyken, iş işten geçmeden rabbinize isyan ve inkârdan kaçınmın, aksi takdirde ahirette ateşe girersiniz çünkü oraya gireceklerin sebebi rabbe isyan ve gönderdiği peygamberi yalanlamaktır.⁵⁵⁷

لَا يَصْلِيهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى

“O cehennem ateşine ancak gerçeği yalan sayıp sırt çeviren asi kişi girer.”⁵⁵⁸

O cehenneme Allah’ın ayetlerini yalan sayanların, emirlerine sırt dönüp yanlış yolda giden, cimri ve kendini müstağni sayan kimseler gireceği bildirilmektedir.

2.1.21. Namaz Kılanı Engelleyen kimseler

İnsanları inançları gereği yaptıkları ibadetlerden alı koymak onu engellemek Kur’an’da tasvip edilmeyen bir davranıştır. Müslümanları namaz ibadetinden nehy

⁵⁵⁴ K.K., Leyl, 92/ 12-13.

⁵⁵⁵ Râzî, a.g.e., XXXI, 203.

⁵⁵⁶ K.K., Leyl, 92/ 14.

⁵⁵⁷ Taberî, a.g.e., XXIV, 476.

⁵⁵⁸ K.K., Leyl, 92/ 15-16.

edenler için ileride açıklanacak ayetler ilahi korkutma ve tehdittir. Böyle bir davranışta bulunanın akıbeti Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُنْهَعِبُ إِذَا صَلَّى

"Gördün mü, namaz kılan kulu engelleyen o adamı"⁵⁵⁹

Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu ayetler Ebu cehil hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir.⁵⁶⁰

Ebû Cehil, Peygamberimiz için Kâbe'de namaz kıldığını görürse boynuna basacağını söylemesi üzerine inen ayeti Kerime'de "insanları hak dine çağıran kulu (Muhammed'i) engellemeye çalışsan (Ebû cehil'i) gördün mü, ona ne demeli":

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ أَوْ أَمَرَ بِالْقَوَىٰ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ

"Ne dersin, ya o doğru yol üzere ise; ya da Allah'tan korkmayı emrediyorsa! Anladın mı, ya o namaz kılanı engelleyen hakkı inkâr ediyor, yüz çeviriyorsa, o her şeyi Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?"⁵⁶¹

Bu engeli yapan kişi, şayet engellediği kişi doğru yolda ise ve engelleyeni doğru yola, hidayete, Allah'tan korkmaya ve azabından çekinmesini emrediyor ise, buna rağmen Peygambere gönderilen gerçeği yalanlıyor bu davranışını Allah'ın görmediğini, bilmediğini mi sanıyor onu kısıkvrak yakalamasından korkmuyor mu?⁵⁶²

Buradaki ifadeler Ebû Cehil'in davranışlarına bir eleştiri olsa da genel anlamda bütün çağlardaki aynı düşünceyi taşıyanları kapsadığı şeklinde anlamak daha uygun olacaktır. Ayetlerin içermiş olduğu manalar dikkate alındığında belli bir şahsın ötesinde bütün devirlerde dini savunan insanları hak ve adalete davet edenleri engelleyen bütün zorbaları kapsamaktadır. Çünkü sorumluluk bilinci içerisinde Yüce yaratıcıya saygılı olmayı söyleyeni ibadetten dinin emirlerini yerine getirmekten men etmenin yanlış ve haksız bir tutum olduğu anlatılmaktadır. Bu tutum ve davranışın asla cezasız

⁵⁵⁹ K.K., Alak, 96/ 9-10.

⁵⁶⁰ Taberî, a.g.e., XXIV, 534.

⁵⁶¹ K.K., Alak, 96/ 11-14.

⁵⁶² Taberî, a.g.e., XXIV, 535.

bırakılmayacağı Kur'an'ın ifadesiyle anlından yakalanıp cehenneme sürükleneceği belirtilmektedir.⁵⁶³

Namaz kılını, ibadet edeni, hak ve adalete çağıranı engelleyenin durumunun ne olacağı Kur'an'da şöyle geçmektedir:

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ

“Hayır, Eğer vazgeçmezse mutlaka onu perçeminden yakalayıp sürükleriz! O günahkâr, yalancıyı perçeminden”⁵⁶⁴

Ebû cehil ve onun takipçileri, yandaşları ya da destekçileri bu davranışlarından vaz geçmezlerse hayrı engellemeye devam ederlerse, ibadet yapan inançlı insanları engellemekte ısrar edip devam ederlerse, hak ve adalet karşısındaki menfi tutumları devam ederse işte bu sebeplerden dolayı Allah onları perçemlerin yakalayacağını ve onları rezil rüsva edeceğini beyan etmektedir. Allah onların yüzlerini karartarak, perçeminden tutup cehenneme sürükleyeceğini bildirmektedir.⁵⁶⁵

فَأَيُّدُعُ نَادِيَهُ - سَنَدُعُ الرَّبَّانِيَّةَ

“Biz zebanileri çağıracağız, O da kurultayını çağırсын.”⁵⁶⁶

Namaz kılana ve ibadet edene engel olmak isteyip inançlı insanları tehdit ederek taraftarlarının, yandaşlarının çokluğuna güvenen Ebu cehil ve aynı düşünceyi taşıyanlar o çok güvendikleri adamlarını, kurultayını, yardımcılarını yardımına çağırsa acaba onları kurtarabilirler mi yüce Allah da onların bu çağırımları karşısında zebanileri çağıracağını ve bu düşünceyi taşıyanların neyin ne olduğunu göreceklerini Kur'an'da beyan etmektedir.⁵⁶⁷

⁵⁶³ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, V, 654.

⁵⁶⁴ *K.K.*, Alak, 96/ 15-16.

⁵⁶⁵ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 536.

⁵⁶⁶ *K.K.*, Alak, 92/ 17-18.

⁵⁶⁷ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 537.

2.1.22. Sevap Tartısı Hafif Gelenler

Kur'an'da cehennemle tehdit edilenlerden önemli bir grup hatta bütün gurupları içine alma potansiyeline sahip olan grup; iyilikleri kötülüklerinden az olanlar, sevap tartısı hafif gelenlerdir. Çünkü bu ölçüm çok ince bir adalet terazisinde tartılacağı, her şeyin ortaya çıkacağı ve kimseye zulmedilmeyeceği konusunda Kur'an'da Allah şöyle buyurmaktadır:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

“Her kim zerre ağırlığında iyilik yaparsa onu (karşılığını) görür. Her kimde zerre ağırlığında kötülük yapmışsa onu (karşılığını) görecek.”⁵⁶⁸

Her kim ne yaparsa karşılığını mutlaka görecek ve kimsenin yaptığı gizli kalmayacak her şeyi Yüce Allah açığa çıkaracaktır. Yaptığın iş büyük de olsa küçükte olsa, gizli ya da açıktaki onu Allah görür ve bilir ve akabinde ortaya çıkarır,⁵⁶⁹ Her şeyden haberdar olan Rabbimiz insanların amellerini adalet terazileri kurarak tartacağını şöyle ifade etmektedir:

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَلْفَىٰ بِهَا حَاسِبِينَ

“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız; artık kimseye hiçbir şekilde zulüm edilmez. İşlenen amel, bir hardal tanesi kadar küçük dahi olsa, onu getirir ortaya koyarız. Hesap görücü olarak biz yeteriz.”⁵⁷⁰

وَمَنْ حَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ تَلْفَحُ وُجُوهُهُمُ النَّارَ وَهُمْ فِيهَا كَالْحِوْنِ

“Tartıldıklarında sevapları hafif gelenler ise kendilerini harcamışlardır. Onlar cehennemde temelli kalacaklar. Ateş suratlarına vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri sırtmış bir halde bulunacaklar.”⁵⁷¹

⁵⁶⁸ K.K., Zilzâl,99/ 7-8.

⁵⁶⁹ K.K., Lokmân, 31/ 16.

⁵⁷⁰ K.K., Enbiyâ, 21/ 47.

⁵⁷¹ K.K., Mü'minûn, 23/ 103-104.

Kıyamet günü kurulan adaletli terazilerin tartması sonucunda sevap tarafı ağır gelenler cehennem azabından kurtulacağı, fakat buna karşılık sevap tarafı hafif günah tarafı ağır gelenlerin kurtulamayacağı cehennemin ateşinin yüzlerini kavurarak bunun neticesinde dişlerinin sırttır bir şekilde açığa çıkacağı⁵⁷² ve onların sığınacağı başka bir sığınacağının olmayacağı kâria suresinde şöyle ifadesini bulmaktadır.

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَتْ نَارٌ حَامِيَةٌ

“İyi işleri hafif olana gelince, Haviye, Onu kucaklayacaktır. O nedir, bilir misin? Dağlayıp kavuran bir ateş!”⁵⁷³

İşte tartısı hafif gelenlerde cehennemliklerdir ateş onları sarıp sarmalayıp kavuracaktır. Burada ateş cehennemliklerin anasına benzetilmiş zira cehennemliklerin ateşten başka sığınacağı barınakları yoktur. Bundan dolayı onları kucaklayacak ana gibi saracak olan şey kızgın ateştir.⁵⁷⁴

2.1.23. Haksız Yere Cana Kıyanlar

İslam dini insanların emniyetine, başka bir deyişle yaşama hakkına önem vererek insanın hayatına kastedilemeyeceğini belirtmektedir. Haklı bir sebep olmaksızın kimsenin canına dokunulmayacağını,⁵⁷⁵ haksız yere kasten birini öldürmenin karşılığının ebedi cehennem olduğu Kur'an'da geçmektedir.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

“Allah (cc.) : Kim bir inanana kasıtlı olarak katlederse, o içerisinde devamlı olarak kalacağı cehennemle cezalandırılacaktır. Allah ona gazap edip, lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”⁵⁷⁶

Elbette burada bir cana kıymak, Allah'ın tesis ettiği düzeni bozarak parçalamaktır. Müslümanların arasına fitne sokanlar, örgütler kurup haksız yere

⁵⁷² Taberî, *a.g.e.*, XVII, 115.

⁵⁷³ K.K., Kâri'a, 101/ 8-11.

⁵⁷⁴ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 596.

⁵⁷⁵ Hakan Şahin, Kur'an'da İnsan Hak ve Özgürlükleri, TESAM Akademi Dergisi, Say.4, 2017. s.200.

⁵⁷⁶ K.K., Nisâ, 4/ 93.

insanları katledenler, toplumu ayakta tutan din gibi üstün bağları koparmak suretiyle bu zulmü yapanlar için Allah cehenneminde büyük bir azap hazırlandığı âyetlerde belirtilmektedir:⁵⁷⁷

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا

“Onlar, Allah ile beraber başka bir tanrıya tapmazlar; haksız yere, Allah’ın dokunulmaz kıldığı insanın canına kastetmezler, zina etmezler. Çünkü bilirler ki) bunları işleyen kimse cezasını bulacak. Kıyamet gününde ona azabı misliyle verilecek ve alçaltılmış olarak o azap içinde sonsuza dek kalacaktır.”⁵⁷⁸

Âyeti Kerimede İnsanın can emniyeti ve yaşam hakkına saygı duymanın önemli bir ödev olduğu, bir ilke olduğu belirtilmiştir. Bu ilkeye uymayanların cezası ise cehennemdir.⁵⁷⁹

2.1.24. Münafıklar

Cehennemle tehdit edilenlerin özelliklerinden biri de münafıklık yapmalarıdır. Münafık: küfrünü gizleyerek kendini mümin gösteren ikiyüzlü içi başka dışı başka olan veya iman ile küfür arasında bocalayan kişi anlamında bir terim. Bu tariften de anlaşılacağı üzere Kur’an’da farklı insan tipi için kullanılır. Birincisi halis nifakçılar ki asıl bizim kastettiğimiz bu gruptur bunlar, öyle kimseler vardır ki iman etmedikleri halde Allah’ ve ahiret gününe inandıklarını söylerler.⁵⁸⁰ İkincisi ise irade zayıflığı ve ruh bozukluğu sebebiyle imanla küfür arasında gidip gelenler bocalayanlardır ki bizim kastettiğimiz bu grup değildir.⁵⁸¹

Münafıklar öyle kimselerdir ki ikiyüzlüdürler göründüklerinden farklıdır zira Yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır:

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزَؤُونَ

⁵⁷⁷ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, II, 487.

⁵⁷⁸ K.K., Furkân, 25/ 68-69.

⁵⁷⁹ Râzî, *a.g.e.*, XXIV, 111.

⁵⁸⁰ K.K., Bakara, 2/ 8.

⁵⁸¹ Hülya ALPER, “Münafık ” *DİA*, XXXI, 565, Hasan Kurt, Amel Bakımından Münafıkların Özellikleri, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, Say.4, 2013. s.52.

“İnanan kimselerle karşılaşınca inandıklarını söylerler, şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise Biz sizinleyiz, biz sadece onlarla alay etmekteyiz derler.”⁵⁸²

Münafıklar mü'minlerle karşılaştıklarında bizde sizdeniz bizde iman ettik derler hâlbuki iman etmedikleri halde bu sözü canlarını, mallarını kurtarmak maksadıyla kurnazlık yapmak için böyle söyledikleri bilinmektedir. Fakat devamlı ilişkide oldukları müşrik ve kâfirlerin yanına gelince küfrün ve şirkin elebaşlarına biz aslında sizinle beraberiz biz onlarla alay ediyoruz diyerek ikiyüzlülüklerini ortaya koymakta olduklarını Kur'an'da belirtilmektedir.⁵⁸³

Onların en önemli özelliklerinden biri de Allah'ı çok az hatırlarına getirmeleridir. Allah'ı anma namazdır. Onlar başkalarının olmadığı yerde namazı terk ederler. Onlar şaşkındırlar, bir tarafta karar kılamazlar. Bir kâfirlerin yanında, bir mü'minlerin yanında yer alırlar. Dünya menfaatine göre sürekli değışkendirler. Bunun için devamlı tereddüt içindedirler.

Halis münafıkların ahiretteki durumuyla ilgili Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“Münafıklara haber ver ki, onlara elem verici bir azap vardır”⁵⁸⁴

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا

“Kuşkusuz nifak içinde olanlar cehennemın en aşağı tabakasındadırlar; bundan sonra münafıklara yardım edecek kimse bulamazsın.”⁵⁸⁵

Onlar cehennemın en altında yer alacak guruptur. Çünkü küfür açısından kâfir gibidirler. Üstelik küfürlerine bir küfür çeşidi daha katmışlardır. Buda İslam dini ve Müslümanlarla alay etmeleridir. Bir de onlar kendilerini Müslüman gösterdikleri için

⁵⁸² K.K., Bakara, 2/ 14.

⁵⁸³ Taberî, a.g.e., I/ 306.

⁵⁸⁴ K.K., Nisâ, 4/ 138.

⁵⁸⁵ K.K., Nisâ, 4/ 145.

Müslümanların gizli sırlarına vakıf olup bu bilgileri müşriklere vermekteydiler. Bu da onların azaplarının şiddetli olmasına sebep olacağı ifade edilmektedir.

2.1.25. Kıyameti Yalanlayanlar

Kur'an'da cehenneme atılacak olanlardan biri de Allah'ın kesin delillerle Kur'an'da beyan ettiği kıyameti yalanlayanlardır. Bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا

“Ama o kimseler kıyamet gününü yalanladılar. Bizde kıyameti yalanlayanlar için alevli olan bir ateş hazırladık.”⁵⁸⁶

Zaman veya saat anlamına gelen es-saat kelimesi bütün devirlerde yaşamış insanların öldükten sonra diriltilip yaptıklarının hesabını vermek üzere toplanıp ceza veya ödül alacakları yeniden dirilme gününün adıdır.⁵⁸⁷

İşte o kimseler yeniden dirilme gününü yalanladılar. Önceki ayetlere baktığımızda Peygambere yiyip içmesinden, çarşılarda gezmesinden bahisle bu nasıl bir peygamber, bir melek olmalı ya da zengin bağı bahçesi olmalı diyerek Peygambere karşı çıkıyorlar bunun sebebi aslında Peygamberin yiyip içmesi, çarşılarda gezmesi ya da melek olmaması değil bilakis bunun sebebi öldükten sonra dirilmeyi, hesap gününü yalanlamalarıdır. Onlar yeryüzündeki hayattan başka bir hayat olmadığını iddia ederek yaptıklarından dolayı hesaba çekilmeyeceklerini ölüp yok olacaklarını bunun içinde iman ve ibadetin bir anlamının olmadığını savına bağlı kalarak kıyameti yalanlıyorlar. Buna karşılık Cenabı Hak kıyametin bir gün mutlaka kopacağını ve insanları tekrar diriltilip sorguya çekeceğini hesabı ve kıyameti yalanlayanlar için ise alevli yanan bir ateş hazırlandığını buyurmaktadır.⁵⁸⁸

Kıyameti yalanlayanları ahirette nasıl bir manzara beklemekte olduğunu devam eden âyette Allah şöyle beyan etmektedir:

⁵⁸⁶ K.K., Furkân, 25/ 11.

⁵⁸⁷ Mevdûdi, a.g.e., III, 578.

⁵⁸⁸ Taberî, a.g.e., XVII, 408.

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا

“Cehennem ateşini kâfirler karşıdan görününce homurdanmasını ve uğultusunu işitirler.”⁵⁸⁹

Kıyameti yalanlayanlar için hazırlanan ateş onları bekliyor, beklerken de adeta homurdanır bir şekilde yalanlayıcıları uzaktan gördüğünde ateş öfkesinden uğultulu biçimde kaynıyor ve ateşin kaynamasını uğultu sesini onlar duyuyorlar.⁵⁹⁰ Burada cehennem kâfirleri gördüğü zaman öfkeleneneğinden bahsetmektedir. Âdeta cehennem insanları gibi öfkelenip sesler çıkaracağı anlaşılmaktadır. Zira Yüce Allah Kâf suresinde, *يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ* “O gün cehenneme doldun mu? Diyeceğiz; cevap verecek: Daha yok mu”⁵⁹¹ buyurarak cehennem ile konuşulacağına ve cehennem konuşacağına işaret edilmekte, Mülk suresinde ise, *تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ* “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak!”⁵⁹² buyurularak ta cehennem kendisine getirilecek insanları gördüğünde neredeyse öfkesinden çatlayacak duruma gelecek ateşin alevleri yüzlerine doğru dalgalanarak ateşin öfkesi kabarmak onlar ise oraya doğru yürümekten başka çare bulamayacaklar ve dizlerin bağının çözüp ayakları ve kalplerinin titreyeceği Kur’an’da belirtilmektedir.⁵⁹³

Cehennem içine atılacakları görünce şiddetli bir şekilde öfkelenirken ya içine atılacakların durumu nasıl olacak, onlar yaka paça tutularak atılacaklar fakat azabın karşısında herhangi bir savunmaları da olmayacak onların durumu şu şekilde beyan edilmektedir:

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ تَتُبَوَّرًا

“Simsıkı zincirlerle bağlanmış olduğu halde, onu oracıkta yok olmayı isteyeceği dar bir yere atarız.”⁵⁹⁴

⁵⁸⁹ K.K., Furkân, 25/ 12.

⁵⁹⁰ Taberî, *a.g.e.*, XVII, 409.

⁵⁹¹ K.K., Kâf, 50/ 30.

⁵⁹² K.K., Mülk, 67/ 8.

⁵⁹³ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VIII,190.

⁵⁹⁴ K.K., Furkân, 25/ 13.

Kıyameti yalanlayanlar elleri boyunlarına bağlanıp dar bir yerden cehenneme atıldıkları zaman acıları ve sıkıntıları arttığı gibi kaçıp kurtulma imkânını da bulamayacaklar acılar içinde kıvrılarak meğer biz ne yapmışız eyvahlar olsun neredesin ey helak diyerek helak olmak yok olmak isteyecekler ama ne yok olacaklar ne de helak fakat bunların özlemi içinde olacaklardır.⁵⁹⁵ Yüce Allah bunların bu durumlarına nasıl bir cevap verileceği hususunda şöyle buyurmaktadır:

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُوراً وَاجِداً وَادْعُوا ثُبُوراً كَثِيراً

“ Bugün bir defa değil, defalarca yok olmak için yalvarın.”⁵⁹⁶

Hakikati yok sayanlar cehennemde yok olmayı isteyecekler fakat onların bu isteklerine karşı onlara: ey kıyameti yalanlayanlar bugün size bir kere yok olmak yetmez birçok kere helaki isteyin zira bu sizin işinize yaramaz bundan böylede yaramayacaktır denileceği belirtilmektedir.

İnkârcılarla müminlerin, dünyada yapıp etmeleri sebebiyle karşılaşacakları akıbetlerden bahsedilerek, akli başlarında hareket etmelerini temin etmek kastıyla bir kıyaslama yapılarak insanlar Kur’an’da uyarılmaktadır.

قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيراً أَلَمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْداً مَسْئُلاً

“De ki: Allah’a saygılı olanlara verilecek olan cennet mi daha iyi, bu mu? Onlar için cennet bir ödül ve durak, orada onlar için istedikleri her şet mevcuttur. Bu vaat olarak Rabbinin gerçekleşmesini istediği şeydir.”⁵⁹⁷

Buradaki yapılan karşılaştırmada Cehennemi hak edenlere bakın sizin yapıp etmelerinizden dolayı kazandıklarınız mı daha hayırlı, yoksa davranışlarında Allah’a itaat ve saygı anlamı taşıyan eylemde bulunan, yaratana saygıyı ilke haline getiren takva sahiplerinin yapıp etmelerinden dolayı kazandıklarını daha hayırlı üstelik onlar orada

⁵⁹⁵ Taberî, *a.g.e.*, XVII, 410.

⁵⁹⁶ K.K., Furkân, 25/ 14.

⁵⁹⁷ K.K., Furkân, 25/ 15-16.

ebedi olarak kalacak ve diledikleri şeyleri elde edeceklerdir. Çünkü cennet Allah'ın takva sahipleri için kesin olan bir vaadidir.⁵⁹⁸

Bundan sonrada Allah Teâlâ o kıyameti yalanlayanları sorgulamaya ve dünyada iken kendilerini taptığını iddia ettikleri Allah'tan başka edindikleri ilâhlarıyla yüzleştirme yapılacağını hususunda şöyle buyurmaktadır:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

“O gün Allah, onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri bir araya toplayacak, sonra Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar diye soracak.”⁵⁹⁹

Büyük yargı gününde Yüce Allah kendinden başkasına tapanların taptıklarını da huzura getirecek ve onlar kendilerine tapanlar aleyhinde şahitlik yapacaklar kendilerine sorulan suallere verecekleri cevabı Kur'an şöyle haber vermektedir:

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَأَبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

“Onlar, Seni tenzih ederiz Senden başka dostlar edinmek bize yaraşmaz. Sen bunları ve atalarını nimetler içinde yüzdürdün; sonunda onlar da seni anmayı unuttular ve böylece uçurumu boylayan bir topluluk oldular diyecekler.”⁶⁰⁰

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

“İşte bu, taptığımız şeyler, sizin söylediklerinizin yalan olduğunu açığa çıkardı. Artık ne cezanızı savabilirsiniz ne de kendinize bir yardım sağlayabilirsiniz. İçinizden haksızlık yoluna sapanlara büyük bir azap tattırırız.”⁶⁰¹

⁵⁹⁸ Hayrettin Karaman vd., *a.g.e.*, IV, 114.

⁵⁹⁹ K.K., Furkân, 25/ 17.

⁶⁰⁰ K.K., Furkân, 25/ 18.

⁶⁰¹ K.K., Furkân, 25/ 19.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'DA CEHENNEMLİK OLDUKLARI DÜNYADA İKEN İŞARET EDİLENLER.

İslam dininin tebliğ edilmeye başlandığı ilk yıllarda İslam'ı kabul etmemekle kalmayıp küfürde aşırı giderek Müslümanlara eza ve cefa yapan kimseler vardı. Allah (cc.) İslam'ın karşısında yer almak isteyen bu insan tiplerini Kur'an elem verici cehennem azabıyla tehdit etmektedir. Bunlardan bazıları:

3.1.Ebû Leheb

Ebû Leheb, Hz Peygamberin amcası ve en azılı düşmanlarından biridir. Mekke'nin önde gelen insanları arasında yer alan Ebû Leheb İslam'dan önce Hz Muhammedin dostu idi. Hatta oğullarını Efendimizin kızları ile evlendirmişti fakat İslamiyet'in doğuşundan itibaren Peygambere düşman olmuş ve bu düşmanlığını ölene dek sürdürmüştür. Hz. Peygamberin İslamiyet'i tebliği esnasında efendimizi takip ederek rahatsız edip onu yalanlamaya ve onun kavmini birbirine düşüren sihirbaz ve yalancı olduğunu, bundan sebep sözlerine itibar etmemek lazım gelir diye söylemeye devam ederek kendisi ve karısının bu davranışlarından dolayı ahirette uğrayacakları azabı anlatan Tebbet suresi nazil oldu.⁶⁰² Tebbet sûresinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ
مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ
سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ
وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ
فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ

“Ebû Leheb'in elleri kurusun kurudu zaten. Ona ne malı ne de kazandığı şeyler fayda verdi. O, alevli yanan ateşe atılacak. Dedikodu yapıp söz taşıyan hanımı da. Boynunda da ipten bükülmüş bir halat bulunacak.”⁶⁰³

Ebû Leheb Peygamberimizin amcalarından biri olmasına rağmen ona en çok eziyet eden azılı düşmanlarından biri olduğu için Allah, Ebû Lehebin eli kurusun buyurmaktadır Razi burada elin zikredilmesinin sebebi olarak muhtemelen onun Peygamberi dinlemeye gelen heyetlere yaklaşarak omuzlarına eliyle vurarak insanları

⁶⁰² Mehmet Ali KAPAR, “Ebû Leheb”, *DİA*, X, 178.

⁶⁰³ K.K., Tebbet, 111/ 1-5.

dinlemekten men ettiği içindir.⁶⁰⁴ Ebû Lehebin yaptıkları boşa çıkmış ve hüsrana uğramıştır. Allah'ın azabı karşısında malı, çocukları, itibarı ve kazandığı bütün şeyler kendisine fayda sağlamamıştır. Onu kıyamet günü yanıp tutuşan bir ateşin içine girmekten kurtulamayacağı Kur'an'da belirtilmektedir.⁶⁰⁵

Ebû Leheb, Hz. Peygamberin öz amcası olmasına rağmen Kur'an'da cehenneme atılacağı açıkça ismiyle geçmektedir. Önemli olan kan bağı değil iman olduğu açıkça görülmektedir. İman eden bir yabancı Hz. Peygamber'e akrabasından da yakın olduğu, küfür üzerinde devam eden kişi, akrabası bile olsa bir yabancı olduğu, şunun veya bunun oğlu olmasının hiçbir öneminin olmadığı anlaşılmaktadır.

Kur'an dini bir metin kitabı olduğu kadar hem kendi döneminin hem de daha sonraki dönemlerin ediplerini acz içerisinde bırakacak kadar söylemiyle de üslubuyla da edebi bir kitaptır Kur'an'da birçok edebi sanatın kullanıldığı erbabınca malum olan bir durumdur. Kur'an-ı Kerim'de sadece adı anılarak lanetlenen tek kişi İslam düşmanı Ebu Lehebtir. Ebu Leheb'in künyesi küçümseme ve hakaret ifade eder. Maksat, ona değer vermek değil, bilakis Ebû Cehil künyesinde olduğu gibi, onu teşhir etmektir.⁶⁰⁶

3.2. Ümmü Cemil.

Hz. Peygamberin amcası Ebû Lehebin karısı yani efendimizin yengesi olan, Ebû süfyân'ın kız kardeşi Ümmü Cemîl asıl adı "Ardiya"⁶⁰⁷ Kocası Ebû leheble birlikte Hz. Muhammed (sav.) e en çok düşmanlık yaparak eziyet edenlerdendir. Bu yapıp etmelerinden dolayı Kur'an'da Ebu leheb ile beraber cehenneme sokulacağı beyan edilmektedir. İşte Ebû leheb cehennemde alevli bir ateşe atılırken yanında fitneci ve dedikoducu karısı da olacak birlikte cehenneme atılacaklar ve dünyada iken malını mülkünü mücevheratını ve gerdanlığını İslam'a karşı mücadelede harcamaktan çekinmeyen Ebû leheb'in karısının boynunda bir de ateşten urgan bulunacağı Kur'an'da belirtilmiştir.

"Odun hamalı olarak." Kadının bu şekilde anılmasında gerçek bir olaya da işaret vardır. O dikenî taşır ve gece vakti Rasulullah'ın yoluna serperdi. Peygamberle insanlar

⁶⁰⁴ Râzî, *a.g.e.*, XXXII, 168-169.

⁶⁰⁵ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 717.

⁶⁰⁶ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *a.g.e.*, III, 619.

⁶⁰⁷ Mevdûdî, *a.g.e.*, VII, 298.

arasına düşmanlık tohumlarını ekmek için son derece çaba sarf ederdi. Fitne ateşinin odunlarını toplar, insanlarla Peygamber arasında bu ateşi tutuştururdu.⁶⁰⁸

“Boynunda ateşten bir urgan ile” ifadesinde bağıny yüklenip boynuna bağlamış haliyle oduncuya benzetilmektedir. Bu benzetme konumunu tahkir veya cehennem ateşindeki halini açıklamak içindir. Öyle ki cehennemde sırtında zakkum ve darig gibi cehennem odunlarından bir demet odun, boynunda da ateşten zincir olacaktır.⁶⁰⁹ Dünyada sırtına dikenler yüklenip Peygambere eziyet etmenin karşılığının böyle olacağı belirtilmektedir.

3.3. Ebû Cehil

İslam’ın ilk döneminde peygamberimizin ve İslam’ın en azılı düşmanları ve Küreyişin en ileri gelenlerinden birisidir. Allah’ı inkâr eden bütün sıfatları kendisinde bulunduran bir şahsiyettir. Asıl adı, Amr b.Hişam el-Muğire olup, önceleri Ebu'l Hakem künyesi ile anılırken Müslümanlar tarafından Ebû Cehil (Cehaletin Babası) diye adlandırılmıştır.

Ebû Cehil, Peygamber efendimizle aynı yaşlardadır. İslam’ın ilk tebliğ edilmesinden başlayarak ömrünün sonuna kadar Allah’a ve onun peygamberi ve ümmetine düşmanlığı artarak devam etmiştir. Müslümanları inançlarından çevirmek için eza cefalarda bulunmuştur. Müslümanlardan ilk şehit olan Ammar b. Yasirin annesi Sümeyye hanımı hunharca şehit ettiği bilinmektedir.

Hiz. Hamza, Ebû Cehil’in Müslümanlara yaptığı eza ve cefalar sebebiyle Müslüman olmuştur. Ebû Cehil, müşriklerin arasında hep Hiz. Peygamberi yok etmenin ve İslam’ın nurunu söndürmenin yollarını araştırmıştır. Hiz. Ömer’i cahiliyetinde Peygamberi öldürmeye ikna eden de onun olduğu belirtilmektedir.⁶¹⁰

Ebû Cehil makam ve mevkisine güvenerek gücünü yeterli görmüş, İslam dinine tüm gücüyle karşı çıkmış, İslam peygamberinin ve o’na inananların Kâbe önünde namaz kılmalarına inatla mani olmaya çalışmış, bu yüzden de Allah’ın son defa olmak

⁶⁰⁸ M. Mahmutt Hicâzî, *Furkan Tefsiri*, VI, 628.

⁶⁰⁹ Muhammed b. Ömer Zemahşerî, *el- Keşşaf*, Riyad, 1988, VI/459.

⁶¹⁰ Mehmet Ali KAPAR, “Ebu cehil”, *DİA*, X, 117.

üzere gönderdiği kutsal bir kitabında yoğun bir kin, insani bir nefret ve öfkeyle anılmış, tehdit edilmiştir.

Peygamberimizin kendisi için bu ümmetin firavunu dediği, Peygamberimiz ve ashabına yaptığı zulüm ve haksızlıklar ve İslam'a karşı faaliyetlerinden dolayı Ebu Cehil hakkında pek çok âyet⁶¹¹ nazil olduğu bilinmektedir.

3.4. Ümeyye b. Halef

Mekke'deki kâfirlerin önde gelenlerindedir. Küreyişin önemli kollarından Beni Cumah'a mensuptur. Mekkeli müşrikler nezdinde itibarlı bir konuma sahiptir. Mekkeli müşriklerin "Ne olurdu Kur'an bunlardan birine inseydi" diye sayılanlar arasında olması itibarlı konumuna işarettir. Müslümanlara dinlerinden dönmeleri için işkence, eziyet ve zulüm yapmaktan geri durmayan biridir. Hz. Bilal'e en çok işkence edenlerden biridir. İşkence ederken sınır tanımadan insanlık dışı hal ve hareketlerde bulunduğu bilinmektedir. Ancak Bilal "Ehad, Ehad, Ehad" dışında bir şey söylememiştir. Allah (cc) bu şahıs hakkında Kur'an'da cehennemlik olduğuna dair ayetlerin olduğu belirtilmektedir. Leyl Suresi O'nun özelliklerini anlatır. Hümeze Suresinin, Ümeyye hakkında nazil olduğu belirtilmektedir.⁶¹²

Ümeyye b. Halef ve benzerlerinin özellikleri, cimrilik yapmaları, kendilerini müstağni saymaları ve mallarının kendilerini ebedileştireceğini zannetmeleridir. Onlar, kendini ihtiyaçsız ve sorumsuz görüp sonuçta duyarsızlığı tercih edenlerdir. Onların sahip oldukları malları ahirette kendilerine hiçbir yarar sağlamayacaktır. Bir anlamda, kişiler kendi kararlarının sonuçlarıyla mutlaka buluşturulacaklardır.⁶¹³

3.5. Utbe b. Rebia

Mekke'nin ileri gelenlerinden olan, görüşüne değer verilen, cömert hatip ve şair kişiliğe sahip, soyu Abdümenâf'ta Hz. Peygamberle birleşen bir Mekkelidir. Mekke aristokrasisinden farklı düşünerek Hılfü'l-fudûl'e katılmakla kalmayıp bu davranışı sebebiyle idealleri uğruna ailesinden bile vazgeçmeyi göze aldığını beyan etmiştir.

⁶¹¹ K.K., Kalem, 68/8-9, Alak, 96 / 9-18.

⁶¹² Mehmet Bahaüddin Varol, "Ümeyye b. Halef", *DİA*. XLII, 305.

⁶¹³ Bkz. K.K., Leyl, 92/ 8-10, Hümeze, 104/ 1-3.

Peygamberliğinden önce, Hakem olayı olarak ta bilinen Kâbe'nin tamiri esnasında Hacerül Esved'in yerine konmasında peygamberimize yardımcı olduğu söylenmektedir.

Akıllı ve zeki bir Mekkeli olduğu anlaşılan Utbe b. Rebia İslamiyet'i kabul etmesine guru engel olmuştur. Müslümanlara işkence ve baskılarından dolayı Hz. Peygamberin beddua ettiği kimselerdendir.⁶¹⁴

3.6. As b. Vail

Kureyş kabilesinin sehm kolunun olup cahiliye devrinde Mekke'nin ileri gelenlerinden sayılırdı İslamiyet'e karşı direnişlerini sürdüren ve Kur'an'da ebter diye nitelendirilen Kureyişin ileri gelenlerinden biridir. Güçsüz ve kimsesizlere yaptığı zulümlerle tanınmıştır. Hz. Peygamber'in oğulları Kasım ve Abdullah vefat edince “ bırakın şu nesli kesilmiş, artık ölümünden sonra adını anan bulunmayacak” demiş. Bunun üzerine onun hakkında, asıl hayırla yâd edilmeyecek olan (ebter) odur” mealindeki ifadeyi de taşıyan Kevser Suresi nazil olmuştur. “Ebter” adı, sanı kesik olan, hayırda adı, sanı anılmayan kimse anlamında kullanılır.⁶¹⁵

O günün câhiliyye toplumunda yer alan düşünceye göre soyun devamlılığı dendiğinde akla gelenin, “erkek evlat” olduğu açıktır. Erkeğin toplumda üstlenmiş olduğu rollerin neticesinde erkek evlat, bir ailenin varlığını devam ettiren yegâne unsur haline gelmiştir. Zira o günün toplumunda kız çocuğu, bu manada bir evlat olarak görülmemektedir. Peygamberimiz'e As b. Vail'in “ebter” demesinin altında bu algının yattığı anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'e “ebter” diyenlere karşı Kur'an şöyle cevap vermektedir:

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

“Doğrusu sana buğzeden, soyu kesik olanın ta kendisidir.”⁶¹⁶

⁶¹⁴ Adnan Demircan, “Utbe b. Rebia”, *DİA*. XLII, 236.

⁶¹⁵ Ragıp el-İsfehânî, *a.g.e.*, “Ebter”, s.47.

⁶¹⁶ *K.K.*, Kevser, 108/ 3.

Hız. Peygamber'e soyu kesik diyenin soyu kesiktir. O öldüğünde adı, sanı kesilerek hayırla anılmayacaktır. Çünkü o, Allah'ın rahmetinden mahrum edilmiştir. O ne zaman anılsa, lanetle anılacaktır.⁶¹⁷

Müfessirler Hz. Peygambere ve getirdiği dine karşı direniş ve tepkilerini ısrarla sürdüren tipleri konu alan bazı âyetlerin As b. Vail hakkında nazil olduğunu ifade ederler.⁶¹⁸

3.7. Velid b. Muğire

Velid, akıllı, dirayetli, güzel konuşan, şiir zevki olan bir Mekkeli idi, Kur'an'ın insan sözü olamayacağını farkında idi, ancak guru ve kibri iman etmesine engel olduğu anlaşılmaktadır. Müslümanlara işkence etmekten geri durmayanlardandır. İman etmeden ölen müşriklerdendir.

Hız. Muhammed (sav.) İslam'ı açıktan tebliğ'e başladığında, Peygamberimizi bu fikrinden vaz geçirmek için Ebu Talib'e müracaat edenlerdendir. Bu engelleme faaliyetlerinde başarılı olamayınca karşı tarafa geçerek, Peygamberi ve Müslümanları kötülemeye ve Peygamberimizle münakaşaya kalkıştı ve O'nun bir büyücü olduğunu yaymaya çalıştı. Bunun üzerine birçok ayet⁶¹⁹ nazil olmuştur. Onun Mekkeli müşrikler arasında aleyhine en çok ayet gelen bir kimse oluşu da İslâm ve Peygamber düşmanlığındaki yerini gösterir.⁶²⁰

Velid b. Muğire ve benzerlerinin özellikleri, Allah'a şirk koşmaları, durmadan yemin ederek daima insanların kusurlarını araştırıp onları kınamaları, davranışlarının kaba olması, Allah'ın âyetlerini duyduklarında "Öncekilerin masalları" demeleri olduğu Kur'an'da geçmektedir.⁶²¹

⁶¹⁷ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *a.g.e.*, III, 611.

⁶¹⁸ Mustafa Fayda, "As b. Vail", *DİA*, III, 449.

⁶¹⁹ K.K., Müddessir, 74 / 30; Hicr, 15 / 90-94; Hakka, 69 / 40-42.

⁶²⁰ Mustafa Fayda, "Velid b. Muğire", *DİA*, XLIII, 33.

⁶²¹ Bkz. K.K., Hicr, 15/ 94, Kalem, 68/ 10-15.

3.8. Ukbe b. Ebi Muayt

Mekke'de İslam yayılmaya başlandığında, İslam'ı kabul etmediği gibi Müslümanlara işkenceden geri kalmayan şahıslardan, İslam'ın en azılı düşmanlarından olan ve Müslüman olanları İslam dininden döndürmek için mücadele eden birisidir. Yine Peygamber efendimize en fazla eziyet edenlerden birisidir.⁶²²

Allah-ü Teâla O'nun hakkında ve O'nun taşıdığı özellikleri taşıyanlar hakkında birçok ayet-i kerime indirmiştir. Kehf Süresinin 9-10 ve 83. Âyetleri O'nun hakkında nazil olmuştur, Ahzab 57, Tevbe 61, İbrahim 28. âyetleri O'nun özelliğini taşıyan cehennemlikleri anlattığı belirtilmektedir.

Allah ve Resûlünü inciterek imana karşı küfrü tercih etmesi en önemli özelliklerinden olduğu Kur'an'da işaret edilmektedir.⁶²³

3.9. Ka'b b. Eşref

İslâm'a düşmanlığıyla tanınan Yahudi şairi olan, Ka'b b. Eşref baba tarafından Tay kabilesine anne tarafından ise Benî Nâdir'e mensuptur. Şiirleri ile kâfirleri keyiflendirerek Müslümanlara işkence etmiştir. Kureyş'i Müslümanlar aleyhine şiirleri ve servetiyle kışkırtmak için çok çaba sarf etmiştir. Mekke müşriklerini Müslümanlarla savaşmaya teşvik eden, savaşmaları halinde kendilerine yardım sözünü vermek suretiyle "hıyanet-i vataniye" suçunu işlemiştir. Müslümanlara günden güne acı işkenceler yapan ve ondan da haz duyan bir kâfirdir. İşkenceleri daha çok alay etmek suretiyle dili ile yapmıştır.⁶²⁴ Allah bu tipleri cehennemle cezalandıracağını şu âyetlerde haber vermektedir.

الْم تَر إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ
الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيْلًا

⁶²² İsmail Yiğit, "Ukbe b. Ebi Muayt", *DİA*, XLII, 63.

⁶²³ Bkz. K.K., Ahzâb, 33/ 57, Tevbe, 9/ 61, İbrahim, 14/ 28.

⁶²⁴ Mehmet Ali Kapar, "Ka'b b. Eşref", *DİA*, XXIV, 4.

“Kendilerine Kitap'tan bir nasip verilmiş olanları görmüyor musun? Onlar "cibt"e ve "tâğut"a inanıyorlar. İnkâr edenler için de, "Bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar.”⁶²⁵

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا

“Onlar, Allah'ın lanet ettiği kimselerdir. Allah kime lanet ederse, artık ona asla bir yardımcı bulamazsın.”⁶²⁶

3.10. Müseylemetü'l-Kezzâb

Hicretin 8. Yılında Hanîfeoğulları'nın heyeti ile birlikte Hz. Peygamberi Medine'de ziyaret etmiş ve O'nun vefatından kısa bir sonra Peygamberlik iddiası ile ortaya çıkmıştır. Müseyleme kendine taraftar kazanmak için beş vakit namazı üçe indirmiş ve Peygamberin mucizelerini taklide kalkıştığı, namaz, müezzinlik konularında vahiy aldığını iddia ederek gülünç duruma düşmüştür. Büyük ölçüde Hıristiyanlığın tesirinde kalmıştır. Arabistan'ın göbeğindeki bu yalancı hareket, yeni teşekkül eden İslâmiyet için ciddi bir tehlikedir. Bu tehlikeyi uzaklaştırmak için Hz. Ebu Bekir, Halid b. Velîd komutasındaki bir orduyu Hicretin on ikinci yılında Müseyleme'ye karşı göndermiştir. Birçok hafızın şehit düştüğü savaşta Halid b. Velîd üstün harp sanatı sayesinde zafer kazanmış ve Müseyleme ve birçok taraftarı öldürülmüştür. Peygamberlik iddiasında bulunması onu yüce makama değil cehenneme götüreceği belirtilmektedir.⁶²⁷

⁶²⁵ K.K., Nisâ, 4/ 51.

⁶²⁶ K.K., Nisâ, 4/ 82.

⁶²⁷ Ahmet Önkâl, “Müseylemetü'l-Kezzâb“, *DİA*, XXXII, 90-91.

SONUÇ

İlk insandan günümüze kadar bütün inanç sistemlerinde, cennet özlemi ve cehennem korkusu önemli bir yere sahip olmuştur. İlâhî olmayan dinlerde cennet ve cehennem telakkisi bazı yönlerden eksiktir. Eksik ve yanlış olan bilgiler ise; insanları yanlış olan dini inanışlara yöneltmiştir. Ahiret inancı Yahudilikte muğlak, Hristiyanlıkta ise; daha anlaşılır ve İslam'a yakın bir çizgide kendini göstermektedir.

Ölümden sonraki hayat, kaynağı ilâhî olan semâvî dinler diye adlandırılan dinlerin dışında, kaynağı bir beşer olan beşerî dinlerde de inanmayan ya da kötülük yapanların çeşitli şekillerde cezalandırılacakları bu dinlerin inanç sistemlerinin kiminde acıların dinmediği, alevlerin sönmediği uzun süre çeşitli işkencelere maruz kalacakları yeryüzünün altında bir yer olduğu, kiminde arınma yeri, kiminde karanlık, ıstırap, gürültü, acı ve keder dolu bir yeraltı dünyası olan bu yerde kötülerin gıdası pislikten ibaret olduğu belirtilmektedir.

Cehennem ile ilgili Kur'an'ın üslubu korkutucu ve sakındırıcıdır. Emir ve yasakları yerine getirmeyenlerin hüsrana uğrayacaklarını beyan eden Kur'an, insanın çok zalim ve cahil olduğunu hatırlatarak şeytanın desiselerine karşı bizleri uyarmaktadır. Bunlarla birlikte azap sahnelerinden ve cehennem ehlinin durumundan da bahsetmektedir.

Cenab'ı Allah Mülk suresinde, "Hanginizin davranış bakımından daha güzel sınayarak göstermek üzere hayatı ve ölümü yaratandır," buyurarak bir deneme, bir imtihan, bir sınama içerisinde olduğumuzu insanlara bildirmekte ve bunun sonucu olarak hesaba çekileceğimiz gerçeğini beyan etmektedir. Mü'minûn suresinde ise Sizi sırf boş yere yarattığımızı ve sizin artık huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız buyurarak yaşamış olduğumuz hayatın bir hesabı olacağını bildirmiş, Kıyamet suresinde ise: "İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?" buyurarak başıboş bırakılmadığımızı Peygamberler aracılığı ile insanlığın uyarıldığını ve bu uyarılara uymayanların mutlaka karşılığını bulacağı açıkça belirtilmiştir.

Dünya hayatı insan için bir imtihandır bunu kazanmak için bu dünyada iken çalışıp kazanmak gerekir. Çalışmanın göstergesi de iman ve sâlih ameldir. Zira Aliya

Izzetbegoviç'in bir sözünde söylediği gibi, "Hayat, inanan ve sâlih ameller işleyenler dışında hiç kimsenin kazanamadığı bir oyundur." Bu mücadele meydanında inananla inanmayı; doğru söyleyenle söylemeyi bilmek, onlar arasındaki farkı fark ettirmek için insan imtihana tabi tutulmuştur. Çünkü değerlendirme yapıp bir yargıya varmak ve farkı fark etmek için imtihan şarttır.

Dünyada bu emir ve yasaklara riayet edenlere Yüce Allah, bitip tükenmeyen, sonu gelmeyen nimetleri ile cenneti vaat etmiş, bu uyarıları dikkate almayanlara ise azabı çok şiddetli olan cehennem ateşini hazırladığını bildirmektedir.

İman edenler cehennem hususunda uyarılmış ve Yüce Rabbimiz bu konuda Tahrîm suresinde, "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve kendilerine emredileni yerine getiren melekler vardır." buyurmaktadır. Burada müminlere kendilerini ve aile efradını ateşten ve azaptan korumaları emredilmiştir, bu koruma dünya hayatında iken eğitimle cehenneme giden yolların tehlikesini gösterip Allah'a ve Peygamberine itaate yönlendirmesiyle, cehennem azabından koruması mümkün olacaktır.

İşte biz bu çalışmamızda cennet gibi bir nimeti kazanmak yerine, azabı şiddetli olan, tüyleri ürperten özelliklere sahip, insanın karşılaşmak bile istemediği fakat yapmış oldukları eylem ve fiillerden dolayı cehennemle tehdit edilenlerin durumunu incelemeye çalıştık.

Konumuz kaybedenlerin cehenneme sürüklenenlerin konusudur. Cehennem bir sonuçtur sebep değildir, sebep ise insanın inanış ve davranışını biçimleridir. Cehennem, hayatını boşa harcıyıp yaratanını tanımayanların toplanacağı bir yerdir. Oraya şeytana aldananlar, Allah'ın emirlerine uymayanlar, kâfirler, münafıklar, bir mü'mini kasten öldürenler, peygambere yüz çevirenler, ahireti ve ceza gününü yalanlayanlar, yoksulu doyurmayanlar, kendilerini günaha kaptırıp dalıp gidenler, şirk koşanlar, şeytanı dost edinenler, azgınlık yapanlar, dünya hayatını ahirete tercih edenler, mücrimler ve bunlar gibi olan bütün kâfirler sürükleneceklerdir. Velhasıl buyurulduğu gibi: **وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ** **أَجْمَعِينَ** "Muhakkak cehennem, onların hepsine vaat olunan yerdir."

KAYNAKÇA

Kur'an'ı Kerim.

AKOĞLU, Muharrem, Kebîre ve İman Bağlamında Hâricîlik-Mu'tezile İlişkisi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Say. 23, 2007, S.317-339.

ALPER, Hülya, "Münâfık" , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, S. 265-268.

ALTUNDAĞ, Mustafa, "Kur'an'da Müşkil Bir Mesele, Cehennem Azabının Ebediliği", *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası*, Say. 7, 2007, S.41-88.

ALTUNTAŞ, Halil, ŞAHİN, Muzaffer, *Kur'an'ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

AYDAR, Hidayet, "Ölümsüzlük arzusu ve uzun yaşama meselesi", *Diyanet İlmi Dergi*, Sayı:1, 2005, S. 81-108.

BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay. İstanbul, 2004, C. 1-21.

BEBEK, Adil, "Kebîre" , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, S.163-164.

ÇELİK, Ahmet, "Kur'an'a Göre Cehennem'de Kalmanın Semantik Tahlili", *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı:11, 2002, S. 75-91.

ÇELİK, Hüseyin, Kur'an'da Amel Defteri Ve Amellerin Tespiti, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, say. 17, 2011, S. 88-131.

----- Kuran Nazarında İnsan-Emanet İlişkisi, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.15, Say. 2 2011/ 79-99.

DAĞCI, Şamil, "İşkence", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, , İstanbul, 2001, S. 429-433.

DİB. *Hadislerle İslam*, Özgün Matbaacılık, Ankara, 2014.

ELİK, Hasan, Muhammed Coşkun, *Tevhid Mesajı-Özlu Kur'an Tefsiri*, Fikir yay. İstanbul, 2013.

FAYDA, Mustafa, “As b. Vail” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, S. 449.

----- “Velid b. Muğire” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, S. 33-34.

GAZZÂLÎ, *Tehâfütü'l Felâsife*, Dâru'l Meşrik Yay. , 4. Baskı, Beyrut, 1990.

GÜNAY, İlhami, Kur'ân-I Kerim'e Göre Cehennem Suları Ve İçecekleri, *Ekev Akademi Dergisi* Say. 61, 2015. S. 115-140.

GÖLCÜK, Şerafettin, “Cehmiyye” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, S. 234-236.

HARMAN, Ömer Faruk, “Cehennem”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, S. 225-226.

HİCÂZÎ, Muhammed Mahmut, *Furkan Tefsiri* (et-Tefsir el-Vadîh), Terc. Çev. Mehmet Keskin, İlim yay. İstanbul, C. 1-6.

İBNİ KESİR, Ebû 'l Fida İsmail, *Tefsîru'l Kur'ân'il Azîm*, Müesseseti Kurtuba, Kahire, 2000, C. 1-15.

İBNİ MANZUR, Ebû'l Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l Arap*, Dâru sadr, Beyrut, 1990, C. 1-15.

İSFEHÂNÎ, Rağıp, *El-Müfredât Fî Garîbi-l Kur'ân*, Neş. Muhammed Halil Aytani, Dâr Al Merâfah, Beyrut, 2010.

KÂDÎ Abdulcebbar b. Ahmed, *Şerhu'l-Usûli'l-hamse*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, III. Ahmed Koleksiyonu, No. 1872.

KAPAR, M. Ali, “Ebû Leheb”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, S.178-179.

----- “Kâ'b b. Eşref” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, S. 3-4.

KARAMAN, Fikret, “Cehennem”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

- KARAGÖZ, İsmail, Cehennemin Sonsuzluğunun Ayet Ve Hadislerdeki Delilleri, *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. II, Say. 1, 2018, S. 1-19.
- KAYA, Remzi, Kur'an-I Kerim'de İnsan - Şeytan İlişkisi, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi C. 12, Say.2, 2003. S. 1-30.*
- KAYA, Veysel, "İzmirli İsmail Hakkı'nın Cehennemin Sonluluğu Hakkındaki Risalesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, 2009, S. 529– 557.
- KAYISICI, Cafer, *Kur'an-ı Kerim'de Mükâfat ve Ceza*, Hüner Yayınları, Konya 2006
- KILAVUZ, A. Saim, "Cahîm", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, S. 19-20.
- KILIÇ, İsmail, Kur'an'da Müşriklerin Yeniden Diriliş İnancı, *İhya İslam Araştırmaları Dergisi*, C.4, Say.1, 2018, S.135-161.
- KOMİSYON, (Hayreddin Karaman, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıçı, Sadrettin Gümüş) *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsîr*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, C. 1-5.
- KURT, Hasan, Amel Bakımından Münafıkların Özellikler, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, Say.4, 2013, S.51-64.
- Kutsal Kitap Yeni Çeviri, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2014.
- KUTUB, Seyyid, *Fî Zılâl-il Kur'ân*, Dâr'i İhyâit-Turasi Arabi, Beyrut, 1971, C. 1-8.
- MEVDÛDÎ, Ebû Alâ, *Tefhîmu – l Kur'ân*, Çev. Komisyon,(Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İsmail Bosnalı, Muhammed Han Kayani, Nazife Şişman, Yusuf Karaca) İnsan yay. İstanbul, 1996, C. 1-7.
- OCAK, Ahmet Yaşar, "Âb-ı Hayat", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, S. 1-3.
- ÖNKAL, Ahmet, "Müseylemetü'l Kezzâb" , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, S. 90-91.
- ÖZ, Mustafa, "Zakkum" , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, S. 108.
- ÖZARSLAN, Selim, *İslam'da Ölüm ve Diriliş Öğretisi*, Kitap Dünyası Yay. Konya. 2001

- ÖZDEMİR, Hasan Rıza, “Müslüman Olmayanların Cehennem’de Görecekları Azabın Ebediliği Sorunu”, *Dini Araştırmalar*. C.20, Say. 51, 2017, S. 153-168.
- ÖZTÜRK, Mustafa, *Kur’an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara okulu yay. Ankara, 2014.
- RÂZÎ, Fahrüddin, *Tefsiru’l Fahri Er- Razi, Tefsiri Kebîr, Mefâtihu’l Gayb*, Darul Fikr, Beyrut, 1981, C. 1-32.
- SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, *Safvetü’ t Tefâsir*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1987, C. 1-3.
- SARI, Mevlüt, *El Mevârid*, Bahar yay. İstanbul, 1982.
- SİNANOĞLU, Mustafa, “Küfür” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, S. 533-536.
- ŞAHİN, Hakan, Kur’an’da İnsan Hak Ve Özgürlükleri, *TESAM Akademi Dergisi*, Say.4, 2017, S.193-213.
- ŞİMŞEK, Ali, Hümeze Suresi’nde Ahlâkî Yozlaşma Unsurları, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Say.43, 2015, S.240-258.
- TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu’i Beyân an-Te’vili’l Kur’ân*, Neşr. Abdullah b. Abdilmuhsin, Dâri Hicr, Kahire, 2001, C. 1-24.
- Tevrat, Tercüme, Çev. Hasan İlhan, Andaç yay. İstanbul, 1993.
- TOPALOĞLU, Bekir, “Âhir” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, S. 542.
- “Cehennem” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, S. 227-233.
- TUNÇBİLEK, Hasan Hüseyin, “İslam Düşüncesin’de Cehennemim ve Cehennem Azabının Ebediyeti ve Fenası Problemi” *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 6, Sayı: 1, 2006, S. 15-33.
- VAROL, Mehmet Bahauddin, “Ümeyye b. Halef” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, S. 305-306.
- YAR, Erkan, Diriliş “Kuramları ve Gerçeklik Bağlamında Kur’an’ın Ahiret Hakkındaki Anlatımları” *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 9, Sayı: 25, 2006, S. 43-60.

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Azap” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991. S. 302-309.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim dağıtım yayıncılık, İstanbul, 1996, C. 1-10.

YİĞİT, İsmail, “Ukbe b. Ebî Muayt” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, S. 63-64.

YİTİK, Ali İhsan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

YURDAGÖR, Metin, “Bekâ” , *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, S. 359-360.

ZEMAŞERÎ, Muhammed b. Ömer, el- Keşşaf, Riyad, 1988, I-VI.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :Yılmaz YASSITAŞ

Doğum Yılı ve Yeri :01.02.1973 - Artova

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi :Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri

Yabancı Dili :Arapça, Fransızca

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi :Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Kursu Uzman Öğreticisi, Hizmet Yılı:24 Yıl

İletişim

E-Posta Adresi :yassitasyilmaz60@gmail.com